

Наталія Стеблина
Ірина Авраменко

ДЕКОНСТРУКТОРИ ПРАВДИ

Як російські опозиційні медіа висвітлюють велику війну Росії проти України

Стеблина Н., Авраменко І. *Деконструктори правди. Як російські опозиційні медіа висвітлюють Велику війну Росії проти України.* Науково-популярне видання. Київ, 2024 р.

Українців часто запитують: «Чому вам не подобаються російські опозиційні медіа? Чому ви критикуєте міжнародні організації, які нагороджують преміями російських журналістів? Адже всі вони проти війни та Путіна».

Якщо не занурюватися у те, що російські опозиційні медіа та лідери думок говорять і пишуть, тоді це справді здається дивним.

Із початком повномасштабного вторгнення авторки цієї книги уважно стежили за російським ліберальним медіасередовищем, за найпомітнішими медіа та лідерами думок. Погоджуємося, деякі роботи російських незалежних журналістів «Дождя», «Медузи», «Нової газети» тощо можуть бути якісними, певні медійники справді працюють із загрозою для життя. Проте деякі роботи цілком підігрують кремлівській пропаганді, російській імперськості, а отже, не можуть бути журналістикою, порушуючи її цінності й норми.

Мета цієї книги — проаналізувати, чи дотримуються російські опозиційні медіа професійних стандартів, висвітлюючи Велику війну Росії проти України, і чи поширюють вони пропагандистські наративи «русского мира».

Проект здійснено Інститутом демократії імені Пилипа Орлика.

©Наталія Стеблина

©Ірина Авраменко

©Інститут демократії імені Пилипа Орлика

На обкладинці фотомонтаж:

фото Костянтин Родигін, Наталія Довбиш / Інтент

ЗМІСТ

Російські опозиційні медіа: на чиєму вони боці в інформаційній війні Кремля?.....	4
Розділ 1. Російські незалежні ЗМІ — огляд.....	8
«Дождь»: чи достатньо російському медіа бути проти війни, аби вважатися «хорошим»? (Стеблина Н.)	9
Чи транслює «Медуза» наративи російської пропаганди? (Стеблина Н.).....	20
Своїх не кидає: «хороше» російське видання «Медиазона» нищечком просуває тези кремлівської пропаганди (Авраменко І.)	31
«Живой гвоздь»: ліберально-імперський вінегрет із соусом по-кремлівськи (Стеблина Н.)	40
Розділ 2. Кейси	51
Україна? Росія? Чи саморуйнування? Як російські «Медуза» та «Новая газета Европа» писали про підрив Каховської ГЕС (Стеблина Н.)	52
«Нацисти є? Будуть!»: Навіщо «хороші» російські медіа вишукують в Україні праворадикалів (Авраменко І.)	63
Кремлю має сподобатись — як російські «Медуза» та «Новая газета Европа» висвітлюють наймасштабніші теракти власної армії? (Стеблина Н.).....	73
Як «Дождь» вчить жаліти російських мобілізованих (Стеблина Н.)	84
Розділ 3. Лідери думок.....	92
Іноагенти Кремля: яке завдання виконують «хороші російські» інтерв'юери (Авраменко І.).....	93
Дмитрій Биков — вісник російського апокаліпсису та вічний громадянин СРСР (Стеблина Н.).....	102
Боріс Акунін — російський імперіаліст чи проукраїнський демократ? (Стеблина Н.)	111
«Хороша» руська культура: чому колоніальна література та мистецтво не можуть вважатися «великими» (Авраменко І.)	120

РОСІЙСЬКІ ОПОЗИЦІЙНІ МЕДІА: НА ЧИЄМУ ВОНИ БОЦІ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ КРЕМЛЯ?

Українців часто запитують: чому ви не вбачаєте у російських опозиціонерах партнерів? Чому не хочете об'єднатися з ними, адже вони проти війни та Путіна?

Якщо глибоко не вивчати те, що російські опозиціонери говорять і пишуть, то це насправді здається дивним.

А якщо зануритися у цей контент? Якщо поставити собі запитання, як російські опозиціонери розуміють це «проти війни» та «проти Путіна»?

Просто зупинити війну? Вони часто про це кажуть. Але якщо просто перестати стріляти, мир в Україні, Європі та світі не настане. І світовий порядок, який Росія порушила, не відновиться.

Саме про «зупинити війну» був пост одного із провідних російських опозиціонерів Алексея Навального на самому початку повномасштабного вторгнення. У ньому він писав таке:

«Один постріл із джавеліна коштує \$230 000. За ці ж гроші ми отримуємо 200 млн переглядів реклами різних форматів та забезпечимо не менше 300 тисяч переходів за посиланнями або не менше 8 млн переглядів відео з правдою про те, що відбувається в Україні».

Чи був цей пост «проти війни»? Так! Чи принесла б така дія (реклама для росіян замість джавелінів для українців) мир і справедливість? Ні.

Приклад з Навальним, як і багатьма іншими росіянами, опозиційними до Кремля, свідчить про світоглядну проблему — а саме, неусвідомлене, не спокутуване, а отже і не виправлене досі російське імперське, колоніальне сприйняття світу довкола. На жаль, воно об'єднує не тільки прихильників Путіна, але й багатьох його противників.

Так, російський колоніалізм відчувається й у так званому ліберальному медіасередовищі. Погоджуємося, певні матеріали російських незалежних журналістів «Дождя», «Медузи», «Новой газетъ» тощо можуть бути якісними, деякі медійники дійсно працюють із загрозою для життя. Проте деякі матеріали — цілком підігрують кремлівській пропаганді, російській імперськості, а отже, не можуть бути журналістикою, порушуючи її цінності й норми.

Ця книга — саме про такі кейси. Нам було важливо описати й прокоментувати їх, бо на Заході про порушення стандартів росій-

ською незалежною журналістикою мало хто хоче чути. Незважаючи на те, що ці порушення є.

Із початком повномасштабного вторгнення авторки уважно стежили за російським ліберальним медіасередовищем, за найпомітнішими медіа та лідерами думок. Ми виокремили декілька особливостей, які не дозволяють російській опозиційній журналістиці стати насправді якісною, формувати у своєї аудиторії однозначне засудження цієї війни й слугувати демократизації Росії.

- Російська незалежна журналістика транслює суперечливі меседжі щодо долі окупованих Росією територій у Грузії, Молдові, Україні тощо. Чи мають окуповані території бути повернуті? Чітка відповідь «так» лунає не завжди. В ефірах та на шпальтах деяких російських медіа є ті, хто виправдовує окупацію та агресивну війну. На рівні дефініцій ці території можуть називатися по-різному, зокрема, «приєднані» чи «нові». А це свідчить про те, що жодне російське незалежне медіа не спромоглося укласти щодо цього принципового питання редакційних настанов. Чому важливо, щоб російська опозиційна журналістика транслювала меседж про цілковите засудження загарбницької політики Росії? Тому що країна-загарбниця ніколи не стане демократичною. І ніколи не поважатиме прав людини. Зокрема, прав своїх власних громадян і журналістів.
- Так само, російська незалежна журналістика неоднозначно ставиться до російських окупантів — військових, що вторглися на територію незалежної держави. Найчастіше в ефірах їх жаліють та виправдовують: мовляв, вони не мають на що жити, тому піти воювати — було єдиним можливим рішенням. Проте чи може бути для вбивці виправданням те, що у нього не було грошей? А для гвалтівника те, що жінки не хотіли навіть дивитися у його бік? Натомість щодо російських військових, які задекларували намір звільнити свою Батьківщину від диктатури збройним шляхом, ставлення в журналістів здебільшого однозначне — в основному їх називають «українськими диверсантами». То чи хочуть російські ліберальні журналісти, щоб Росія була звільнена від Путіна?
- Що ж до назви цієї війни, найчастіше від російських журналістів чуємо «війна Путіна». Ще один меседж, який вводить в оману і свідчить про те, що російські журналісти не бачать чи не хочуть бачити народної підтримки Путіна та цієї війни. І це віддаляє їх самих від їхньої мети: «прекрасної Росії майбутнього».
- Майже повна відсутність наративу про нелегітимність Путіна та його режиму загалом. Російські незалежні

журналісти навпаки — частіше говорять про нелегітимність інших лідерів, наприклад, повторюючи той самий кремлівський наратив про нелегітимність Зеленського. Але ж фактів, які б дозволили трактувати постать Путіна саме як нелегітимного, самопроголошеного президента, зокрема і, воєнного злочинця і ворога Росії — достатньо. Навпаки, ми знайшли безліч прикладів того, як російська незалежна журналістика легітимізує його, широко висвітлюючи оркестровані заходи, в яких він бере участь, його прихильників, так і різноманітні фейкові утворення, що з'явилися після російської агресії 2014 року та повномасштабного вторгнення 2022 року.

Західні політики та лідери думок часто повторюють, що Росію потрібно ослабити так, щоб вона більше не могла воювати. Але чому при цьому йдеться тільки про *hardpower*? А як же м'яка сила, що може реалізовуватися і через медіа? На жаль, російська незалежна журналістика із перерахованими вище особливостями не може бути такою силою. Проте чому б не змінити це? Зараз, надаючи російським незалежним медіа ресурси, ефіри, премії — часто навіть не вчитуючись у зміст їхніх текстів, а просто за те, що вони «проти Путіна» — ми не рухаємося вперед, а топчимося на місці. Важливий напрям м'якої сили не працює. Нагадаємо, що саме м'яка сила — трансляції Радіо Свободи, Бі-Бі-Сі, Голосу Америки на територію колишнього СРСР були однією із сил, що вплинула на його розпад. Якщо ж хтось думає, що сучасна російська ліберальна журналістика може бути такою ж силою, він дуже суттєво помиляється...

Якщо ж ми хочемо, щоб російська незалежна журналістика, що сприяє демократизації Росії, існувала насправді, а не тільки на словах її створювачів, ми повинні критично переглянути їхній контент. Як на рівні наративів, так і на рівні професійних стандартів, порушення яких ми теж постійно фіксуємо. Як це не прикро звучить, але відомі російські ліберальні медіа не завжди здатні до простого фактчекінгу. Вони, як і російські пропагандистські медіа, просто накидають різні версії того, що сталося, залишаючи свою аудиторію збитою з пантелику:

- Масові вбивства цивільних російськими військовими в Бучі відбувалися насправді чи були інсценовані? Це росіяни чи Велика Британія, НАТО і Штати?
- 7 жовтня в Ізраїлі — постановка чи ні? За цим стоїть ХАМАС чи американські спецслужби?
- Греблю Каховської ГЕС підірвала Росія чи Україна, а може, вона просто сама зруйнувалася?
- Ракетні й шахедні обстріли лікарень, житлових будинків в Україні, під час яких гинуть цивільні, — це дії російських військових чи трагічні випадковості, в яких немає винного?

Усі ці, та й не тільки ці, меседжі лунають у так званих ліберальних російських медіа, які мали б правдиво, об'єктивно та повно інформувати свої аудиторії про те, що відбувається в Росії, Україні та світі. Але це — не інформація. Це — частина дезінформаційної кампанії Кремля, до якої чомусь долучаються і російські незалежні медіа, що виступають проти Путіна, диктатури та війни.

Ми хотіли б, щоб ці численні факти порушення професійних стандартів та просування кремлівських наративів російськими незалежними медіа стали відомими. Ми хочемо, щоб винні понесли відповідальність — як її несуть усі світові професійні медіа, які коли-небудь припускалися помилок та ігнорували журналістські цінності.

Якщо і надалі ставитися до таких помилок толерантно, якщо ігнорувати їх, ми ніколи не досягнемо своєї цілі: краху навіжених диктатур, що живляться нашою байдужістю. І війни триватимуть вічно...

РОЗДІЛ 1

РОСІЙСЬКІ НЕЗАЛЕЖНІ ЗМІ – ОГЛЯД

«ДОЖДЬ»: ЧИ ДОСТАТНЬО РОСІЙСЬКОМУ МЕДІА БУТИ ПРОТИ ВІЙНИ, АБИ ВВАЖАТИСЯ «ХОРОШИМ»?

Російський телеканал «Дождь», як і багато інших «опозиційних» Кремлю медіа, після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну розпочав роботу за кордоном. Спочатку — в Латвії, а потім, після того, як Нацрада цієї країни анулювала їхню ліцензію через загрозу власній нацбезпеці¹, у Нідерландах. Проте чим же насправді є «Дождь» — якісним російським виданням чи таки загрозою для безпеки європейських країн, бо транслює кремлівські наративи?

За кілька днів до повномасштабного російського вторгнення в мене була лекція про сучасну російську пропаганду для українських студентів-журналістів. З-поміж матеріалів Russia Today, Sputnik та інших прокремлівських медіа, я запропонувала їм оцінити ефір «Дождя».

Вони здивувалися:
— Але ж це опозиційне російське ЗМІ, вони ж проти Путіна, чому це пропаганда?

Що ж, розберімося. Ми переглянули ще «довоєнний» ефір² за 19 лютого 2022 року. Тоді всі говорили про можливе вторгнення російської армії в Україну. У програмі «Здесь и сейчас» ми зі студентами побачили приклад типової російської «опозиційної журналістики».

«Від самопроголошених республік увесь день приходять повідомлення про обстріли з боку України», — повідомив ведучий і перерахував місця, які українські війська нібито обстріляли: Донецьк, Луганськ, Горлівка. Підсумував він це фразою: «В Києві заперечують причетність до ескалації».

Далі в ефірі пролунало ось таке:
«Верифікувати ці повідомлення дуже складно. Надходить дуже багато інформації, різні джерела, різні телеграм-канали. Відрізнити фейки від справжніх, правдивих новин дуже складно. Розібратися в цьому нам ще буде потрібно згодом. Тому давайте за фактами сприймати всю картину дня. Ось такі повідомлення надходять. Ми вам їх показуємо. Ніхто не стверджує, що насправді ці обстріли були. Тому потрібно це все перевіряти», — казали в ефірі. Але ж завдання журналістів саме в тому, щоби перевіряти факти й відрізнити фейки від новин! І з'ясувати, що було насправді. Інакше така журналістика не має сенсу.

Зазвичай на захист російських ліберальних медіа лунає аргумент: вони, мовляв, мусять підлаштовуватись під реалії

диктатури, адже їм загрожує ув'язнення чи смерть. Що ж, можливо, переїзд у західні країни дозволив каналу почуватися вільніше й говорити правду? Чи повномасштабне вторгнення російських військ в Україну відкрило журналістам очі на власну державу, країну, суспільство?

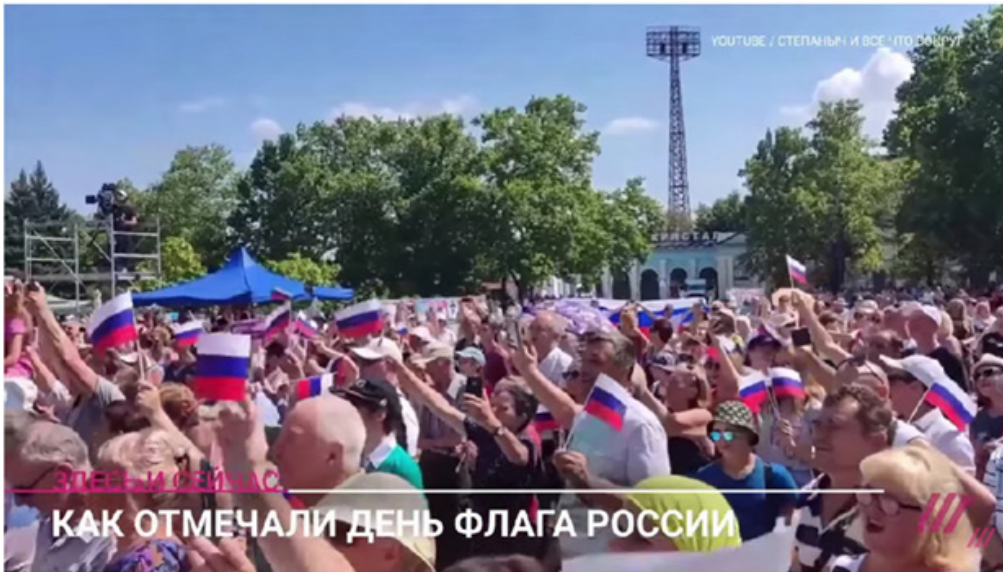
Аби це з'ясувати, я переглянула двадцять два випуски «вечірнього шоу» «Здесь и сейчас», яке самі журналісти каналу називають «головним новинним шоу дня»: за 22-26 серпня, 5-9 вересня 2022 року; за 3-14 червня 2024 року.

В ефірі «Дождя» справді трапляються важливі й цікаві сюжети. Журналісти розповідали про жах російського полону, який довелося пережити українським жінкам, долучалися до марафону на підтримку політв'язнів, готували матеріали про українських біженців у Європі, про дітей-волонтерів тощо. Великий плюс — неодноразове залучення спікерів з України: експертів, журналістів, посадовців. Завдяки цьому ситуація «сторони звинувачують одна одну, а оперативно перевірити інформацію під час війни ми не можемо» складається в ефірі не так часто. Наприклад, розповідаючи у 2022 році про російський ракетний удар по Чаплиному на Дніпропетровщині, в ефір увімкнули українську журналістку, яка була на місці подій і докладно розповіла, що бачила. Журналісти «Дождя» послідовно виступають проти війни, путінської влади, засуджують воєнні злочини російської армії. Але чи це все, що ліберальний російський телеканал може зробити для якісного інформування про події в Україні?

Окремі порушення стандартів, які я побачила, — від дрібних до дуже серйозних — змушують думати, що все ж частина працівників «Дождя» свідомо чи несвідомо залишається адептами «русского мира». Хтось не наважується заперечити гостю, коли той озвучує дезінформацію про російських військових у Бучі; хтось виправдовує російських спортсменів, які підтримують агресію проти України; хтось видає сюжет про радісне прийняття окупантів на загарбаних територіях; хтось подає українофобські заяви кремлівських чиновників як норму...

Але почну з двох матеріалів, які, як на мене, перекреслили всі зусилля «Дождя» справляти враження справді незалежного і якісного каналу.

В ефірі від 22 серпня 2022 року журналісти телеканалу «Дождь» вирішили приділити увагу... святкуванню Дня російського прапора на окупованих територіях. Дивний вибір інформаційного приводу, адже канал постійно заявляє, що засуджує російське вторгнення в Україну. Дивним був і відеоряд. Це кадри, запозичені із прокремлівських телеграм-каналів: підняття російського прапора над Херсоном, «святкування» в Запорізькій області, Мелітополі, Маріуполі. Люди з російськими прапорцями, фрагменти концертів, зокрема й за участі російських артистів. Глядачам розповіли, що на вулицях загарбаних міст роздавали російські прапори. Журналістка за кадром прокоментувала: *«Судячи з фото та відео, охочі взяти знайшлися, але їх було*

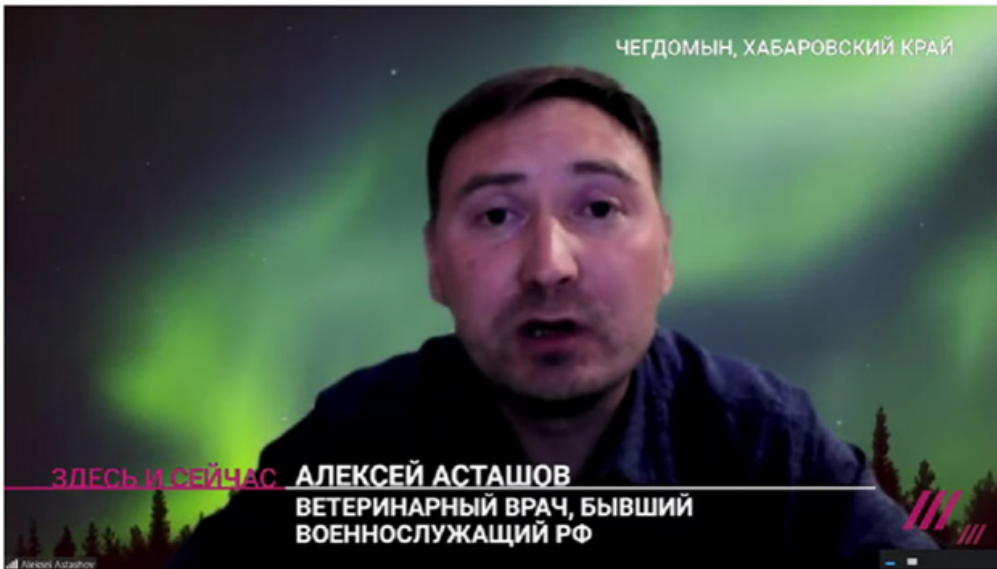

не дуже багато». Дали також синхрон колаборантки, яка радісно сказала, що цього дня чекали довго, «особливо після перевороту 14-го року», коли «нацисти захопили владу».

Далі показали святкування Дня прапора в Росії, наголосивши, що бюджетників на концерт зігнали примусово. Говорили про затримання активістів, які були проти. Виходить, що в Росії люди таки протестують проти режиму, а ось на окупованих територіях України хочуть бути з Росією? Журналісти не замислилися про репрезентативність картинки, яку взяли в пропагандистських російських джерелах, і підтвердили своїм матеріалом тезу Кремля, що «Росія тут назавжди».

25 серпня 2022 року в ефір «Дождя» включили Алексея Асташова — колишнього військовослужбовця сумнозвісної російської 64-ї бригади з Хабаровського краю, що брала участь у звірствах у Бучі в березні. Ведучий Тіхон Дзядко в підводці сказав: мовляв, іншим російським журналістам чоловік заявляв, що йому соромно за службу в цій бригаді. Судячи з усього, журналісти сподівалися почути в ефірі каяття, але вийшов конфуз — виявилося, що Асташов не визнає себе ні в чому винним, підтримує Путіна й російську агресію, стверджує, що його слова про сором перекрутили... А ще — заперечує, що в Бучі взагалі були російські війська.

«Мені й досі не зрозуміло, чому війська російські не увійшли разом із Кримом в Україну ще в 2014 році. Можна було б уникнути великих жертв серед мирного населення та військових з обидвох сторін. Це все ж таки люди. Це ж слов'яни, брати. Вісім років люди страждали від несправедливості, беззаконня, що коїлися на Донбасі. Це факт», — сказав Асташов уже на початку інтерв'ю. Тут і неправдиве твердження (Крим — це Україна; до того ж, російські війська вторглися на територію інших регіонів — До-

нецької і Луганської області — у 2014 році, є численні свідчення їхньої участі в боях), і повторення пропагандистського штампа про «вісім років». Проте ведучий ніяк не прокоментував і не заперечив, а натомість поставив наступне запитання: *«Так, і ви, подивившись звернення Путіна, наскільки я розумію, підписали контракт. І вирушили в Україну»*. Далі гість сказав таке: *«Я був упевнений і залишаюся упевненим у тому, що російських військових у Бучі не було»*.

Дзядко: *Що ж їх, у принципі не було? А хто ж тоді окупував Бучу?*

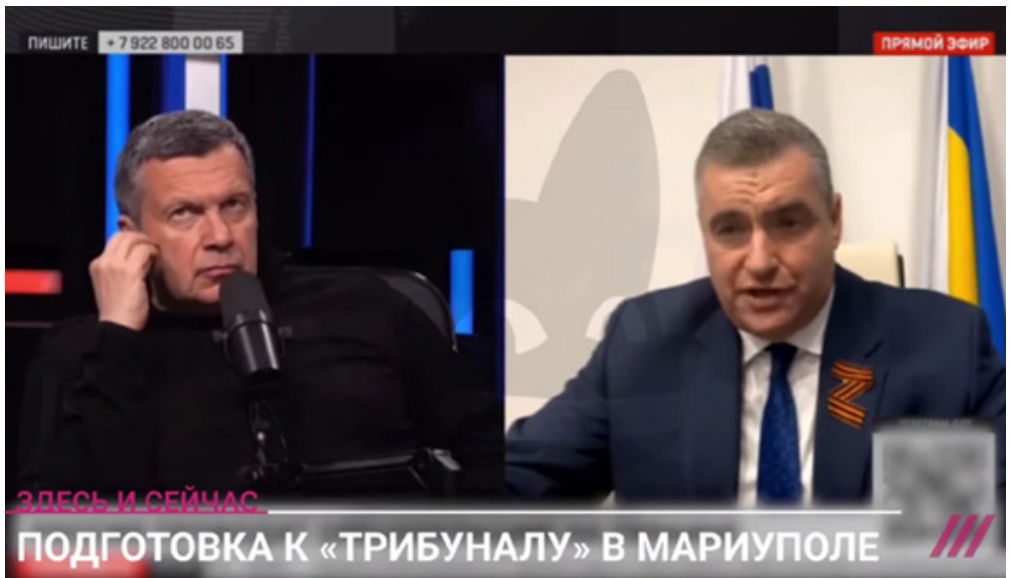
Асташов: *У будь-якому випадку я не можу говорити про якісь факти їхньої присутності в Бучі. Я не знайомий із жодною людиною, яка б там була...*

Дзядко: *Зачекайте, але в інтерв'ю «Новой газете. Европа» є ваша цитата: «Мені соромно, що я військовослужбовець цієї бригади». Ви не говорили цієї фрази?*

Асташов: *Це було сказано мною, я погарячкував... Трохи інакше я сказав: мені інколи буває соромно. Не буду перевзуватися. Сказав, погарячкував. У будь-якому випадку я пишаюся тим, що я служив у цій бригаді, тільки завдяки тому, що там служили чудові люди, які, на жаль, загинули. І люди, які зараз там служать... я їх дуже поважаю.*

Заперечення присутності російських військ у Бучі Тихон Дзядко більше не коментував. А в кінці інтерв'ю вирішив довідатися, що його співрозмовник думає про вбивство мирних мешканців. І таки добув від Асташова зізнання: *«Такі випадки трапляються, боюся, вони не поодинокі щодо мирних жителів з боку ЗСУ (!). Тому боюся, що в умовах спецоперації, в умовах бойових дій це стається. Воно стається, я думаю, у будь-яких інших конфліктах»*.

Ведучий пропустив свідому маніпуляцію — переведення стрілок на українську армію. Далі розмова пішла так:

Дзядко: Але погодьтеся, якби не було спеціальної військової операції (!), то і цього не було б, правильно? Ваша 64-та бригада там би не опинилась.

Асташов: Ми виконували спеціальні завдання з денацифікації та демілітаризації України, тому що це було необхідно. Все-таки були утиски російськомовного населення. Їх змушували «размовлять». Нав'язували якись свої ідеологічні принципи, українство. Все-таки це факт. І з цим треба було покінчити.

Дзядко: Я вас зрозумів. Я насамкінець скажу, що це не факт. От і все.

Отже, жодних спростувань чи заперечень під час інтерв'ю із гостем, який поширює неправдиву інформацію, ми не почули. Тільки ось те — коротке в кінці. Після інтерв'ю — жодного коментаря від редакції.

Тож подібні розмови в ефірі цілком можуть грати на руку тим, хто хоче сформувати в аудиторії скептичне ставлення, недовіру до фактів воєнних злочинів Росії. І телеканал «Дождь» стає зручним та ефективним інструментом в руках цих людей. Тим паче, що його аудиторія — здебільшого критично налаштовані до нинішнього російського режиму люди.

Фобії щодо України та Заходу

Час від часу в ефірах «Дождя» лунають українофобські заяви, а також різноманітні фейки щодо життя в західних країнах без жодних коментарів та важливих розвінчань.

26 серпня 2022 року в сюжеті про те, що Німеччина буде підтримувати Україну, навіщось наводять цитати Лукашенка та пропагандиста Соловйова. У словах обох — мова ворожнечі на

адресу канцлера Олафа Шольца та/або щодо України: «бандерівська сволота», «маленький фюрер». Чомусь журналісти акцентують саме на цих заявах. Дають доволі велику вирізку з програми Соловйова, де він вдається до численних образ і закликає завдати удар по Німеччині. Ведуча Анна Монгайт коментує це словами одного з дописувачів: «Цирк у божевільні». Тож виглядає так, що для журналістів «Дождя» українофобство Соловйова та його погрози Заходу — це просто розвага. І засудження або ж будь-якої іншої реакції не вимагає.

Ще одна тема ефіру цього ж дня — висловлювання російського режисера Міхалкова щодо української мови. Дають його синхрон, де він каже, що українська мова є проявом русофобії, що «словосполучення, які ми чуємо в українській мові, ... є формулюванням ненависті до Росії». Тому, робить висновок режисер, викладання українською мовою — це «катастрофа». Ведуча знову не коментує слова Міхалкова. Натомість каже: «Намагання нібито підтримати російськомовних в Україні призвело до свідомої відмови від російської мови навіть у тих областях країни й тими людьми, які завжди до цього говорили російською». Проте Міхалков не підтримував російськомовних — він прямо висловлював ненависть саме до української мови!

В ефірі від 23 серпня 2022 року в сюжеті про «трибунал», який окупаційна влада Донецька збиралася організувати над захисниками Маріуполя, також знаходимо мову ненависті, яка лунає в ефірі без жодної реакції — як норма. Так, українських військових називають «нацистськими злочинцями» та «нелюдами в людській подобі». Депутат Держдуми Слуцькій закликав стратити азовців за «жахливі злочини». Ведучі й журналісти знову ж не прокоментували ці заяви.

Інші аналогічні випадки траплялися і через майже два роки.

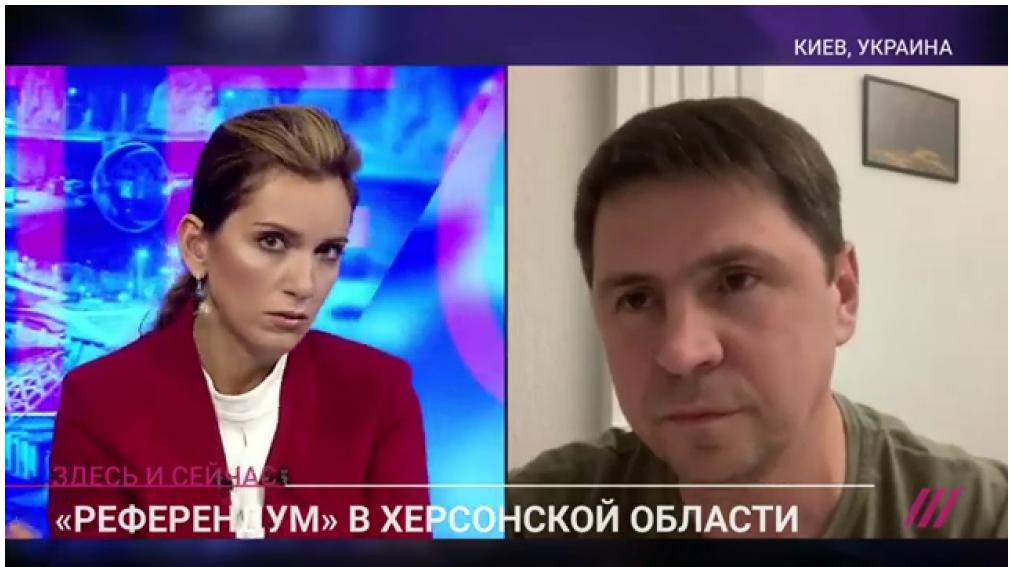
У денному ефірі від 7 червня 2024 року розповідають про російських окупантів з Дагестану, які записали відеозвернення про те, що в їхньому рідному населеному пункті немає води. Журналісти поставили в ефір відео, де окрім усього іншого росіяни говорять: «Ми воюємо на полях СВО, захищаючи Батьківщину від фашистів».

Транслюють і різноманітні нісенітничі російських пропагандистів щодо західних країн.

В ефірі від 5 червня 2024 року для чогось цитують депутатку Людмилу Стебенкову, яка говорить, що у 90-х США почали «насильницьке впровадження наркотиків у країну [Росію] вдаючи боротьбу зі СНІДом». Наступного дня розміщують висловлювання російського фашиста Александра Дугіна, який заявив: «Захід колись підкорив собі все людство. Наше завдання зараз звільнитися самим і звільнити Захід».

У цьому ж ефірі чуємо російську пропагандистку Маргаріту Сімоньян, яка сказала таке:

«У Канаді посадили чоловіка до в'язниці тільки тому, що він не може більше називати свою доньку донькою. Тому що її переконали в тому, що вона не донька, а син ... трирічним дітям у садочках Німеччини показують гейпорно». І тільки в цьому одному випадку ведуча Єкатеріна Котрікадзе спростовує ці фейки. Решта пропагандистських наративів ніяк не коментувалася.

Виходить, що редакційна політика «Доща» не передбачає реакції на мову ворожнечі або ж намагання її уникати, якщо йдеться про Україну. Так само, виходить, не потрібно спростовувати різноманітні вигадані жахіття про життя у західних країнах. Можливо, журналісти вважають, що неадекватність цих заяв самоочевидна для всіх глядачів? На жаль, якби це було так, ми б не бачили зараз у Росії такої масової підтримки Путіна, його рішення загарбати Україну та ворожих настроїв щодо Західних країн.

«У Пермі, Казані, Криму та інших містах...»

Отже, «Дощ» — проти війни та російської агресії в Україні. Однак на рівні слововжитку трапляються нюанси, які ставлять під сумнів цілісність цієї позиції.

Зазвичай Крим тут визнають загарбаною росіянами частиною України. Проте у випуску від 6 вересня 2022 року йдеться про обшуки, які Федеральна служба безпеки проводила «по всій Росії». У тексті йдеться: *«По всьому світу, в тому числі й у Росії колумбайнерами називали учнів у Пермі, Казані, Криму та інших містах. У Росії рух «Колумбайн» названо терористичним»*. Так ненав'язливо Крим визнаний частиною Росії.

Коли йдеться про плановані окупантами псевдореферендуми для легітимізації загарбання українських земель, їх називають то «референдумами» в лапках, то без лапок. Так, у випуску за 7 вересня 2022 року плашка — без лапок, в описі відео — з лапками.

Плутанина й з так званими республіками, які росіяни та їхні поплічники проголосили на окупованих частинах Луганської і Донецької області. Подекуди їх називають «самопроголошеними республіками», а часом і просто республіками.

В ефірі від 5 вересня 2022 року журналіст ставить запитання Петру Андриюценку, раднику мера Маріуполя, який коментує попередження Ірини Верещук, віце-прем'єрки України, щодо кримінальної відповідальності за участь у так званому референдумі. Питання звучить так: *«Що робити чоловікам, яких насильно мобілізують, людей відловлюють, як скажених собак?»* Андриюценко уточнює, де саме. «У ДНР, ЛНР», — відповідає Анна Монгайт. Втім і «ДНР», і «ЛНР» — не території, а терористичні організації³; говорячи про них як про території, журналісти їх легітимізують. Коли аналогічно назви псевдореспублік чи аббревіатури «ДНР» і «ЛНР» вживають гості ефіру, їх не уточнюють і не виправляють.

А найбільше проблем виникає з назвами посад самозваних представників окупаційної влади: «мер міста Донецька» (23 серпня), «губернатор Севастополя» (22 серпня), «голова Кіровського району Донецька» (5 вересня). Насправді в Донецьку не було легітимних виборів міського голови з 2010 року, і формально мером залишається Олександр Лук'яненко. Алексей Кулемзін, про якого йдеться, — не обраний, а призначений головою окупаційної адміністрації Донецька, відповідно, жодним «мером» не є. Те саме стосується й інших персонажів з окупаційної влади.

І нарешті — «спецоперація», як називають у Росії агресію проти України. Ми знайшли декілька випадків вживання цього слова або відповідної аббревіатури «СВО» у 2022 році без лапок та уточнень⁴. У 2024 році також траплялися випадки вживання аббревіатури «СВО» від ведучої каналу Анни Монгайт (вислів «учасники СВО» — саме так, без жодних роз'яснень — в ефірі від 7 червня 2024 року). 4 червня 2024 журналістка Поліна Мілушкова, розповідаючи про справу проти російської блогерки Єлени Бліновской, спочатку вживала вислови «так зване СВО» (чомусь не війна Росії проти України), а уже потім узагалі відмовилася від уточнень.

З боку журналістів професійно було б у таких випадках наголошувати, що цим пропагандистським терміном російська влада називає справжню повномасштабну загарбницьку війну проти іншої держави.

«Сторони роблять протилежні заяви»

За означений період 2022 року журналісти «Дождя» декілька разів згадували й про ситуацію на Запорізькій атомній електростанції. Так, у випуску від 6 вересня, посилаючись на звіт МАГАТЕ, розповідають про пошкодження на станції (пошкоджені цистерни, дахи будинків, навчальний комплекс). А далі зазначають, що надходить інформація про обстріли. І вказують, що сторони (представники призначеної Росією адміністрації та українська влада міста) «як зазвичай, звинувачують одна одну». Після цього йде інтерв'ю з мером Енергодара, який просто говорить, що обстріли є і що це є дуже небезпечним, адже ЗАЕС — найбільша атомна станція Європи.

Цікаво, що зі звіту МАГАТЕ журналісти чомусь обирають інформацію про пошкодження станції. Але не додають, що в тому ж звіті зазначається присутність на станції російських військ. Або що український персонал станції — під постійним тиском російських військових, що врешті може призвести до помилок під час експлуатації станції. Або що Україна наполягає на демілітаризації території довкола МАГАТЕ. Усе це — важливі факти, про які глядач має знати, щоби зрозуміти, що насправді відбувається на станції. Проте для «Дождя» в цьому випадку важливіше розповідати звичну історію, як сторони звинувачують одна одну, а винного в обстрілах встановити неможливо.

Кращим є сюжет про ситуацію на ЗАЕС від 25 серпня. Там якраз вказано — із посиланням на дані британської розвідки — про присутність російської військової техніки в 60 метрах від станції. А також вказано на протиріччя: росіяни затримали працівників станції, які повідомляли про російську військову техніку. Але перед цим окупанти заперечували її наявність там.

У 2024 році розповідали про те, як Україна нібито обстрілює мирних людей Донбасу — але чомусь за основу брали тільки одну сторону — офіційні заяви російських джерел.

«7 червня МНС Росії повідомила про обвалення під'їзду багатоквартирного будинку в Луганську в результаті ракетного удару ВСУ. Міноборони Росії стверджують, що засоби ППО збили чотири з п'яти запущених ракет АТАСМС. Українська сторона поки не коментувала повідомлення про обстріл окупованого Луганська», — розповідають в ефірі від 8 червня. Але ж для того, щоб стверджувати, хто саме наніс удар, потрібно перевіряти подібну інформацію. До того ж, у фейкових зведеннях Міноборони Росії не випадково фігурують ракети АТАСМС, щоб показати: ось, українці використовують для подібних обстрілів західну зброю. Проте, перш ніж допомагати власному Міноборони поширювати повідомлення, які можуть виправдовувати війну, журналісти мусили б поставити собі декілька питань. Які є докази, окрім заяв джерел, що постійно компроментують себе брехнею? Якщо більше жодних немає — тоді чому це йде в ефір?

«Війна, яку розпочав Путін...»

Антивоєнна риторика домінує в ефірі «Дождя». Деякі випуски у 2022 році закінчувалися антивоєнними віршами сучасних російських поетів. Проте тлумачення причин цієї війни було таке: в усьому винен Путін. Деякі ефіри так і розпочиналися: такий-то день війни, яку *«Владімір Путін розв'язав і веде проти України»* (6 вересня). Або ж *«війна, оголошена та організована Владіміром Путіним»* (23 серпня), *«Війна, яку розпочав Путін»* (25 серпня).

Очевидно, такий підхід відповідає поширеному серед опозиційних російських політиків баченню повномасштабного російського вторгнення. Так, в ефірі «Дождя» причіпники Навального Любовь Соболев та Руслан Шаведдінов також кажуть:

«страшні путінські злочини», «злочини Путіна», «злочини путінської армії в Бучі».

У 2024 році, коли уже очевидно, що більшість російського суспільства все ж схвально ставиться до війни в Україні, подібне тлумачення також спостерігалось. *«Потрібно знизити можливість Путіна вести довготривалу криваву війну»*, — говорить в ефірі від 14 червня запрошений редактор «Новой газеты Европа» Кірілл Мартинов.

Як бачимо, у цих випадках і журналісти, і політики «переводять стрілки» на Путіна⁵. І не повідомляють «незручну» правду: російське суспільство підтримує цю війну⁶. І що у злочинах винен не тільки один Путін, а й російські військові, та й цивільні — хоча б ті ж самі вчителі, які приїхали «засівати зерна русского мира» на окупованих територіях. Питання відповідальності всього російського народу або принаймні тієї його частини, що підтримала Путіна й агресію проти України, тихенько виносять за дужки.

До речі, намагаються виправдовувати й російських спортсменів, які схвалюють повномасштабне російське вторгнення. Так, у ранковому ефірі за 14 червня ведучі Анна Монгайт та Міхаїл Поленов обурюються, що українці вимагають відсторонити від Олімпійських ігор російську борчиню Дінару Кудяєву. У себе в Інстаграмі вона надрукувала пост, долучивши до нього фото свого батька, який пішов воювати в Україну та загинув там, написавши «Ти — мій герой». Обидва ведучих жаліють спортсменку, мовляв, вона вжила слово «герой» щодо свого батька взагалі, а не щодо того, що він «герой», бо пішов вбивати українців. Проте все це — лише здогадки ведучих, бо жодними фактами це не підтверджено. А якщо ж звернутися до заяв, то за словами президента Федерації спортивної боротьби Росії Міхаїла Маміашвілі, ця організація *«повністю підтримує політику президента Росії»*. Борчиня ж, про яку йдеться, жодного разу не виступила із заявою, в якій би засудила війну та російських окупантів, що вторглися на чужу землю. Якби вона це зробила, жодних підозр щодо неї не виникало б. Те саме стосується і її подруг-спортсменок, які вподобали й прокоментували її пост (їх теж українська сторона вимагала відсторонити).

Колись американський журналіст Волтер Ліппман, лавреат Пулітцерівської премії, говорив: *«Якість новин, що стосуються сучасного світу, є показником його соціальної організації. Що кращі інститути, що більше інтересів різних людей формально представлено, то більше запроваджують об'єктивні критерії оцінювання ситуації, то більш адекватно подібна ситуація презентується у формі новин»*. Тож, яке суспільство — такі й новини. Судячи з усього, «Дождь» орієнтується саме на путінське суспільство і не вбачає для цього суспільства альтернативи. Так, у сучасній Росії заведено вважати українців нацистами, лякати пересічного глядача азівцями й не визнавати територіальну цілісність України. Тож час від часу такі прокремлівські наративи трапляються і в ефірах «Дождя».

Однак те, що є нормою в сучасній Росії, є неприйнятним для демократичних країн, де права та свободи людини є недоторканими. Імовірно, російським журналістам було б легше зрозуміти, чому не

варто транслювати в ефірі відверту українофобію та прокремлівські наративи щодо України, якби вони спробували поставити себе на місце людей, над якими насміхаються чи відверто знущаються через їхню національність. Уявімо собі, що в Україні чи ж будь-якій іншій державі вийшла програма, де б ведучий кричав про росіян як про «путінську сволоту» або ж казав, що в жодному разі в Росії не можна видавати підручники російською мовою, бо це — нацизм. Вміння поставити себе на місце іншого, співпереживати — важлива здатність для журналіста.

Крім висвітлення журналістами «Дождя» подій, пов'язаних з Україною, хотілося б звернути увагу на ще одну сумну річ.

У випусках каналу не йдеться про майбутнє Росії, про хоча б мрію побудувати цивілізовану державу, яка зможе жити за нормами міжнародного права, поважаючи права та свободи як своїх громадян, так і громадян інших країн. Цю важливу тему не згадують узагалі. Натомість деякі ефіри повторюють порядок денний, який формують російські федеральні канали. Так, три дні поспіль, з 5 по 7 червня 2024 року, ефіри Дождя починаються із розлогих матеріалів про «Петербурзький міжнародний економічний форум». І хоча журналісти інколи прямо під час ефіру висміюють цей захід, те, що ці матеріали ставляться на початок, те, що в них цитують заяви Путіна, російських пропагандистів, свідчить, що журналісти Дождя не завжди спроможні справді відірватися від інформаційного меню Кремля. Це ж підтверджують і постійні цитування українофобських заяв, повторення «жахалок» щодо життя в західних країнах, і поширення новин на кшталт «*Сюткін прибрав слово "Київ" зі своєї пісні*». Без якісної журналістики не може бути і якісної демократії. Тож сподіваймося, що журналісти «Дождя» та інших ліберальних ЗМІ нарешті займуться цією важливою справою. Якщо, звісно, вони справді вірять у те, що у Росії є якесь інше — не криваве і не тоталітарне майбутнє.

Посилання

1. Latvia Cancels License of Exiled Independent Russian TV Dozhd
<https://www.rferl.org/a/russia-latvia-dozhd-tv-license/32163779.html>
2. Вечернее шоу «Здесь и сейчас». Итоговый выпуск новостей от 19 февраля 2022
<https://www.youtube.com/watch?v=-WVsQG4qXDw>
3. Довженко Отар. Як Україна визнала Донецьку і Луганську народні республіки
<https://detector.media/blogs/article/201126/2022-07-19-yak-ukraina-vyznala-donetsku-i-lugansku-narodni-respubliky/>
4. «Дождь»: чи достатньо російському медіа бути проти війни, аби вважатися «хорошим»?
<https://detector.media/kritika/article/203060/2022-09-22-dozhd-chy-dostatno-rosiyskomu-media-buty-proty-viyny-aby-vvazhatysya-khoroshym/>
5. Ні, це — не війна Путіна
<https://detector.media/blogs/article/199096/2022-05-10-no-its-not-putins-war-ni-tse-ne-viyna-putina/>
6. Луцька В. Чому кожен росіянин відповідальний за війну
<https://detector.media/infospace/article/197370/2022-03-11-chomu-kozhen-rosiyanyn-vidpovidalnyy-za-viynu/>

ЧИ ТРАНСЛЮЄ «МЕДУЗА» НАРАТИВИ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ?

«Україна зрадила мешканців Донбасу», «Захід замінить Зеленського у першій половині наступного року», «мирні мешканці страждають від обстрілів ЗСУ», «керівництво України... влаштувало відому провокацію в Бучі», «драмтеатр у Маріуполі підірвали зсередини». Ці повідомлення час від часу поширює російськомовне латвійське онлайн-видання «Медуза», яке багато хто у світі загалом і подекуди в Україні вважає незалежним від Кремля і вартим довіри.

Це видання називає війну війною, у більшості своїх публікацій засуджує російське вторгнення в Україну, проводить власні журналістські розслідування з невтішними для Кремля результатами. Проте кремлівські нарративи в публікаціях «Медузы» з'являються вільно. Авжеж, тут не побачиш трешу на кшталт біолабораторій¹. Проте твердження кремлівської пропаганди редакція подає як повноправні версії, а часом і як факти — тож дають Росії змогу виправдовувати свої воєнні злочини. А часом автори видання самі підливають оливи у вогонь, розповідаючи, що мешканці Донеччини й Луганщини в Україні є «людьми другого сорту», або стверджуючи, що «неможливо оперативно перевірити», хто обстрілює ракетами цивільні об'єкти в Україні.

Для того, щоб показати, яким чином російська «Медуза» поширює антивоєнний контент із вкрапленнями кремлівських нарративів, було проаналізовано контент видання за шість тижнів: 1–21 липня 2022 року та 10–30 червня 2024. У кожному з матеріалів ми відстежували проросійські нарративи й згрупували їх тематично.

Факти чи версії?

На переконання російської пропаганди фактам можна протиставляти «альтернативні версії», які переконують аудиторію, що «не все так однозначно»². Тому в пропагандистській реальності російських федеральних ЗМІ спокійно співіснують повідомлення, які суперечать одне одному. Наприклад:

- Росія влучними ракетними ударами по порту в Одесі знищила склади західної зброї;
- українці виміняли ракети в росіян і обстріляли самі себе;
- не було жодних ракетних обстрілів, це все інсценування «київського режиму».

Зрозуміло, що такі суперечливі повідомлення не можуть усі бути правдивими: принаймні частина з них є брехнею. Брехню росіяни можуть поширювати на правах «точки зору» або «версії» без спроб її перевірити. Здавалося б, незалежне від Кремля видання

має розвінчувати фейки, намагаючись встановити, що ж насправді відбулося. Проте, на жаль, у багатьох випадках «Медуза» існує саме в парадигмі кремлівської пропаганди. Найяскравіше це видно з фотографій війни в Україні, які видання публікує щодня. Ось, наприклад:

Підпис під фото:

«Діти на сходовій клітці будинку в Новій Каховці. Джерела ТАСС та РІА повідомляють, що в місті в результаті обстрілу ЗСУ пошкоджені ринок, лікарня та житлові будинки. Сергей Бобильов/ТАСС»

Світлину, як ми бачимо, зняв фотограф російської державної інформагенції ТАСС, яка є цілком підконтрольною владі. Який шанс, що фото не є постановочним і це справді українські діти, які ховаються від обстрілів української армії? У підписі до фото використано посилання на ще одне державне пропагандистське джерело — «РІА Новості», яке стверджує, що українська армія пошкодила «ринок, лікарню та житлові будинки». Українські військові справді обстрілювали Нову Каховку в липні 2022 року, однак цілями були склади боеприпасів. Із підпису ж випливає, що українська армія б'є по мирних цілях. Фактів про ці обстріли (наприклад, що після влучання щось довго детонувало — а такого зазвичай не буває, коли влучають у ринок) у підписі катма.

Ще одна світлина, в тексті під якою ніби зазначено обидві версії подій. Але твердження одразу обох сторін не можуть бути правдивими — вони несумісні. «Медуза» в таких випадках умиває руки й дозволяє читачам вирішувати самостійно, кому вірити.

Підпис під фото:

«Українські військові оглядають воронку, що утворилася в результаті російського ракетного удару. 15 липня російські війська обстріляли Дніпро ракетами, три людини загинуло, 15 поранені. За версією російської сторони, ціллю стали цехи заводу, де виробляли ракети. За версією України, постраждали житлові будинки, а також школа та училище»

Зауважмо, що читачам пропонують не факти, а «версії». Таким чином російське повідомлення про обстріл «цехів заводу, де виробляли ракети» та повідомлення українських офіційних джерел, що під час обстрілу постраждали житлові будинки, школа та училище, стають рівноправними.

Уявімо, як мешканці Росії чи російські емігранти, читаючи «Медузу», намагаються зрозуміти, що відбувається в Україні. Вони дійдуть висновку: «І ті, й ті винні — обидві сторони вбивають мирних людей». І ось уже російський напад на Україну та військові злочини російської армії — обстріли торговельних центрів, вишів, лікарень, житлових будинків — винесені за дужки.

Авжеж, під час війни перевіряти факти нелегко. Особливо важко це зроби́ти в зоні бойових дій або на окупованих територіях. Проте журналісти не можуть обмежуватися просто озвученням «версій двох сторін конфлікту», зважаючи на те, що одна з них — агресор і інтервент на чужій землі, а також чемпіон із пропаганди та брехні.

А ось приклад із 2024 року. У фотодобірці за 14 червня 2024 року Meduza використовує світлини того ж пропагандистського видання ТАСС, щоб показати, як на тимчасово окупованих територіях відзначають... День Росії! Усе це подається разом із фото українських військових на Херсонщині та Донеччині, військових медиків на Півдні України та збору врожаю на окупованих росіянами частинах Херсонщини. Що маємо у підсумку? А ось таку картину: дивіться, яка різноманітна Україна: є ті, хто воює, але є і ті, хто любить Росію, відзначає важливе для неї свято, а ще є ті, хто вирощує для Росії зерно...

Окрім фотодобірок, такий підхід використовують і в певних новинах. Наприклад, нам повідомляють: Україна хоче, аби під санкції потрапляли родичі російських окупантів (на малюнку нижче).

Власти Украины намерены добиваться введения санкций в отношении родственников россиян, участвующих в войне

23:42, 19 июля 2022 · Источник: [Новое время](#)

Украина будет добиваться, чтобы под санкции попали родственники россиян, участвующих в войне. Об этом заявил в интервью «Новому времени» глава Офиса президента Украины Андрей Ермак.

Я хочу, чтобы сегодня каждый солдат, ступивший на нашу землю, его родственники, его дети, его семья тоже были в списках на санкции. Они должны знать, что если ты пришел убивать украинцев, твои дети не должны ехать учиться в цивилизованные страны.

Ермак признал, что добиться введения таких ограничительных мер «тяжело с юридической точки зрения». «Но мы работаем над тем, чтобы семьи этих солдат даже не могли уехать отдыхать в Турцию. Сегодня это еще сложно, но в будущем мы точно этого добьемся», — подчеркнул он.

Во время войны нужно особенно осторожно относиться к информации, которую распространяют официальные представители сторон конфликта.

У тексті цитують голову Офісу президента України Андрія Єрмака... І тут же попереджають, що треба обережно ставитися до інформації, яку поширюють «офіційні представники сторін конфлікту».

У цьому повідомленні йдеться про намір української влади, який озвучує її офіційний представник; при цьому він сам визнає, що досягти поставленої мети нелегко. Що саме тут має викликати сумнів у читачів?

Такою самою плашкою супроводжували в липні 2022 новини про обстріл українськими військами бази російських окупантів у Херсоні, і про удар по складу боеприпасів у Новій Каховці, і навіть про заяви ватажків організації «Луганська народна республіка» про нібито захоплення Сіверська (хоча вони не є офіційними представниками жодної зі сторін). А ще — до заяв Міністерства оборони Великої Британії, хоча вона не є стороною конфлікту. У червні 2024 року так само маркували всі повідомлення Генерального штабу України про перебіг бойових дій.

Здавалось би, попередження, що під час війни до інформації треба ставитись обережно, не зайве й навіть сприяє критичному мисленню. Але коли його додають до фактів або тверджень, які можна перевірити або які не викликають сумніву, це спонукає читачів не вірити нікому й нічому. А людям, які не вірять в існування фактів, легко згодувувати «версії» про українців, які обстрілюють самі себе. Таким чином «Медуза» долучається до розмивання правди, якою російська пропаганда займається не одне десятиліття. А також знімає із себе відповідальність за перевірку фактів.

«Аби тільки не стріляли» та «Ми хочемо вбивати»: голоси жертв і голоси катів

Журналісти «Медузы» працюють і на вільній, і на окупованій території України. У липні 2022 видання опублікувало розмови з мешканцями нещодавно загарбаного Маріуполя та давніше окупованого Донецька. І що ж вони кажуть?

По-перше, що змирилися з окупацією. У матеріалі під заголовком «“Якщо ще раз буде така війна — ми або поїдемо, або помremo, третього не дано”». У кінці травня Росія оголосила про взяття Маріуполя. Ось як тепер живе майже знищене місто — Meduza» один із мешканців Маріуполя каже: *«За нас усе вирішили “нагорі”. Ми просто пристосовуємося до нових умов — хочемо жити спокійно, працювати, ростити дітей»*. Інша співрозмовниця додає: *«Зараз мені не все одно, яка влада, але мені все одно, хто буде в Маріуполі, — аби тільки не стріляли»*.

Ще один текст із заголовком «“Який сенс думати, хто зараз натискає на курок?” До початку російського вторгнення бойові дії в Донбасі майже припинилися. Тепер Донецьк обстрілюють постійно. Ось що розповідають його мешканці» транслює схожий меседж щодо тих, хто живе в Донецьку. *«Ми зрозуміли, що у людей в Україні є сорт. І якщо ти живеш на окупованій території, то в тебе він*

другий», — говорить одна з них. «Мешканців Донбасу зрадила і Україна, і Росія, — додає друга співрозмовниця видання і продовжує. — Який сенс думати, хто зараз спускає курок, якщо руки по лікоть у крові в усіх?».

І тут також «Медуза» залишається в тій самій парадигмі кремлівської пропаганди, згідно з якою оповідь учасника події є також «однією з правд», адже істини для пропагандистів не існує. Якщо хтось у Донецьку каже, що Україна «зрадила» мешканців регіону, отже такою є одна з версій правди. Без сумніву, на окупованих територіях є люди, які так вважають; є ті, хто вважає інакше або взагалі не має жодної позиції, а лише намагається вижити. Проте російські журналісти «Медузы» з матеріалу в матеріал поширюють тези про «зраду Україною мешканців Донбасу», «тільки б не було війни» як типову позицію мешканців окупованих територій. І це також впливає на них самих та увявлення про них у світі та у вільній частині України.

Окрім розповідей жертв, «Медуза» поширювала й розповіді окупантів — у двох текстах видання в липні 2022 йшлося про найманців російських приватних військових компаній та російських неонацистів, які воюють в Україні. «Медуза» розкриває важливі питання: як набирають у російські ПВК, хто за цим стоїть тощо — проте тут же цитує загарбників, які виправдовують війну або озвучують свої погляди з мовою ненависті (що, до слова, заборонено професійними стандартами журналістики).

ІСТОРИИ

Мы хотим убивать «Медуза» розповідає, як (и зачєм) неонацисти из России отпразднили «денацифицировать» Украину

08.02.9 июля 2022 - Источник: Медуза

«Коли ти вбиваєш людину, відчуваєш мисливський азарт. Хто не був на полюванні — спробуйте. Цікаво», — говорить один із героїв. Ще один персонаж цього ж матеріалу закликає «бити укробільшовицьку мразь» та «вбивати українців». Видання не просто відтворює ці заклики, а бере в окупанта інтерв'ю, дозволяючи йому обґрунтувати свої погляди та розповісти про «місію російського народу у світі» та інші нісенітниці. Звісно, важливо писати, що в російській армії, яка нібито займається «денацифікацією» України, воюють неонацисти; однак при цьому видання, якщо воно — якісне, не мало би ставати майданчиком для неонацистської пропаганди.

Легітимізація псевдореспублік

«Донецька народна республіка» і «Луганська народна республіка» — організації, які існують на окупованих Росією у 2014-2015 роках частинах Донецької і Луганської областей. Російська влада вважає їх державами, а також стверджує, що територіями цих «держав» є вся територія відповідно Донецької та Луганської областей. «Медуза» зазвичай називає ці «республіки» самопроголошеними або бере слово «республіка» в лапки, але часом лапки ігнорує. До того ж, як ми вже бачили, ватажкам цих організацій дають слово як «офіційним» представникам влади, якими вони не є. Видання посилається на маніпулятивні твердження представників «ДНР» і «ЛНР» про нібито українські обстріли лікарень, шкіл, дитячих садочків тощо. Таким чином ці люди постають як рівноправні учасники політичних

Підпис під фото:

«Наслідки обстрілу Алчевська у самопроголошеній ЛНР. Влада невизнаної республіки заявила, що 16 липня місто обстріляли ЗСУ з американської ракетної установки залпового вогню HIMARS; зруйновано тролейбусно-автобусне депо, пошкоджено декілька житлових будинків, загинуло як мінімум двоє мешканців. Станіслав Красільников/ТАСС»

процесів (хоча насправді є лише призначеними Росією керівниками органів окупаційної влади, зазвичай фіктивних), а їхні слова подають як варті довіри. Наприклад, у підписі під фото обстрілу Алчевська, взятим у ТАСС, подали тільки версію представників так званої «ЛНР».

«Медуза» анонсує, що «ЛНР» нібито скоро «звільнить» певні території. Наводять і слова колаборантів із Херсонщини, що українські обстріли пошкодили лікарню. А найцинічнішою була публікація з «версією» самозваного «начальника слідчого управління генеральної прокуратури ДНР», що драмтеатр у Маріуполі висадили в повітря зсередини.

При цьому увага в заголовку зосереджена не на спростуванні, а на озвученій українською стороною кількості жертв. Далі в тексті брехню «начальника з ДНР» подають розлого, з цитатами. У кінці новини — бекграунд у вигляді списку. У першому пункті знову дають дві «версії». Цікаве формулювання щодо України: *«Українська влада назвала те, що сталося, російським авіаударом»*. І твердження міністерства оборони Росії, що нібито бійці полку «Азов» замінували й висадили в повітря театр із цивільними. Знов-таки: є дві правди, хочете — вірте, хочете — ні. У решті пунктів цитують ОБСЄ, Amnesty International, які стверджують про те, що

В ДНР заявили, что драмтеатр в Мариуполе был «взорван изнутри», а при разборе его завалов «обнаружены 14 тел». Украина ранее сообщала о 300 погибших

10:47 19 июля 2022. Источник: [РИА Новости](#)

Начальник следственного управления генеральной прокуратуры самопровозглашенной ДНР Алексей Кудурубенко заявил РИА Новости, что Драматический театр в Мариуполе был взорван изнутри, а при разборе его завалов нашли останки 14 погибших.

«При проведении следственных действий, осмотра здания драмтеатра Мариуполя нами обнаружены 14 тел. Других останков не обнаружено. В связи с чем говорить о том, что там погибли 300 человек, является надуманным тезисом и фейком», — заявил Кудурубенко, добавив, что разбор завалов и осмотр помещений театра завершен.

По его словам, следствие пришло к выводу, что драмтеатр был взорван не в результате авиаудара, а из-за детонации «безоболочного взрывного устройства», заложеного внутри здания. «При разборе завалов не было обнаружено ни одного поражающего элемента, ни одной части или элемента авиабомбы либо каких-либо других боеприпасов», — утверждает представитель прокуратуры ДНР.

В материалах уголовного дела, по его словам, имеются свидетельские показания о том, что за несколько дней до взрыва неизвестные люди в военной форме занесли в театр какие-то ящики. «Мы предполагаем, что, возможно, именно эти ящики и детонировали», — заявил Кудурубенко.

Во время войны не всегда возможно проверить информацию, которую распространяют представители конфликтующих сторон.

насправді сталося: Росія скинула на театр авіабомби. Але в такому контексті це теж виглядає як «версія».

Такий саме підхід — легітимізацію так званих «Д/ЛНР» — використовують із в 2024 році. Наприклад, повідомляють про «обстріл Донецька». Ось як називають джерело «міська адміністрація Донецька, що знаходиться під контролем ДНР», «голова адміністрації Донецька». Але йдеться про незаконні утворення та незаконно призначених Росією чиновників!

Те саме щодо Криму. У 2024 році цитують так званого губернатора тимчасово окупованого росіянами Севастополя, який розповідає про те, що в місті побудують укриття. «Медуза» називає його «російським губернатором Севастополя». Тобто є якісь російські чиновники, є українські — для чого уточнювати, хто з них знаходиться у правовому полі, кого незаконно призначили, порушивши міжнародне право?! У тексті від 12 червня той самий Развожаєв названий просто «губернатором Севастополя». У матеріалі за 23 червня про використання американської зброї щодо Криму є ось такий вислів: *«заборона не поширюється на території, які США не визнають російськими, наприклад, на Крим»*. Але хіба тільки США не визнають Крим російським? Знову ж таки, міжнародне право для видання «Медуза» не означає нічого?

Залежність від російського офіційного дискурсу

Попри заклик до читачів із обережністю ставитися до інформації *«яку поширюють навіть офіційні представники сторін конфлікту»*, сама редакція «Медуза» не дуже-то дотримується цього принципу, коли йдеться про заяви російських політиків

і воєнних злочинців. Брехня росіян, висновки західних експертів, заяви чиновників Євросоюзу та української влади подаються як рівноцінні версії.

Наприклад, повідомлення про «знищення» реактивних систем залпового вогню HIMARS. У липні 2022 Росія регулярно заявляла, що знищила чергову установку. Це заперечували і в Україні, й на Заході, а доказів знищення ніхто не бачив. Здавалося б: доказів нема — навіщо поширювати? Але у «Медузі» інший підхід.

Нічим не підтверджені заяви міністерства оборони Росії про нібито знищення HIMARS «Медуза» публікувала двічі — 6 та 17 липня 2022 року. Тексти побудовані ідентично: спершу заява Міністерства оборони Росії про знищення «в Україні ракетної системи залпового вогню HIMARS». Потім — повідомлення редакції, що цю інформацію неможливо перевірити. У бекграунді — довідка про HIMARS і цитата Путіна, що поставки Україні РСЗВ «нічого не змінюють». Цей вислів російського президента «Медуза» протягом липня 2022 процитувала чотири рази. Тим часом і українські, й зарубіжні джерела не раз писали, що застосування HIMARS помітно впливає на хід війни, змушуючи росіян змінювати логістику постачання своїх військ на значно менш зручну. Проте ці думки, на відміну від цитати Путіна, у новини про «знищення HIMARS» не потрапили.

Заяви російських політиків подаються у виданні за такою ж схемою; часом вони взагалі не балансуються українською чи ще якоюсь точкою зору, часом позиції Росії відводиться набагато більше місця, ніж реакції України чи світової спільноти.

У 2024 році ця залежність неодноразово простежувалася у тому, як «Медуза» висвітлювала Саміт миру в Швейцарії 15-16 червня. У кожному матеріалі видання зауважувало на тому, які країни НЕ приїхали на саміт, а також на «мирних пропозиціях» Путіна, які він виголосив спеціально до початку цього саміту.

Наприклад, матеріал від 17 червня із заголовком: «Саміт миру у Швейцарії закінчився. Москва і Київ стали ближче до переговорам?» У першому реченні йдеться про те, що «саміт організувала Україна» і що він відбувся, але вже в другому реченні детально викладені

The screenshot shows the Meduza website interface. At the top, there is a navigation bar with the Meduza logo on the left and menu items: НОВОСТИ, ИСТОРИИ, РАЗБОР, ПОДКАСТЫ, and САМИТ. On the right side of the navigation bar, there are icons for EN, a search icon, and ВОЙНА. Below the navigation bar, there is a blue banner with the text «Я ХОЧУ ПОДДЕРЖАТЬ «МЕДУЗУ»». The main content area features a news article with the following title and sub-headline: **Саммит мира в Швейцарии закончился. Москва и Киев стали ближе к переговорам?** **«Медуза» поговорила об этом с источниками в украинской власти**. Below the title, there is a date and source: 16:46, 17 июня 2024 · Источник: Meduza. The article text begins with: В Швейцарии прошел двухдневный саммит мира, который организовала Украина. Накануне мероприятия Владимир Путин выступил с очередным ультиматумом (названным «реальным мирным предложением»): отдать ему четыре украинские области, снять все санкции и отказаться от планов вступления Украины в НАТО. И официальный Киев, и представители западных стран уже отвергли это предложение — вместо этого участники саммита подписали коммюнике с призывом к диалогу «между всеми сторонами» конфликта. Спецкор «Медузы» Елизавета Антонова побывала на швейцарском форуме. Она рассказывает, как украинские власти оценивают то, чего удалось добиться Киеву на этом мероприятии.

«мирні пропозиції» Путіна! Не результати, яких довелося досягти, не кількість країн, які підписалися. Далі йдеться про те, що запросили більше 160 країн та міжнародних організацій, але приїхали «тільки (!) сто». Ніби сто представників — це якось малувано...

У цей же день опублікували заяву прес-секретаря Путіна — Пескова, який сказав, що результативність саміту «дорівнює нулю». Цю цитату винесли в заголовок, тим самим підкресливши її важливість для аудиторії.

У тексті за 15 червня так само: у першому реченні пишуть, що у Швейцарії відбувається саміт, а у другому реченні вказують, що *«певні впливові країни, які підтримують стосунки із Росією, відмовилися від участі в заході»*.

У матеріалі від 16 червня, який також був присвячений саміту, процитували посла РФ у Канаді щодо висловлювання Джастіна Трюдо «Слава Україні!»:

«Посол РФ у Канаді Олег Степанов звинуватив Трюдо в тому, що той «топче пам'ять про подвиги канадських синів та дочок, які билися у складі антигітлерівської коаліції». У Росії привітання «Слава Україні! — Героям слава!» оголошено нацистським і заборонено».

Для чого «Медуза» вміщує цю цитату в матеріал про Саміт миру у Швейцарії? Щоб наголосити, що в Україні є нацисти і Росія з ними бореться? А представники країн Заходу, зокрема Канади, ігнорують це? Цілковитий кремлівський підхід!

Окрім цього випадку із висвітленням Саміту миру, важливо також відзначити, що «Медуза» постійно цитує Путіна та інших представників Кремля, вміщуючи їхні брехливі заяви і ніяк не коментуючи їх. У червні 2024 року було декілька таких текстів. Один із них із заголовком «Нащо нам боятися, чи не краще йти до кінця?» Путін за результатами поїздки до КНДР та В'єтнаму знову говорив про війну в Україні (і прогнозував відставку Зеленського). У тексті були такі слова *«Захід замінить Зеленського в першій половині наступного року»*. Тож кремлівський нарратив про нібито українську владу, яка є маріонеткою Заходу, просто переказали, жодним чином не прокоментувавши.

Те саме стосується тексту із заголовком «Як тільки Україна почне вивід військ, відразу буде наказ про припинення вогню». Виступ Путіна перед конференцією у Швейцарії. Короткий переказ». У ньому, окрім звинувачень, адресованих НАТО та «київському режиму», який «розв'язав повномасштабну війну», зазначається, що Росія вивела війська із Київської області у 2022 році, щоб «зупинити кровопролиття». Але *«на наступний день керівництво України... влаштувало відому провокацію у Бучі... Зроблено це було за вказівкою західних кураторів»*. Жодного коментаря від редакції! Отже, віримо?! Ті самі фейки повторюються у ще одному матеріалі «Путін: Росія не планувала штурмувати Київ, це була операція *«із примушення українського режиму до миру»*. Знову — жодного коментаря від редакції!

За означений період у червні 2024 року вмістили також текст директора російського ФСБ, який звинуватив Україну та спец-

служби НАТО в тому, що вони «вербують мігрантів для здійснення терактів у Росії». Ця цитата винесена в заголовок, отже російське видання вважає її важливою.

Окрім цього, у декількох текстах повторювали звинувачення Кремля про те, що теракт в концертному Крокус Сити Холл нібито організувала Україна, супроводжуючи його запереченнями української сторони. Знову ж таки, для чого вони це повторюють? Хочуть, щоб читачі запам'ятали цю кремлівську «версію», яка ні на чому не ґрунтується?

Отже, латвійська «Медуза», маючи змогу бути справді незалежним виданням, усе одно залежить від російського офіційного дискурсу, надаючи сказаному в Кремлі набагато більше значення та приділяючи позиції Кремля та фейкам Кремля щодо Бучі, нелегітимності Зеленського значну увагу. Часом тут публікують цілковиті нісенітниця зі світу російської пропаганди — наприклад, ролик з актором, загримованим під Зеленського, та Кадіровим. При цьому твердження офіційних джерел не перевіряють, а просто пишуть, що під час війни їх «важко або неможливо перевірити». Часом — зовсім нічого не коментують, навіть якщо йдеться про відверту брехню і заперечення російських воєнних злочинів. У результаті до ліберальної аудиторії доходять ті самі наративи російської пропаганди, що й до аудиторії російських державних медіа, хіба що в менш трешовому поданні.

Чи можлива справжня незалежна і якісна російська журналістика — кейс «Медузы»?

Росія віддавна поступово відмовлялася від прав і свобод людини, зокрема від свободи слова, вільної та якісної журналістики. Російські ЗМІ, які називали себе незалежними, йшли на дедалі більші поступки режиму. Це не врятувало більшість із них від закриття чи еміграції, однак водночас вони непомітно для себе опинилися в одній парадигмі з російськими пропагандистами. І, здається, розучилися відрізняти факт від «версії».

Саме відданість фактам — суть журналістики. У ситуаціях, коли є чимало сторін, зацікавлених збити журналіста з пантелику й використати його для пропаганди й дезінформації, або ж приховати від нього правду, факти є особливо важливими. Журналіст повинен зробити все, аби наблизитися до правди. Про це писали провідні американські журналісти Біл Ковач та Том Розенстіл у своїй книжці «Елементи журналістики»: *«Журналістська правда — це процес, який починається з професійної дисципліни збирання та перевірки фактів. Після цього журналісти намагаються чесно й достовірно викласти їхнє значення, що підлягає подальшому дослідженню»*.

Натомість журналісти «Медузы» обмежуються збиранням інформації — навіть не фактів, а тверджень і версій. Вони повідомляють, що ці твердження й версії «важко або неможливо» перевірити, але невідомо, чи вони бодай намагалися.

Перебуваючи за межами Росії, журналісти «Медузы» мають доступ до всіх можливих світових джерел, можуть спілкуватися з експертами, активістами, політиками, не боячись репресій із боку російської влади. Проте не припиняють переказувати заяви Путіна, Лаврова, Шойгу та інших російських політиків так, ніби це «офіційна версія правди». Таким чином вони, свідомо чи мимоволі, допомагають воєнним злочинцям виправдовувати їхні злочини. А в очах ліберальної аудиторії російська агресія постає як «війна, де обидві сторони винні».

Якщо російські журналісти, опинившись за межами Росії, зможуть подолати гіпноз російської постправди й почати шукати та повідомляти правду, а брехню й маніпуляції припинять називати «версіями», тоді, можливо, незалежна і якісна російська журналістика має шанс. А отже, можливо, у росіян є шанс на майбутнє в адекватній демократичній державі.

Посилання

1. Склярєвська Г. Как Украина (по мнению России) «готовит биологическое оружие» из блох, комаров и ящериц <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/29195/2022-03-17-kak-ukrayna-po-mneniyu-rossyy-gotovyt-byologicheskoe-oruzhye-iz-blokh-komarov-y-yashcheryts/>
2. Вайс М., Померанцев П. Повелителі брехні: інформація, культура та гроші на службі Кремля <https://krytyka.com/ua/articles/povelyteli-brekhni-informatsiya-kultura-ta-hroshi-na-sluzhbi-kremlya>

СВОЇХ НЕ КИДАЄ: «ХОРОШЕ» РОСІЙСЬКЕ ВИДАННЯ «МЕДИАЗОНА» НИШКОМ ПРОСУВАЄ ТЕЗИ КРЕМЛІВСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ

Російський опозиційний проект «Медиазона» позиціонує себе як незалежне медіа, що виступає «проти війни». Як і інші «ліберальні» або ж «хороші» російські медіа, це видання заблоковане в РФ. Проте чи означає це, що контент, який пропонує «Медиазона», якісний?

У деяких російських ЗМІ, які також заявляли, що засуджують війну та Путіна, медіаексперти знаходили прокремлівські наративи і навіть фіксували заклики допомогти російським мобілізованим. Тож якщо російське медіа говорить про свою антивоєнну позицію, це не завжди означає, що воно буде надавати правдиву інформацію про повномасштабне вторгнення РФ і не маніпулюватиме своїми читачами в інтересах Кремля.

Для того щоб з'ясувати, чи справді висвітлення війни «Медиазоной» відповідає професійним стандартам журналістики і є таким, що засуджує війну, ми вирішили детальніше проаналізувати її контент.

Загальні висновки такі: контент цього медіа щодо повномасштабного вторгнення не можна назвати якісним. Перше і головне: редакція ніколи не демонструє чітку позицію: хто є агресором у війні, а хто — жертва. «Антивоєнна позиція» полягає у тому, що «Медиазона» визнає, що в Україні, дійсно, йде війна, а не «спеціальна воєнна операція», і що від агресії справді потерпають люди (але тут завжди робиться приписка: «з обох сторін»).

Водночас якщо постає запитання: хто розв'язав кровопролиття, хто має нести відповідальність за масові воєнні злочини, «антивоєнне» медіа шиється в дурні. Герої публікацій міркують про те, що «винні не тільки Путін, а всі світові лідери», «страждають усі прості люди», «війни скрізь, бо світ зійшов з розуму» і таке інше. Улюблений наратив цього видання — те, що росіяни є заручниками Путіна.

Звісно, пересічному читачеві складно запідозрити опозиційну «Медиазону» в просуванні кремлівських наративів. Усі меседжі, які б дозволили це медіа «спіймати за руку» (як це було з «Дождем»), журналісти завбачливо вкладають в уста своїх співрозмовників, залишаючи «від редакції» максимально нейтральні сухі формулювання.

← Опублікувати пост

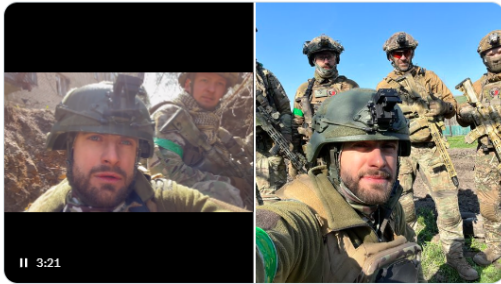
Peter Verzilov
@gruppa_voina

Западные кварталы великого города Бахмута – города, который весь и очень скоро будет свободным и украинским. Города, в котором между жизнью и смертью – четыре секунды жужжащего выстрела из гранатомета. Города, в котором его защитники много месяцев бьются за каждую улицу и каждый дом. За каждую высоту и каждую дорогу к северу и югу от города.

Городской окоп – крайне полезная вещь, когда вас обнаружил дрон и по вам бьют прямой наводкой в западном Бахмуте. Не в этот раз, граждане оккупанты и злодеи!

А битва за прекрасный Бахмут, превращённый российским захватчиком в руины, продолжается и обязательно закончится его полным освобождением. ❤️

Перекласти пост

7:20 пп · 20 трав. 2023 · 635,6 тис. переглядів

Втім, якщо придивитися ретельніше, можна помітити небажання авторів цього видання називати речі своїми справжніми іменами (і в цьому прагненні до евфемізмів вони мало чим відрізняються від класичної російської пропаганди). До прикладу, ми зафіксували, що військові злочини РФ в текстах «Медиазоны» маскуються під загальними фразами — «трагедія», «гуманітарна катастрофа», «екологічна катастрофа» тощо. Тимчасово окуповані Росією українські території дуже часто не маркуються належним чином, що робить їхній статус незрозумілим в очах читачів.

Також в нашому дослідженні ми окремо зупинимося на спробах «Медиазоны» зробити з російського народу не агресора, а страждальця. Навіть Z-добровольці, які свідомо взяли зброю і понесли смерть в іншу державу, за баченням цього медіа — жертви

війни, адже також гинуть. Співчуття заслуговують і родичі загартників, бо вони не очікували, що операція із захоплення сусідньої держави затягнеться, і чоловік або брат може повернутися у труні. Варто пожаліти і тих, хто втік від мобілізації (навіть на автівці з літерою «Z»), адже вони були змушені покинути батьківщину на невизначений термін.

Історія та формат видання

Можна було б списати напевні хиби авторів «Медиазоны» на термінологічну некомпетентність, якби не йшлося про фахівців, які не один рік працюють із судовими справами і прекрасно розуміють важливість коректних формулювань.

Як відомо, «Медиазона» з моменту створення у 2014 році працювала як обсерватор, що досліджує судове і пенітенціарне свавілля у Росії. Сам проект з'явився внаслідок гучного судового скандалу, коли дві учасниці панк-гурту «Pussy Riot» Марія Альохіна та Надежда Толоконнікова влаштували панк-молебень в одному з храмів. Через цю акцію вони півтора року перебували за ґратами в російській в'язниці. Після звільнення жертв режиму почали запрошувати в закордонні поїздки, під час яких активістки займалися фандрейзингом. На кошти, зібрані під час відряджень, було створено видання «Медиазона» та громадську організацію «Зона права».

В Россию — через минные поля. История восьми мобилизованных калининградцев, бежавших из ЛНР и ставших фигурантами дела о дезертирстве

Серед матеріалів цього ЗМІ, які дійсно заслуговують уваги, — розслідування Алли Константиновой про зґвалтування жінок та дітей, які масово чинили російські солдати на окупованих територіях. За цю статтю¹ журналістка навіть отримала премію European Press Prize. Уважно стежить редакція й за долями російських активістів, що постраждали за антивоенну позицію.

Але здебільшого контент «Медиазоны» — це пресрелізи, звіти різних відомств, фронтові зведення з обох сторін. В рамках цього формату медіа щодня дає слово пресслужбам ФСБ, Міноборони, адміністрації президента Росії тощо. Також вони регулярно цитують провладні видання «Звезда», «ТАСС», «РИА НОВОСТИ» та російських «военкорів».

У результаті цієї журналістики «фактів», кати та їхні жертви опиняються на одній «шальці терезів», де пересічному читачеві не зрозуміло, хто з них говорить правду.

Утім, саме в «Медиазоны» була ексклюзивна можливість створювати якісні матеріали з фронту. Один із засновників цього ЗМІ, і донедавна його видавець, Пётр Верзілов знаходився у Бахмуті під час запеклих боїв. Але ці роботи можна було побачити переважно в соцмережах Верзілова.

А після того, як у вересні 2023 року на інтерв'ю у Юрія Дудя Пётр Верзілов повідомив, що доєднався до лав ЗСУ, його ім'я взагалі зникло з сайту «Медиазоны». А сам він написав пост², що йде з посади, щоб не ставити під сумнів незаангажованість видання.

«Верзілов, звісно, молодець, але від «Медиазоны» тепер доведеться відписатись, тому що я не читаю державні пропагандистські інформагентства», прокоментував звільнення Верзілова російський опозиціонер Ярослав Конвей³.

Лексикон «Медиазоны» як дзеркало імперської політики

Проаналізувавши словник «Медиазоны», ми дійшли висновку, що це медіа свідомо вживає некоректну термінологію або користується евфемізмами, щоб спотворювати реальну картину війни.

До прикладу, на сайті ми бачимо рубрику «Война в Украине»⁴.

Дослідники інформаційного простору⁵ неодноразово звертали увагу на те, що вислови «війна в Україні», «спецоперація»,

«криза в Україні» вживаються здебільшого пропагандистами РФ для того, щоб замаскувати справжнє становище. Такі словосполучення зміщують акцент, ніби війна почалася в Україні сама собою. Натомість доречним є вживання таких висловів як «російсько-українська війна» (перше слово — «російсько» — вказує, що напала саме Росія), «російське вторгнення в Україну», «війна Росії в Україні» тощо.

У «Медиазони» таку назву має не тільки рубрика. Це словосполучення регулярно трапляється також у текстах.

Не менше питань викликає небажання авторів «Медиазони» коректно маркувати тимчасово окуповані Росією українські території. Донецька та Луганська області України в них завжди — так звані «ДНР» і «ЛНР». Утім, навіть у цьому випадку лапки або уточнювальна характеристика на кшталт «самопроголошені», «тимчасово окуповані» присутні далеко не завжди.

Приблизно така сама ситуація з тимчасово окупованою Автономною Республікою Крим. Журналісти, якщо інколи й додають уточнювальну характеристику, то це не «тимчасово окупована» територія, а «анексована».

«Єдина країна, яка називає Крим і Севастополь анексованими — це Російська Федерація. Вся міжнародна спільнота використовує формулювання “тимчасово окуповані території” як щодо півострова, так і щодо Донбасу. Дозволяється також використання формулювання “спроба анексії” щодо Криму, але не “анексія”. Це вкрай важливо і для нас зокрема. Це підкреслює відповідні зобов’язання РФ за міжнародним гуманітарним правом», цитує «Детектор медіа»⁶ заступника міністра з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій Ігоря Яременка.

Звертає увагу й те, що слово «воєнкор» щодо російських колег «Медиазона» бере в лапки далеко не завжди, що урівнює в очах недосвідченого читача Z-пропагандистів і професійних журналістів. Воєнкорами⁷ та воєнними аналітиками, до прикладу, називаються такі затяті прихильники війни як пропагандисти Юрій Котьонюк, Александр Коц, Борис Рожин. Українофоб Андрей Караулов постає як журналіст⁸ та телеведучий. Пропагандистка Дар’я Дугіна, яка виступала за геноцид українського народу, фігурує як публіцистка⁹.

Голоси «русского мира»

Традиційний кремлівський нарратив «один народ — одна історія» в трактуванні ліберальної «Медиазони» виглядає як «війна — це спільна трагедія, страждають усі: і українці, і росіяни».

У рубриці «Тексты» в форматі сторітелінгу розповідається про жертв «войны в Украине». Тут ми бачимо і трагедії людей¹⁰, що постраждали від російських військ, і сумну сповідь бійця «ЧВК Вагнер»¹¹, і жалісливі історії родичів російських мобілізованих¹². У кожного з них, і у вбивць, і у жертв, за версією «Медиазони» — своя правда.

Це видання не робить помилок «опозиційного» «Дождя», чії співробітники потрапили у скандал¹³, заявивши, що турбуються про долю російських мобілізованих. Усі фрази щодо переживання за путінських загарбників цитують герої публікацій, а не співробітники видання. Ось, до прикладу, як вдови мобілізованих розповідають про своїх «пацанів»: *«Пацани після Макіївки вісім днів збирали хлопчаків там, на розвалах, голими руками в мішки збирали, — розповідає Інна Усачова. — Самі контужені, із пошкодженою психікою. Де пальчик, де вушко, де носик — шматочки у мішки складали. Їм що після цього реабілітацію якусь? Ні, їх у такому стані відразу на передову кинули без усього»*¹⁴.

Боець ПВК «Вагнер» виправдовує свою участь у воєнних злочинах...порятунком людей: *«...так само, як ти вбиваєш інших людей, ти рятуєш інших людей. Ти не даєш убивати мирних людей, руйнувати міста, пам'ятники. Ти просто це не даєш робити. Так, через те, що ти вбиваєш інших людей»*, каже окупант¹⁵.

Постійні герої цього видання — російські опозиціонери, звичайно, теж «жертви». До прикладу, політв'язень Ілья Яшин наголошує, що це «війна Путіна»¹⁶.

«Апелюю до західних політиків зі сторінок світових ЗМІ, раз по раз повторюючи просту думку: російський народ у заручниках у Путіна, неправильно ділити відповідальність за злочин між терористом і його заручником. Не треба карати звичайних людей за кримінал, який творить кремлівська хунта», — закликає Яшин.

Наступні «страждальці» — російські олігархи. Мільярдер Андрей Мельніченко жаліється через те, що «війна Росії в Україні зробила його «вигнанцем»¹⁷. Через санкції він був змушений залишити свою віллу у швейцарському місті Санкт-Моріц і переїхати до ОАЕ, громадянином яких він став у 2021 році.

Але на питання «чи відчуває Мельніченко якусь провину за те, що почалася повномасштабна війна», він відповів: *«Я абсолютно не вважаю, що особисто я відповідальний за трагедії, що відбулися»*.

Ту ж саму риторичку спостерігаємо в словах російського олігарха Олега Деріпаски, де він говорить, що війну треба зупинити «з обох боків»¹⁸. Виявляється, мільйонера дуже дратують санкції: *«Віра в те, що санкції зупинять (війну — МЗ), призведуть до зміни режиму чи якимось чином наблизять нас до завершення конфлікту... Ні. Нам потрібне інше рішення»*.

І найбільш цинічний приклад це стаття на сайті «доньки» «Медиазоны» — «Медиазона. Беларусь». У матеріалі про те, що Білорусь допомагала Росії красти українських дітей, дізнаємося, що позицію крадіїв також можна зрозуміти, оскільки ми «один народ».

Як ми бачимо, усі «голоси русского мира» говорять про одне й теж, майже однаковими словами, озвучують однакові меседжі про «спільні страждання». При цьому нікто з медійників, опозиціонерів та олігархів не згадує статистичні дослідження¹⁹, згідно з якими, війну, яку розпочав російський диктатор, підтримала абсолютна більшість росіян! Саме такий висновок зробила російська дослідницька організація «Левада-центр» на основі опитування громадської думки²⁰.

«Это мой народ, это мои дети». Кто с разрешения Александра Лукашенко вывозит в Беларусь детей из оккупированных городов Украины

У війні винні всі?

«У війні винні всі, не має значення, хто це почав» — цей традиційний наратив російської пропаганди знаходить відображення і в «опозиційних» медіа.

У «Медиазоне», до прикладу, таку думку висловлює вищезгаданий олігарх Мельніченко: *«Намагатися з'ясувати, хто винний, а хто невинний, дуже небезпечно... війна піднімає на поверхню будь-яких одіозних людей з обох боків. Військові злочини безперечно є з обох сторін. Це відбувається на будь-якій війні. Це природно. Не має значення, хто це почав».*

Українські військові, за версією «Медиазони», винні не менше ніж російські, які бомбардують мирні міста. Адже росіяни це

Медиазона

НОВОСТИ СЮЖЕТЫ ОНЛАЙНЫ ТЕКСТЫ ДАТА ПОДКАСТЫ

Хроніки війни Нове величчє Дєла о военных «фейках» Запрет ЛГБТК* Диверсії на жд Поджоги военкоматов | Все теми

**Россия подвергла Одессу самой
массированной атаке за все время войны.
Это произошло после выхода из «зерновой
сделки» и взрыва на Крымском мосту**

роблять не просто так, а у відповідь на українську непокору (на малюнку нижче).

Та сама тенденція зберігається і у висвітленні ризиків потенційної катастрофи на Запорізькій АЕС. Як відомо, після того, як її захопили російські військові, мирний атом становить загрозу для всього світу.

Однак у статті «Підготувати аптечку та зберігати спокій». Чи можна висадити в повітря Запорізьку АЕС і чи призведе це до катастрофи»²¹ ми бачимо той самий наратив: усі винні, усе заплутано.

«Росія та Україна знову звинувачують одна одну у підготовці провокації на Запорізькій АЕС» — так починається цей матеріал.

Той же «почерк» у висвітленні трагедії в Костянтинівці²², коли 6 вересня 2023 року російська ракета вбила 16 українців. «Медиазона» припускає, що цей злочин могли скоїти і військові України. На доказ цієї версії наводяться дані організації СІТ (саме її назву винесено в заголовок). У читача може скластися враження, що йдеться про міжнародну інституцію. Насправді за СІТ, як бачимо з тексту, стоїть російський опозиціонер Руслан Левієв.

Один у один ситуація з підривом російськими військовими Каховської ГЕС. Автори «Медиазоны» не унеможливають, що в трагедії можуть бути винними як обидві сторони, так і... сили природи:

«Сторони звинувачують одна одну в знищенні станції, а OSINT-дослідники припускають, що вона могла бути зруйнована через попередні ушкодження, а також через те, що окупаційна влада, під контролем якої перебуває ГЕС, вчасно не скидала воду»²³.

ФСБ: в Липецкой области задержали трех сторонников «Правого сектора», планировавших взрыв в людном месте

ФСБ отчиталась о задержании трех граждан Украины в Липецкой области по подозрению в приготовлении к теракту, участии в экстремистской организации и незаконном хранении взрывчатки. Об этом [сообщает](#) РИА «Новости» со ссылкой на пресс-службу ведомства.

Как уточнила ФСБ, мужчину и двух женщин задержали в селе Горичы. По версии следствия, они планировали взорвать самодельное взрывное устройство в людном месте «на одном из объектов транспортной инфраструктуры Липецка».

В тайнике задержанных оперативники нашли бомбу, добавили в ведомстве. Кроме того, силовики утверждают, что видели переписку украинцев с участниками «Правого сектора», «изобличающую их намерения».

M

14.05 7 сентября

СІТ об ударе по Константиновке: «Скорее всего, это была украинская ракета»

Основатель расследовательской группы *Conflict Intelligence Team (CIT)* Руслан Левиев считает, что удар по Константиновке, в результате которого 6 сентября погибли 16 человек, был нанесен украинской ракетой с подконтрольной ВСУ территории. Эту версию Левиев **изложил** в ежедневной военной сводке на ютуб-канале Майкла Наки.

Левиев изучил видеозапись удара по рынку в Константиновке, **обнародованную** президентом Украины Владимиром Зеленским, и пришел к выводу, что ракета прилетела с северо-запада, где

Під «OSINT-дослідниками» знов-таки мається на увазі росіянин Руслан Левієв із вищезгаданої СІТ. Ще один з фактчекерів — іноземний журналіст Арік Толер, якого навіть російські пропагандистські ЗМІ іменували «Найбільш русофільським розслідувачем»²⁴.

Ще один «аргумент» — чому українці теж винні у війні — це улюблена кремлівська казка про «нацистів» і «націоналістів». Читаємо на «Медиазоне», що національно-патріотичний рух «Правий сектор» (який вже багато років не має жодного політичного впливу в Україні), систематично шкодить росіянам, маючи, якщо вірити ФСБ, потужну агентурну мережу в Російській Федерації.

Також нам розповідають, що український президент «шанує нациста».

Йдеться про скандал, що спалахнув у Канаді у вересні 2023 року, коли парламентарі помилково запросили до себе ветерана 14-ї гренадерської дивізії фронтових військ СС «Галичина». Це було під час візиту в країну президента України Володимира Зеленського. Як відомо, після цього прем'єр-міністр Джастін Трюдо вибачився за інцидент, окремо він перепросив у українській делегації²⁵.

(І хоча історики звернули увагу на той факт, що Нюрнберзький процес і комісія Дешена не підтвердили²⁶ причетності учасників цієї дивізії до воєнних злочинів, їхні аргументи ніхто не взяв до уваги).

Російська пропаганда негайно використала цей інцидент для виправдовування війни проти України. Розкачували тему як численні канали Путіна²⁷, так і, як бачимо, «незалежні» ЗМІ на кшталт «Медиазоны».

Остання навіть рубрику для «новини» у своєму Телеграм-каналі маркує як «Ексклюзив».

Висновки

Якщо розглядати «Медиазону» через призму судової практики (яку вона так полюбляє висвітлювати), то це видання, швидше, адвокат Росії та росіян, ніж обвинувач злочинної влади. Формально знаходячись в опозиції до Путіна, публічно критикуючи репресивно-каральну систему Росії, це медіа жодним чином не опонує імперській сутності своєї країни. Навпаки, як ми бачимо, працює їй на користь, транслюючи наративи, мета яких максимально відтермінувати крах диктатури.

Інформаційний «туман», який вони напускають як у своїй країні, так і за кордоном, свідчить про те, що ці «журналісти», як і загалом російське суспільство, не готові лікуватися від великодержавного шовінізму, сподіваючись, що за маревом можна буде приховати ознаки важкої «хвороби».

На жаль, мусимо констатувати, що «Медиазона» є органічною частиною всеосяжної путінської пропаганди, розробленою з урахуванням специфіки та поглядів ліберальної та міжнародної аудиторії.

Посилання

1. Тексту «Медиазоны» об изнасилованиях украинок военными РФ дали премию <https://www.svoboda.org/a/tekst-mediazony-ob-iznasilovanayah-ukrainok-voennymi-rf-poluchil-premiyu/32453191.html>
2. Всем привет, друзья! https://twitter.com/gruppa_voina/status/1710308108914835591
3. Верзилов* рассказал Дудю* о работе на разведку ВСУ. Мнения политиков и журналистов <https://rtvi.com/news/verzilov-rasskazal-dudyu-o-rabote-na-razvedku-vsu-mneniya-politikov-i-zhurnalistov/>
4. Война в Украине <https://zona.media/chronicle/612>
5. Мовний фронт: як правильно говорити і писати про війну <https://idpo.org.ua/articles/5614-svo%D1%97x-ne-kidaye-xoroshe-rosijske-vidannya-mediazona-nishhechkom-prosuvaye-tezi-kremlivsko%D1%97-propagandi.html>
6. Як правильно називати Крим: анексований чи окупований? Пояснює Міністерство реінтеграції <https://detector.media/infospace/article/182685/2020-11-20-yak-pravylnu-nazyvaty-krum-aneksovanyu-chy-okupovanyu-poayasnyue-ministerstvo-reintegratsii/>
7. Российские блогеры опубликовали видео предполагаемого взрыва на складе миротворцев в Нагорном Карабахе <https://zona.media/news/2023/09/23/sklad>
8. Министр обьявил «иноагентами» музыканта Бориса Гребенщикова, журналиста Андрея Караулова и издания «Бумага» и Sota.vision <https://zona.media/news/2023/06/30/inoagenty>
9. Гибель Дарьи Дугиной. В машине публицистки сработала бомба <https://zona.media/chronicle/dugina>
10. «Стреля-ют». История о том, как человек с аутизмом и его родители больше года пытались выбраться из Мариуполя <https://zona.media/article/2023/10/20/artem>
11. «Я конченный». Разговор бойца «ЧВК Вагнера» с сестрой в подкасте «Привет, ты иноагент» <https://zona.media/article/2023/10/19/privet>
12. Нет у мобилизации конца. Военные и их семьи весь год обращались к властям за помощью — вот что они рассказывают теперь <https://zona.media/article/2023/09/21/appeals>
13. Гендиректор «Дождя» теж переживає, що «нашим пацанам» доводиться вбивати українців без їжі та обмундирування (ВІДЕО) <https://www.ostro.org/news/gendyrekтор-dozhdy-a-tozhe-perezhyvaet-chto-nashym-patsanam-pryhodytsya-ubyyvat-ukrayntsev-bez-edy-y-i377358>
14. Нет у мобилизации конца. Военные и их семьи весь год обращались к властям за помощью — вот что они рассказывают теперь <https://zona.media/article/2023/09/21/appeals>
15. «Я конченный». Разговор бойца «ЧВК Вагнера» с сестрой в подкасте «Привет, ты иноагент» <https://zona.media/article/2023/10/19/privet>
16. «Я пообещал превратить тюрьму в политическую антивоенную трибуну. Мне кажется, это получилось». Большое интервью Ильи Яшина из СИЗО <https://zona.media/article/2023/06/27/yashin>
17. «На мой взгляд, да» — богатейший россиянин Андрей Мельниченко на вопрос о том, можно ли назвать действия России в Украине преступлениями <https://zona.media/news/2023/09/01/melnichenko>
18. «Я не вижу причин, по которым это не должно быть остановлено с обеих сторон» — Дерипаска о войне в Украине <https://zona.media/news/2023/09/26/deripaska>
19. Nozhin V. 'People are ready to live with it': the Russians ready for a long war <https://www.euronews.com/2023/06/21/people-are-ready-to-live-with-it-the-russians-ready-for-a-long-war>
20. Конфликт с Украиной: оценки мая 2023 года <https://www.levada.ru/2023/06/01/konflikt-s-ukrainoj-otsenki-maya-2023-goda/>
21. «Подготовить аптечку и сохранять спокойствие». Можно ли взорвать Запорожскую АЭС и приведет ли это к катастрофе <https://zona.media/article/2023/07/05/zaes>
22. Война в Украине. 561-й день <https://zona.media/chronicle/561>
23. Каховская ГЭС разрушена. Что известно о прорыве и как его объясняют Украина, Россия и OSINT-исследователи <https://zona.media/article/2023/06/06/ges>
24. Арик Толер: самый русофильский расследователь Bellingcat <https://bloknot.ru/obshhestvo/arik-toler-samy-j-rusofil-skij-rassledovatel-bellingcat-799408.html>

25. Влада України відреагувала на скандал із вояком дивізії СС «Галичина» у Канаді: чому мовчали і що кажуть https://www.radiosvoboda.org/a/vlada-ukrayiny-reaktsiya-skandal-voyak-dyviziyyi-ss-halychyna-/32616187.html?fbclid=IwAR1ygPYFIHwxvQtMRhDc9x7cCU42utfshMRshb-AQf5ivZ7VBA1oJw1XC_c
26. Рашисти не згадують історію Ярослава Гуньки. Його звинуватили у геноциді <https://zahidfront.com.ua/news/Rashisti-ne-zlazyat-z-istoriyi-YAroslava-Gunki-Jogo-zvinuvatili-u-genocidi.html>
27. МВД России объявило в розыск украинского нациста Хунку https://herson.tsargrad.tv/news/mvd-rossii-objavilo-v-rozysk-ukrainskogo-nacista-hunku_895953

«ЖИВОЙ ГВОЗДЬ»: ЛІБЕРАЛЬНО-ІМПЕРСЬКИЙ ВІНЕГРЕТ ІЗ СОУСОМ ПО-КРЕМЛІВСЬКИ

«Мені дуже прикро за Україну та українців, але вони стали об'єктом боротьби наддержав на їхній території»; «останні два роки Головне управління розвідки України взяло на озброєння... здійснення позасудових вбивств цивільних осіб», «7 жовтня [в Ізраїлі] — це все вигадки» — такі заяви звучать в ефірах російського «Живого гвоздя», колишнього «Эха Москвы».

Щоби зрозуміти, якою є редакційна політика видання щодо великої війни Росії проти України, теракту в «Крокус сити холл», а також інших актуальних світових подій, ми проаналізували ранкові ефіри цього медіа за два тижні із 11 по 24 березня 2024 року (програма «Утренний разговор»).

«Живой гвоздь» — наступник російської радіостанції «Эхо Москвы», яка була створена на початку 1990-х і вилучена з ефіру «за фейки» після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну.

Виходячи з аналізу ефірів «Живого гвоздя», це медіа намагається просувати типову для багатьох так званих ліберальних російських медіа позицію — «не все так однозначно», яка утворюється шляхом поєднання антивоєнних поглядів і таких, що виправдовують війну. Так, у цьому медіа справді є виступи тих, хто підтримує Україну та засуджує політику Кремля. Але різноманітні пропагандистські «вкраплення» якраз і дають змогу навіювати путінські наративи ліберально налаштованій аудиторії.

Деякі тексти, де виправдовується російське вторгнення, заперечують військові злочини її окупаційної армії — це не намагання вислухати всіх і дотриматися справжньої свободи слова, як це часто подають працівники «Живого гвоздя». Виправдання війни, мова ворожнечі — це зловживання свободою слова. Проте, схоже, редакція «Живого гвоздя» просто цього не розуміє. Чи вдає, що не розуміє.

Розгляньмо декілька прикладів такого зловживання.

Українська та середньоазійська діаспори — «потенційне місце вербування майбутніх терористів»

В ефірі, присвяченому терористичному акту в «Крокус сити холл», воєнний оглядач «Новой газеты» Валерій Ширяєв сказав, що на сьогодні в Росії є дві «величезні бездонні діаспори», маючи на увазі українську та «гастарбайтерів (!) із території республік Середньої Азії», які є «потенційним місцем вербування майбутніх

терористів». Тобто відбулася дискримінація одразу декількох національностей. Ведучі ефіру Ліза Анікіна та Євгенія Большакова жодним чином на це не відреагували.

Отже, відбувся теракт, у зв'язку із яким російські правоохоронці затримали підозрюваних — громадян Таджикистану, а російська ФСБ побачила «український слід». Російські журналісти — замість того, щоб дотриматися стандартів, які мають діяти в таких випадках, вирішили плисти за течією.

Нагадаємо, що етичні стандарти висвітлення терористичних актів рекомендують¹ модерувати думки, що транслюються в ефірі, орієнтуючись на журналістську етику, міжнародне законодавство, щоб «свобода вираження поглядів і різноманітність думок не ставали приводом для підбурювання до дискримінації та насильства». Агенція ЄС із Фундаментальних прав (FRA) застерігає² щодо деталізації профілів терористів, зокрема щодо акцентування на таких характеристиках, як національність, релігія, вік або місце народження.

Тож у випадку, якщо в ефірі прозвучало якесь узагальнення (мовляв, усі представники певної нації — потенційні терористи), ведучі не повинні мовчати. Ймовірно, якби хтось у їхньому ефірі сказав, що російська діаспора в якійсь із країн становить терористичну загрозу, вони б відреагували...

В ефірі від 24 березня, де також обговорювали теракт, ведучі запропонували запустити голосування, «чи припустимо застосовувати тортури до терористів». Тут хотілося б нагадати про Конвенцію ООН проти катувань, а також, звісно, про презумпцію невинуватості.

Пам'ятаємо, що майже відразу після теракту в «Крокус сити холл» в російському медійному середовищі почали лунати спекуляції щодо «українського сліду»³. Про це пізніше говорили Путін

і уже колишній секретар Ради безпеки Російської федерації Патрушев. В ефірах «Живого гвоздя» здебільшого цю версію називали «маргінальною» (до речі, той самий експерт «Нової газети» Ширяєв).

Але сам рівень обговорення теми був настільки професійно низьким, що аудиторія навряд отримала повну картину того, що відбулося. І ролі України в цьому.

Так, експерт Іван Павлов в ефірі від 23 березня каже таке: *«Мені здається, що логічно припустити, що знайдуться в Україні сили, які будуть зацікавлені в тому, щоб привести війну на територію Росії. Тим більше вона загалом на території Росії, тому що Белгород бомблять. Так, привести війну в центр, в столицю тієї країни, яка напала на їхню країну, і тут загалом логічно звернути нібито увагу на українську сторону і пошукати інтересу саме там. Я б не хотів ось так забігати наперед, тому що тут справді треба... розбиратися. Просто найлегше сказати, що в усьому винні українці. Для*

того, щоб підігріти... воєнні настрої всередині країни. Мені б цього не хотілося робити. Я прибічник того, щоб було професійне розслідування, але, на жаль, я сумніваюся в тому, що правоохоронні органи в Росії в теперішньому їхньому стані здатні на таке».

Тобто знову узагальнення: українці винні або, може, й не винні. Незрозуміло.

Той самий експерт Валерій Ширяєв, міркуючи про роль України, сказав, що ГУР перебуває на межі між спецслужбою й терористичною організацією: *«Останні два роки Головне управління розвідки України⁴ взяло на озброєння, взагалі-то, не просто диверсії... ну, здійснення диверсій на території Росії, здійснення акцій, які вже диверсіями не є, тобто позасудові вбивства цивільних осіб, які не є військовими чи адміністративними... тими, хто посідає адміністративні посади, які впливають на проведення спеціальної воєнної операції. За всіма*

канонами це терористичні акти». Тож, з одного боку, версія причетності України маргінальна, але ж, з іншого боку, є нібито докази того, що раніше до терактів ГУР вдавалося. Проте оскільки ці докази не наведено, важко розібратися, чому ж вірити.

Окрім обговорення «української» версії, в ефірі «Живого гвоздя» в теракті — у найкращих традиціях російської пропаганди — звинувачували США. Наприклад, запрошений «експерт» Максим Шевченко сказав таке: *«Версія ІДІЛ [тобто причетності цієї організації до теракту] ніяк не спростовує версію того, що за цим стоять американці, оскільки ця безумна терористична монструозна структура була створена американськими й частково ізраїльськими спецслужбами»*.

Найкраще підсумувати обговорення теми, хто ж винен у теракті, можна цитатою журналістки «Новой газеты» Єлени Мілашіной. Вона заперечує версію про причетність України й говорить таке: *«Потрібно правильно розставити пріоритети: що реально загрожує, хто нападає на Росію всі ці роки, хто реально нападає»*. Справді, а хто ж нападав на Росію усі ці роки? Можете назвати хоча б когось?

Тож у підсумку двох днів ефірів, які вдалося переглянути в межах цього огляду, зрозуміло одне: на Росію знов «напали». Але незрозуміло, хто саме. Проте про всяк випадок шукати ворогів треба за всіма можливими напрямками. У традиціях сталінської Росії: «ліс рублять, тріски летять».

Выборы, крушение Ил-76, атака дронов, ДРГ в России. Папа и Украина. Соболев*, Шевченко, ММ и АА

«Інформація не перевірена, але нею з вами ділимося»

Однією з тем перед виборами та під час них була ситуація у прикордонних областях Росії: Російський добровольчий корпус (РДК) та інші збройні формування зайшли на територію Росії та закликали росіян приєднуватися до них, щоб звільнитися від Путіна.

Зрозуміло, що інформація від різних сторін надходила суперечлива, але замість того, щоб справді виявити, що ж відбувається, у деяких випадках ведучі просили це зробити... коментаторів у чаті.

В ефірі від 13 березня Айдар Ахмадієв говорить *«Я знаю, що нас багато хто звідти [Курська, Белгородська області] дивиться. Доповідайте, як то кажуть, про становище»*. В ефірі від 14 березня також пропонують писати в чат: *«Розповідайте, яке у вас становище»*.

20 березня говорять, що всі джерела з тих районів поїхали, *«тому, будь ласка, якщо у нас є белгородці, хто зараз перебуває в місті, в чаті напишіть нам про це і, власне, яке становище у місті»*.

Чи варто говорити, що збирати інформацію про військові дії від слухачів, які можуть написати в чат будь-що — далеко не найкращий спосіб дізнатися, що ж точно відбувається. Ведучі не можуть перевірити, чи є ці коментатори справді на місці подій і чи інформація відповідає дійсності, чи це боти, чи це реальні люди.

За два тижні, які ми оглянули, редакція не зробила спроб, наприклад, відправити на місце подій власного кореспондента чи знайти людину на місці. Одного разу вони запросили в ефір жительку Белгорода, проте в процесі інтерв'ю з'ясувалося, що вона вже декілька місяців не в місті (ефір від 14 березня).

Також редакції «Живого гвоздя» так і не вдалося з'ясувати, що саме відбувалося під час боїв між добровольчими російськими формуваннями та російською армією. До того ж час від часу взагалі не було зрозуміло, хто є учасниками цих боїв, відбуваються вони чи ні. В ефірі звучало зокрема таке:

- «Міноборони РФ повідомило про зрив вчорашньої спроби прориву підрозділів ВСУ до Белгородської області. За даними відомства, супротивник втратив контроль над прикордонними районами... Натомість, українська розвідка стверджує, що диверсійні групи перетворили Курську та Белгородську області в зону активних бойових дій» (ефір від 15 березня).
- «Белгород уже який день поспіль під активними атаками з повітря, маються на увазі безпілотники й тут же якісь диверсійні розвідувальні групи. Але, правда, там незрозуміла абсолютно історія: прийшли вони, були вони на території Росії, не було їх на території Росії» (ефір від 14 березня).
- «Ось там відбулися зіткнення... РДК чи не РДК. Там якось прорвалися на територію і влаштовували якісь бої» (ефір від 15 березня).
- «Інформація не перевірена, але попри це з вами ділимося. Прикордонна Лозова Рудка Белгородської області повністю під контролем визвольних, як Пономарьов [колишній депутат Держдуми РФ, зараз — громадянин України] називає, сил» (ефір від 12 березня).

Загалом щодо інформації про перебіг бойових дій, то редакція просто слідувала за потоком новин, подаючи разом усі джерела, які траплялися, не намагаючись виявити справжню ситуацію у випадках, коли повідомлення сторін суперечили одне одному. Це, безперечно, не можна назвати професійною роботою.

Ще одним прикладом того, що у декого із ведучих «Живого гвоздя» можуть бути відсутні базові навички перевірки інформації, може бути пасаж на іншу тему. Він стосується того, коли ж має розпочатися акція російської опозиції «Опівдні проти Путіна», що була запланована на 17 березня 2024 року.

Одна із ведучих каже: *«Багато хто питає в чаті, 12 година за московським часом чи за місцевим... Я була впевнена, що за московським часом. Ви мене у тупик поставили... цим питанням. Ну, мабуть, за московським. Запитаймо у Надєждіна [гість студії, що от-от має приєднатися і жодного стосунку до організації акції не має]. Люди пишуть, що за місцевим».*

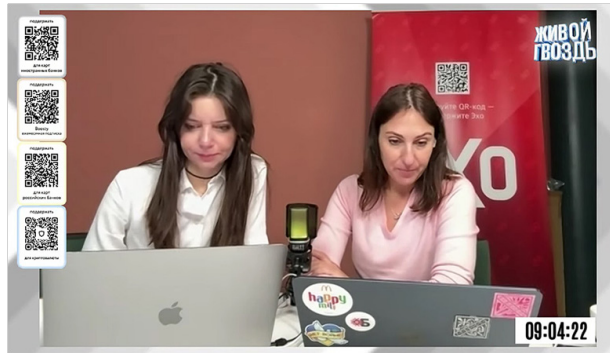
Чомусь найпростіший варіант перевірки — звернутися до першоджерел, тобто організаторів акції, на думку ведучій не спадає. Хоча саме це є першим кроком процесу перевірки інформації, якого мають навчати на журфаках на 1 курсі.

«Приєднані/нові» території Росії

На прикладі «Живого гвоздя» фіксуємо відсутність чіткої політики щодо того, як називати окуповані Росією території України.

Ось який діалог чуємо в ефірі від 16 березня між Іріною Баблюк і Марфою Смірноюю:

**Іріна Баблян
і Марфа Смірнова**
обговорюють,
як правильно
називати окуповані
Росією території
України

Баблян: От у тебе є декілька регіонів. Я не кажу зараз про анексовані території. Я говорю зараз про території, які належать Росії за правом.

Смірнова: За Конституцією.

Баблян: Ні, за Конституцією тепер ті теж, на жаль, є [територією Росії]...

Смірнова: Ми можемо зараз заглибитися... і можемо сказати, що у нас є питання до Конституції.

Баблян: Достатньо багато питань. Є насправді. Але от офіційні території, які ми вважаємо російськими...»

Цей діалог свідчить про те, що чіткої позиції або рекомендацій для ведучих, які саме терміни використовувати у цьому випадку, немає. Проте від того, яке визначення ви використовуєте, залежатиме те, як події сприйматиме аудиторія. Лунає в ефірі й кремлівський вислів «нові регіони/території». Причому він може вживатися поряд із висловом «так звані», а може й ні.

В ефірі 16 березня говорять: «Генсек ООН Антоніо Гутерреш розкритикував проведення голосування на “виборах” президента Росії в нових регіонах. Він вважає, що приєднання українських територій не є законним з точки зору міжнародного права».

В ефірі від 17 березня: «Генеральний консул Великобританії в Єкатеринбурзі Амір Котеча опублікував у соцмережах допис, в якому заявив, що Росія не має підстав проводити “вибори” на нових територіях і в Криму, оскільки вони належать Україні».

В обидвох випадках складається враження, що лише окремі люди — чиновники чи дипломати — так вважають.

Декілька разів в ефірі лунає інша дефініція — приєднані території.

Ефір від 19 березня щодо коментування результатів «виборів»: «Наскільки я розумію, враховуються ще голоси приєднаних територій». Цю ж дефініцію використовує і запрошений «експерт» Орешкін.

Ще одне формулювання вживає «експертка» Попова в ефірі від 21 березня: «Тому що те, що відбувається, як ми кажемо, на “материковій частині Росії”, якимось нам більше відоме із середини». Це йдеться про окуповані частини Донеччини!

Анікіна: Я просто не бачила, чи перевірів це хтось, чи є інформація...

Полонскій: От, на жаль, я теж не бачив перевірки цього відео... Але є перевірене відео, де до бабусі приходять на так званих нових територіях російських... приходять додому до жінки, щоб вона проголосувала... до неї приходять такий омонівець з автоматом... Але треба перевіряти такий контент, тому що це дуже важливо. Тому що, як ти розумієш, симулювати подібне відео доволі нескладно.

Знову ж таки: під час ефіру обговорюють відео, яке ніхто не перевірів.

Також у зв'язку з російськими «виборами» згадується тема шахрайства (ймовірного підкупу російських громадян, які псували бюлетені, виливаючи до урн зеленку чи підпалюючи їх). І ведучий Полонскій робить висновок про те, що у цьому треба звинувачувати саме українців: *«Зараз іде велика боротьба з шахраями. Тим більше це входить у політичну як би доктрину, тому що всі шахраї в основному українці. Типу пов'язано з цим. Так, пов'язано. Якщо вже це не українці, то це пов'язано з різноманітними українськими серверами».*

Тут укотре щодо всіх українців використовується узагальнення (їх називають шахраями), не надаючи жодних притомних доказів і, безперечно, дискримінуючи таким чином.

«7 жовтня — це все брехня», «частина українського народу... є прибічницею путінізму»

Час від часу до ефірів «Живого гвоздя» для чогось запрошують гостей, які можуть поширювати відверту брехню чи просувати найагресивніші кремлівські наративи. До таких мовців можемо віднести Максима Шевченка, якого титрують «журналіст, політик». Тож норму професійних стандартів про те, що журналіст не може бути політиком, адже не буде здатен трактувати події об'єктивно, редакція ігнорує. Він приєднувався до ефірів щотижня.

Ось деякі з його заяв, щоб мати уявлення про те, що від нього можна почути:

«[Одна частина] українського народу безумовно сповідує ті погляди, які дозволяють їм і навіть примушують їх організувати мобілізацію в українську армію, чинити достатньо принциповий, серйозний опір... Але інша частина українського народу має інші погляди. Інша частина українського народу, припустімо, є прибічником путінізму. Прибічником путінізму. І це так насправді. А третя частина, можливо, нудьгує за Нестором Івановичем Махном».

«Згадаймо те, що в Україні було 10 років тому. Ось у вас був законно обраний поганий президент Віктор Янукович.

Ось у вас був поганий президент Дональд Трамп. Чому тоді Трампа не можна в Америці скидати, як Януковича? Чому тоді не можна було влаштувати в центрі Вашингтона бої?».

«Чому демократія західного типу є універсальним джерелом легітимності? Я взагалі не розумію. Я взагалі проти будь-яких виборів демократичних».

«Росія може ухвалювати закони, які хоче. Сьогодні одні закони, завтра інші. Суверен — це той, хто може сказати, що він — влада. І довести це».

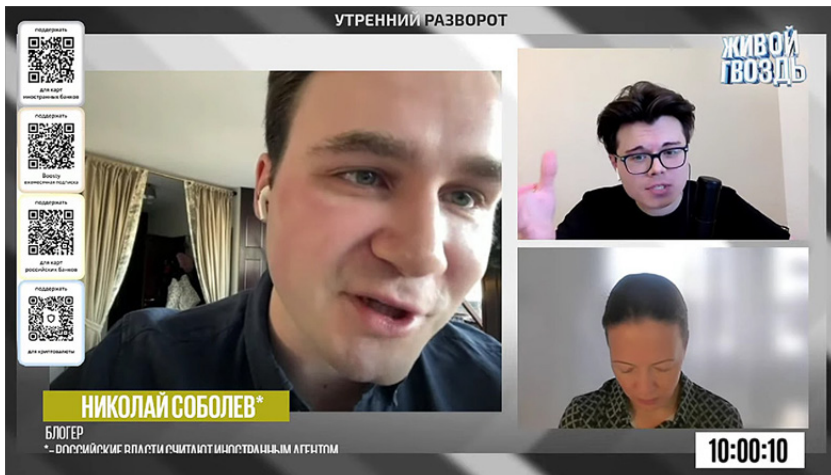
«7 жовтня [2023 року в Ізраїлі] — це все брехня».

«Мені дуже прикро за Україну та українців, але вони стали об'єктом боротьби наддержав. На їхній території ведеться війна наддержав. Така ж війна була на території Сирії, де було вбито майже 1 мільйон людей».

Під час ефірів деякі ведучі намагаються сперечатися з ним, але це нагадує традиційні безглузді російські пропагандистські токшоу, коли всі говорять одночасно. Але суть цих токшоу теж зрозуміла — максимально заплутати, збити з пантелику глядача. Імовірно, ту саму ціль переслідує і редакція «Живого гвоздя».

Окрім Шевченка, варто згадати й ще одного спікера — блогера Ніколая Соболева, який в ефірі розповідав, що про диктатуру та репресії в Росії говорять ті, хто хоче «максимізувати лайки» та «підняти перегляди свого каналу».

15 березня відбулася розмова між запрошеним до ефіру Алексеем Венедіктовим, керівником медіа, і ведучими «Утреннього розвороту». Він розповідав їм про свою подорож, зокрема, до Молдови: «[Є такий] олігарх-утікач Ілан Шор. Партія його

заборонена Конституційним Судом [Молдови]. Отже, у нього ізраїльське громадянство. Його оголошують проросійським політиком. Його шукає Інтерпол нібито. Ну, тобто, можливо, це національне бюро Інтерполу. І вони не можуть знайти його і що з ним робити. І взагалі його не видно. Я його знайшов за два дні. І завтра він дасть інтерв'ю».

Тут хочеться дещо уточнити: Ілана Шора не «оголошують проросійським політиком». Він є таким політиком, в Молдові Конституційний Суд заборонив його політичну партію через фінансування з Росії⁵. Але попри це, в ефірі «Живого гвоздя» йому хочуть дати трибуну. Можливо, для того, щоб почути, як Молдова хоче приєднатися до Росії?

Нагадаємо, що вже під час повномасштабного вторгнення Венедіктов заперечував, що удар росіян по торговельному центру в Кременчуці є військовим злочином⁶. В інтерв'ю російському виданню «Медуза» 3 березня 2022 року він говорив: *«Мені головне, щоб мої журналісти й президент знали, що я нікуди не збираюся дезертувати. Це моя країна».*

А коли організатори хотіли вручити⁷ премію Palm Foundation за свободу слова українській журналістці Оксані Романюк і Венедіктову, журналістка відмовилася від цього, сказавши, що *«я не уявляю, як би я могла фізично стати на одну сцену та розділити одну нагороду з Венедіктовим. Зі службовим лібералом Кремля, політтехнологом, який не раз просував кремлівську пропаганду, публічно називав Путіна своїм “єдиним начальником”, що хвалився зв'язками з Лавровим, Песковим, та іншими функціонерами, і так далі».*

Про те, що Венедіктов поширює прокремлівські наративи, йдеться й у дослідженні «Критики Путіна»⁸. В одному із розслідувань навіть російський Фонд Боротьби з корупцією встановив, що редактор «Живого гвоздя» отримував фінансування від очільника Москви Сергея Собяніна. Сам фігурант розслідування сказав, що «не заробив ані копійки на цьому проекті». Але все ж підтвердив, що фінансування від мерії Москви його компанія отримувала.

Олег Кудрін пише⁹ про це так: *«У венедиктовській школі журналістики треба не наблизити читача-глядача-слухача до розуміння чогось, а, перш за все, вміти спритно маніпулювати подіями, фактами, прикладами, порівняннями».*

Тож сучасний «Живий гвоздь» — це не незалежне російське медіа. І не професійна журналістика. Це пропагандистський проект для специфічної російської «ліберальної» аудиторії, яка ніби й Путіна не любить, але й Україну не хоче віддавати. Цю аудиторію «Живий гвоздь» і живить ліберально-імперським вінегретом із соусом по-кремлівськи.

Посилання

1. Terrorism and the media: a handbook for journalists <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247074>
2. Human Rights, Terrorism and Counter-terrorism <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/Factsheet32EN.pdf>
3. Задирака К. «Усама Зеленський» та «колективний Захід»: як російський агітпроп намагається звинуватити Україну та її союзників у теракті в «Крокусі» <https://ms.detector.media/propaganda-ta-vplivi/post/34548/2024-03-30-usama-zelenskyu-ta-kolektyvnyy-zakhid-yak-rosiyskyu-agitprop-namagaietsya-zvynuvatyty-ukrainu-ta-ii-soyuznykiv-u-terakti-v-krokusi/>
4. Буданов про фейки, теракт в Росії та двійників Путіна <https://detector.media/infospace/article/224772/2024-03-28-budanov-pro-feyku-terakt-v-rosii-ta-dviynikiv-putina/>
5. Молдовський олігарх-втікач Шор вилетів з Ізраїлю та може бути у Росії - ЗМІ <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/11/9/7173241/>
6. Венедиктов заявив, що удар РФ по Кременчуку не був воєнним злочином. В Україні відповіли <https://gordonua.com/ukr/news/worldnews/venediktov-zajaviv-shcho-udar-rf-po-kremenchuku-ne-buv-vojnennim-zlochinom-v-ukrajini-vidpovili-1620886.html>
7. Українська журналістка відмовилася від німецької премії через її вручення пропагандисту Венедиктову <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/ukrajinka-vidmovilasya-vid-nagorodi-za-svobodu-slova-cherez-venediktova-novini-ukrajini-50289039.html>
8. Венедіктов Алексей <https://www.inforules.com.ua/goodrussians-harmful/%D0%B2%D1%94%D0%BD%D1%94%D0%B4%D1%96%D0%BA%D1%82%D0%BE%D0%B2-%D0%B0%D0%BB%D1%94%D0%BA%D1%81%D1%94%D0%B9>
9. Кудрін О. Сварка навальненців з Венедиктовим – що в ній цікавого для українців <https://detector.media/infospace/article/208820/2023-03-10-svarka-navalnetsiv-z-venedyktovym-shcho-v-niy-tsikavogo-dlya-ukraintsiv/>

РОЗДІЛ 2

КЕЙСИ:

КАХОВСЬКА ГЕС

«НАЦИСТИ» В УКРАЇНІ

РАКЕТНІ УДАРИ

МОБІЛІЗАЦІЯ В РОСІЇ

УКРАЇНА? РОСІЯ? ЧИ САМОРУЙНУВАННЯ? ЯК РОСІЙСЬКІ «МЕДУЗА» ТА «НОВАЯ ГАЗЕТА ЄВРОПА» ПИСАЛИ ПРО ПІДРИВ КАХОВСЬКОЇ ГЕС

*«Бути нейтральним між правильним
і неправильним — означає служити неправильному»*
Теодор Рузвельт

6 червня 2023 року була зруйнована гребля Каховської ГЕС, яка на той час знаходилася під окупацією російських військ. Це призвело до екоциду — катастрофи, що завдала надзвичайної шкоди екології, сільському господарству, викликала загибель людей.

Незважаючи на те, що гребля була під окупацією, російські ЗМІ відразу почали звинувачувати у тому, що сталося, Україну. Версії відрізнялися одна від одної, як це завжди буває, коли росіяни замітають сліди. То говорили про те, що українці вдарили по греблі ракетами з Хаймарса чи ж то із реактивної системи залпового вогню «Вільха», то розповідали про українських рембо, які якимось чином потрапили всередину ГЕС і заклали вибухівку. Найоригінальнішим, мабуть, була реакція російського ставленика Сальдо — так званого «губернатора» Херсонської області. Він розповідав, що поблизу Каховської ГЕС «люди продовжують звичайне життя». На тлі було видно затоплену вулицю та напівзатоплений будинок культури.

Офіційна версія України — підрив греблі здійснили російські військові. Через рік після цього українська прокуратура висунула звинувачення російському генерал-полковнику Олегу Макаревичу, колишньому командувачу окупаційного угруповання «Днепр» в тому, що він віддав наказ зруйнувати греблю. Розслідування того, що сталося, розпочав і Міжнародний кримінальний суд.

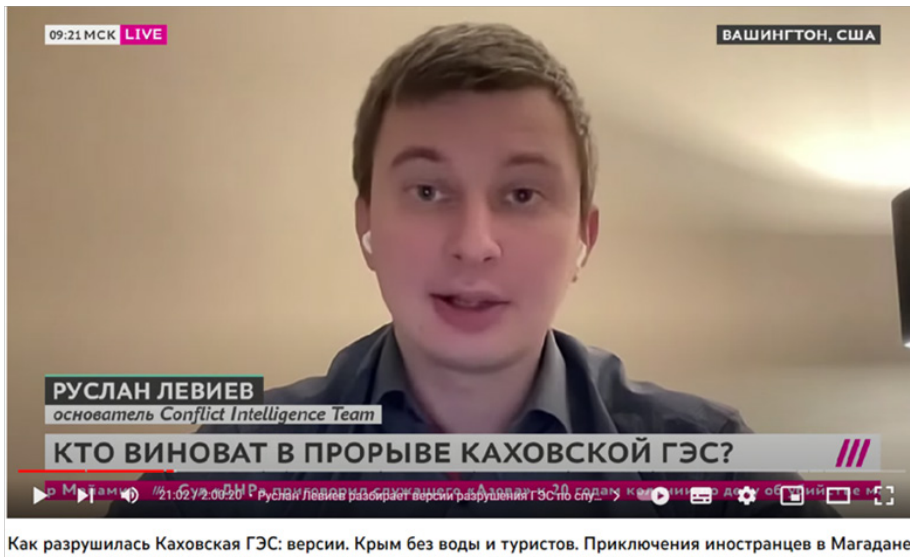
Відразу після цієї трагедії українські медіа писали про «російський слід», адже зруйнувати греблю ракетами не так просто — вона розрахована на те, щоб такі удари витримувати. До того ж, як українські, так і зарубіжні експерти зазначали, що найімовірніше греблю було підірвано ізсередини.

Зарубіжні медіа спочатку зауважували, що сторони звинувачують одна одну, проте згодом також погодилися, що це був саме підрив, який здійснили ізсередини, посилаючись на супутникові зображення, дані сейсмологів, які зафіксували потужні вибухи в районі ГЕС, а уже пізніше — на звіт Truth Hounds¹, який також доводив, що російські окупаційні війська навмисне зруйнували греблю.

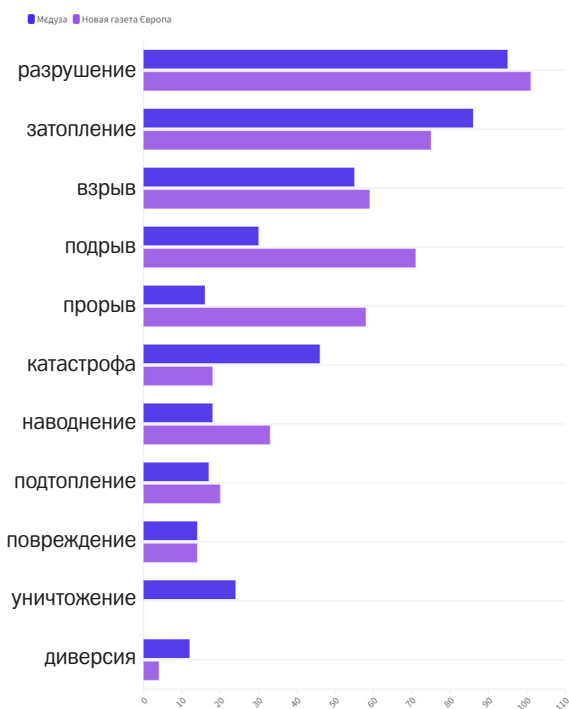
А як російські незалежні медіа писали про цей черговий воєнний злочин російської армії? Для аналізу ми взяли публікації видання «Медуза» та «Новая газета Европа» за два тижні: 6–20 червня 2023. Тексти обиралися за ключовими словами: «ГЭС», «Каховка», «дамба», «плотина». Усього було знайдено 19 публікацій на першому сайті, 40 — на другому. Для відбору матеріалів сайту «Медуза» використовувалась програма з автоматизації медіамоніторингу «Краля» від одеського видання «Інтент»². Для комп'ютерної обробки текстів (пошук збігів зі словником) використовувалися програми, написані мовою Python, зокрема модуль RE — регулярні вислови.

Ніякого вибуху не було?!

Говорячи про підлив Каховської ГЕС, російські видання також подавали позиції української та російської влади, використовуючи класичне формулювання «сторони звинувачують одна одну». Як ми вже зазначали, на початку це робили й деякі зарубіжні медіа, за що наразилися на критику³ від українських колег та Дмитра Кулеби, міністра закордонних справ України. Проте, як показує це дослідження, для російських ЗМІ важливою була ще й третя версія про те... що ніякого підливу не було.

Одне з провідних джерел цього дивного наративу — засновник Conflict Intelligence Team Руслан Левієв, популярний коментатор російських ЗМІ. Так, відразу після підливу в ефірі телеканалу «Дождь» він якраз і заявив, що ніякого вибуху на ГЕС не було... А гребля зруйнувалася сама через те, що її неправильно обслуговували. Пізніше, уже після того, як зарубіжні медіа, зокрема The New York Times та Associated Press почали писати про докази підливу греблі росіянами, він продовжував наполягати на своїй «версії».

Подивімося тепер на те, чи просували цю ж «версію» інші російські видання. Для цього комп'ютерна програма збила усі згадування за ключовими словами найбільш популярних визначень події, що використовувалися у «Медузе» та «Новой газете Европа»: «катастрофа», «руйнування», «вибух», «диверсія» тощо. Результат вищов промовистим (див. малюнок вище).

«Руйнування»

Найбільше російські ЗМІ використовували формулювання «руйнування», підтримуючи вище зазначений наратив, що сталося все якось ненавмисне. І вибуху не було. Так, «Медуза» вживала саме це визначення уже в перший день після події в заголовках.

Це ж формулювання переважало і в текстах. До прикладу, «Медуза» пише⁴ про евакуацію мирних жителів у ліді: *«Після руйнування*

Заголовки видання «Медуза» із ключовим словом «руйнування»

Зеленский заявил, что подаст иск против России в Международный уголовный суд из-за разрушения Каховской ГЭС

Новую Каховку в аннексированной части Херсонской области затопило после разрушения ГЭС. В центре города плавают лебеди.

СК завел дело по статье в связи с разрушением плотины Каховской ГЭС

греблі Каховської ГЕС, яке призвело до затоплення населених пунктів на обидвох берегах Дніпра, тисячі людей досі залишаються в зонах лиха». Але чому руйнування сталося — з тексту не зрозуміло.

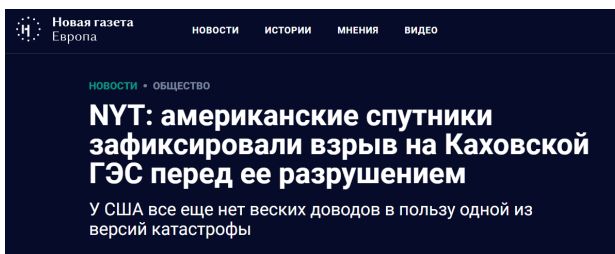
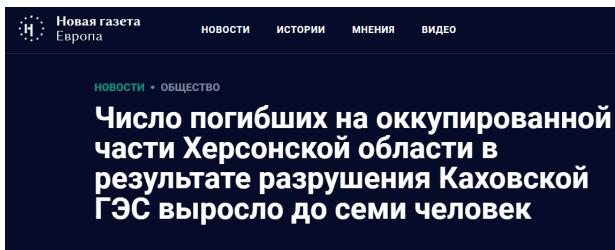
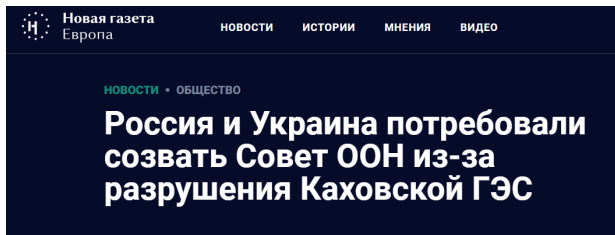
В іншому тексті⁹, говорячи про реакцію західних лідерів, «Медуза» також наголошує саме на руйнуванні:

«Західні союзники України засудили руйнування Каховської ГЕС. Генеральний секретар НАТО Йєнс Столтенберг зауважив, що руйнування греблі піддає ризику тисячі мирних жителів і завдає серйозного збитку навколишньому середовищу. «Це обурливий акт, який вчергове демонструє жорстокість війни Росії в Україні», — додав він. Президент Європейської Ради Шарль Мішель «шокований безпрецедентною атакою» і пообіцяв притягнути Росію до відповідальності за знищення цивільної інфраструктури. Генеральний секретар Ради Європи Марія Пейчинович-Бурич назвала «злочинним і безтямним» руйнування дамби».

Зрозуміло, що постійне повторення саме цього формулювання й уникнення контексту покликане закріпити в аудиторії саме цю версію: дамба якось сама зруйнувалася, тим часом як «Україна та Росія звинуватили в катастрофі одна одну».

«Новая газета Европа» так само найчастіше використовувала саме слово «руйнування», проте — не в перші дні, а також рідше вдавалася до нього саме в заголовках.

Щодо текстів — то логіка вживання цього визначення події така сама: перемкнути увагу аудиторії з причини на наслідки.

До прикладу, у матеріалі⁶ про створення Путіним комісії щодо «ліквідації наслідків повені» говорять про те, що комісію російський президент вирішив створити через три дні після «руйнування» ГЕС. І згадують про Зеленського, який відвідав у лікарні постраждалих «від повені внаслідок руйнування Каховської ГЕС».

Проте все ж із часом «Новая газета Европа» давала більш широкий вибір трактувань для свого читача. Якщо для «Медузи» найбільше вживань для слів «руйнування» та «затоплення», то друге видання пише ще й про «прорив» (тут значення те саме, що й із руйнуванням: греблю прорвало, а від чого — не ясно), та «підрив».

«Затоплення»

Це друге за популярністю слово, яке використовували російські журналісти. Окрім цього писали ще про «підтоплення» та «повінь».

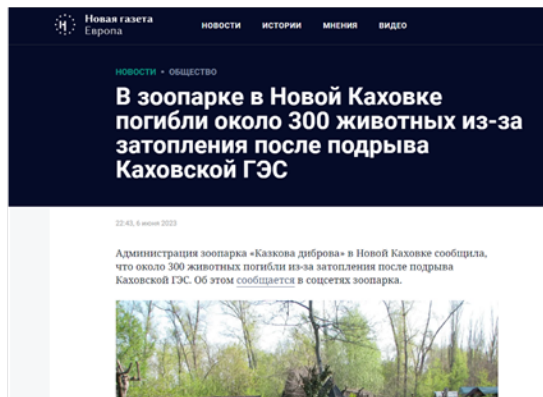
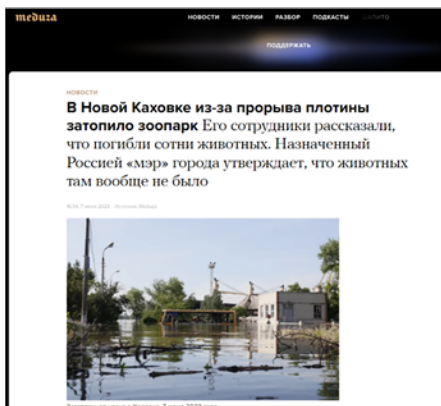
Так, і в «Медузе», і в «Новой газете Европа» декілька розлогіх публікацій про евакуацію жителів та власне історій цивільних, які постраждали внаслідок того, що сталося. У публікаціях розповідали про особливості евакуації на правому та лівому березі Дніпра, говорили й про те, що російська окупаційна влада намагалася приховати інформацію про «руйнування».

Ось, наприклад, заголовок «Медузы»: «Голова анексованої Херсонської області заявив, що в затопленій Новій Каховці «люди спокійно пересуваються вулицями». Саме тоді в нього за спиною йшов під воду перший поверх місцевого БК [будинку культури]».

Також «Новая газета Европа» неодноразово наголошувала на тому, що російська МНС евакуювала тільки тих, хто мав російський паспорт, що є важливим уточненням для розуміння характеру цієї війни, а також ставлення окупантів до українського цивільного населення.

Проте і у випадку висвітлення теми затоплення все ж проявився традиційний російський підхід до журналістики: подавати суперечливі версії й залишати читача наодинці з ними, не з'ясувавши нічого напевне.

Ідеться про затоплення зоопарку в Новій Каховці — новину, яка з'явилася в день підриву ГЕС. Так от, якщо в Україні ми читали

Росфейк про Нову Каховку: тварини не загинули, бо там і зоопарку не було

Як ТАСС спростував повідомлення українських ЗМІ з посиланням на «представника екстрених служб»

Російське інформагентство ТАСС повідомило, що інформація про загибель тварин із зоопарку Нової Каховки після підризу Каховської ГЕС не відповідає дійсності, бо нібито в місті й взагалі не було зоопарку, як заявив неназваний «представник екстрених служб міського округу».

~~В Новой Каховке опровергли сообщения украинских СМИ о гибели животных в зоопарке~~

В экстренных службах сообщили, что в городе нет зоопарка

ГЕНРИХС, 6 июня. ТАСС. Информация о гибели животных в зоопарке Новой Каховки из-за разрушения плотины Каховской ГЭС не соответствует действительности. В городе нет зоопарка, сообщил ТАСС представитель экстренных служб городского округа.

Украинские СМИ ранее сообщили о гибели бобров, лисов, соболей в Новой Каховке. В публикации также отмечалось, что якобы затопило зоопарк, в котором находилось порядка 300 животных.

Це фейк. Зоопарк «Каховка Діброва» був відкритий у 1992 році та знаходиться у Новій Каховці за адресою: проспект Дніпровський 26а. Зоопарк має власну сторінку у Facebook, його також легко знайти на Google maps.

«Сотні тварин загинули» – Зубков заявив, що не вивозив тварин із зоопарку в Новій Каховці

Власник кримського парку звірів «Тайган» Олег Зубков заявив, що не вивозив тварин із зоопарку «Каховка діброва» в Новій Каховці, підтвердивши повідомлення директриси установи Олени Нарезової про загибель сотні тварин через затоплення після підризу Каховської ГЕС.

ЗВЕРНИ УВАГУ!

про тварин, які загинули через підризу ГЕС, то російські журналісти поширювали версію російської окупаційної влади про те, що тварин у зоопарку взагалі не було!

«Медуза» у своєму матеріалі приблизно однакову кількість площі присвятила «версії» працівників зоопарку, які стверджували, що тварини загинули, і «ТАСС»/ «РИА Новості» / «окупаційній владі», які розповідали, що зоопарку в Новій Каховці взагалі не було, а потім заявляли, що таки був, але тварин там не було. Що ж сталося насправді — читачі «Медузи» так і не дізналися. Бо і в заголовку самі версії, і в тексті теж.

«Новая газета Европа» підійшла до висвітлення трохи інакше. Вони лише процитували «ТАСС» про те, що зоопарку немає.

Проте якщо все ж таки говорити про якісну журналістику, то вона не стільки про версії, скільки про намагання докопатися до того, що ж сталося насправді. І про те, щоб фейк назвати фейком.

До прикладу — ось як на російській фейки реагували українські ЗМІ. Укрінформ спростував фейк «ТАСС» про відсутність зоопарку, додавши лінки на ФБ та гуглмапи.

«Крим. Реалії» опублікували коментар власника кримського парку, який розповів, що не вивозив тварин. Теж класика фактчекінгу — не довіряти заявам осіб, які неодноразово себе дискредитували, шукати підтвердження чи спростування сказаного.

Тож, якщо хотіти розібратися в цій ситуації, цілком можна з'ясувати, що було і чого не було.

medusa

Аssociated Press показало фото автомобиля на Каховской ГЭС, сделанное за неделю до разрушения плотины. В этой машине, по версии агентства, был груз взрывчатки

Основатель СГТ Руслан Левиев рассказал, что машина не была взорвана

Директор СГТ Руслан Левиев рассказал, что машина не была взорвана. Фото сделано с беспилотника 28 мая 2023 года. 002/007/0000000/1476

«Вибух» та «підрив»

Ці два вислови є третіми за популярністю для «Медузи» та «Новой газеты Европа».

Щодо першого видання — майже половина вживань слова «вибух» трапляється у публікації історичного характеру: «Каховська ГЕС — не перша на Дніпрі, яка стала жертвою війн». Ще декілька вживань у ностальгійному тексті «Каховська ГЕС була однією з «великих будівництв комунізму»⁸.

Решта вживань, як правило, поряд з іншими «версіями». Найбільш показовий приклад того, як це робили на «Медузі» — новина про публікацію The Associated Press. Ось вам «версія» AP: автомобіль із вибухівкою, а ось той самий Левієв — машину не підірвали.

Якщо для «Медузи» найбільш характерним було замовчування підризу ГЕС росіянами або переказ трьох «можливих версій», то «Новая газета Европа» писала про підрив частіше — саме за рахунок розширеного бекграунду, який додавався до публікацій:

«Дамба Каховської ГЕС зруйнувалася зранку 6 червня. Українська та російська влада звинуватили одна одну у підриві. Дослідники норвезького інституту NORSAR Каховської ГЕС зафіксували сейсмічні сигнали, що підтверджують вибух. У NYT припускали, що гребля могла зруйнуватися в результаті вибуху в технічному тунелі в основі споруди, до якого мали доступ російські військові».

Знову ж таки, і в цьому випадку підхід «Новой газеты Европа» є більш якісним порівняно з «Медузою».

«Катастрофа», «пошкодження», «знищення»

Для «Медузы» визначення «катастрофа» також є одним із частотних. Особливо — для заголовків. Але, цілком передбачувано, говорячи про «катастрофу», російські журналісти так само часто залишають за дужками її справжніх винуватців або ж намагаються «розмити» справжню картину, надавши якомога більше версій.

Так, у публікації «Медузы» «Херсонська область після катастрофи на ГЕС»⁹ слова В. Зеленського про підрив ГЕС називають «версією» і більшу площу віддають саме російській окупаційній владі.

Часом твердження сторін подають без контексту. Як, наприклад, у тексті «Каховську ГЕС підірвала Росія? Чи Україна? Чи гребля рухнула сама? Розбираємо можливі версії з точки зору воєнних переваг для РФ та ЗСУ».

У ньому послідовно розбираються саме «версії» того, що сталося: «українська версія», «російська» і... «нейтральна», згідно з якою... так, «гребля рухнула сама».

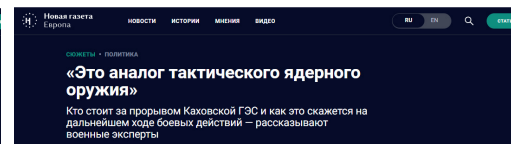
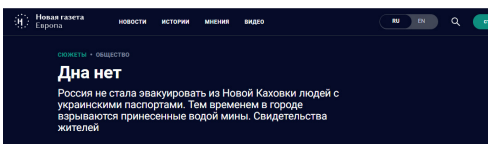
Ось фрагмент із тексту, мета якого (так здається) — геть заплутати читача:

«Україна та Кремль звинуватили одне одного в підриві греблі Каховської ГЕС, що викликало повінь у нижній течії Дніпра. При цьому жодних доказів умисного знищення греблі надано не було. Влада США через анонімних представників обіцяла розсекретити документи, які свідчать про причетність російських військ до цієї катастрофи, але пізніше офіційно заявили, що стійких доказів не мають. Не з'явилось поки що і відеосвідчення підриву, за якими можна було б визначити винуватця руйнування дамби. За таких умов залишається тільки зважувати ймовірності трьох версій причин катастрофи: підриву однієї з двох сторін, а також мимовільного руйнування дамби. Просто зараз — єдиний доступний інструмент аналізу — визначити, кому більше вигідна повінь у нижній течії Дніпра. Треба пам'ятати, що це не дозволяє однозначно визначити винного, оскільки наявність мотивів само собою не доводить провину».

Більшості так званих російських незалежних видань характерний цей дивний стиль: всі брешуть і вірити нікому не можна. Тут вони цілком потрапляють у тональність російських федеральних каналів, завдання яких збити аудиторію з пантелику і відключити її критичне мислення. Про це дуже детально пише Пітер Померанцев у своїх роботах.

Так, звісно, можна вигадати цілу купу версій того, чому земля пласка, але ж це не означає, що їх треба поширювати. У випадку з російською журналістикою видається, що головним є саме переказування якомога більшої кількості припущень із висновком, що «однозначно визначити винного» неможливо. Також із цього фрагмента не зрозуміло, що таке «всі ті докази» і які саме «відеосвідчення» потрібні журналістам «Медузы»: інтерв'ю російських військових у прямому ефірі під час того, як вони закладають вибухівку?

Щодо «Нової газети Європа», то тут слово «катастрофа» вживається не так часто. Як правило — для того, щоб підкреслити масштаби того, що сталося:

- ...навіть найбільш нечуйна та неемпатична людина може уявити собі усю жахливість катастрофи, що відбулася, і жах, з яким зіткнулися мешканці Херсонської області;
- ...катастрофа, що відбулася, за сукупністю, одна з найбільш масштабних (якщо не найбільш масштабна) з початку війни.

Також для того, щоб досягти цього ефекту, підбив Каховської ГЕС автори «Новой газеты Европа» порівнюють із «цунамі»¹⁰ (мовляв, природній фактор, що поробиш, ніхто не винен) та застосуванням «тактичної ядерної зброї». Також промовистою щодо цього є назва однієї із колонок «Дна немає»¹¹. У ній прямо засуджується російська влада, яка не рятувала від повені людей без російських паспортів.

Однак і для «Новой газеты Европа» також характерне накидання версій: *«Що стало причиною прориву й масштабної гуманітарної та екологічної катастрофи, що впливає на життя десятків тисяч людей — точно не відомо»*, — пишуть вони. І далі, як і «Медуза» дають «версії» того, що сталося.

Щодо визначень «знищення» та «пошкодження» — сенс той самий. Пишуть, що ГЕС було знищено, але що сталося — не зрозуміло. Або ж дають різні «версії»:

- ...у результаті знищення Каховської ГЕС збитки для рибної галузі від загибелі тільки дорослих особин може сягати 95 тисяч тонн («Медуза»);
- ... знищення Каховської ГЕС само собою величезна технологічна й гуманітарна катастрофа («Медуза»);
- «знищення Каховської ГЕС — дія навмисна і демонстративна. Що б не було у головах тих, хто віддавав цей наказ, сприймається це як виявлення злості, звірства, відмови від будь-яких норм...» («Новая газета Европа» — у тексті винною називають саме Росію);
- «є три основні версії: підбив російською армією, підбив українською стороною і її руйнування через отримані раніше пошкодження» («Новая газета Европа»);
- «Інженер Ігор Стрілець із Агентства водних ресурсів України вважає, що подібні пошкодження гребля не могла отримати ззовні» («Медуза»).

«Диверсія»

Цю версію поширював Кремль: мовляв, гребля зруйнувалася через «диверсію» України. Як бачимо, передруковували це і російські ЗМІ. Частіше «Медуза» — саме за рахунок постійного повторення «трьох основних версій»:

«Росія заперечує приналежність до підриву Каховської ГЕС і стверджує, що за диверсією стоїть Україна. OSINT-аналітики припустили, що гребля Каховської ГЕС зруйнувалася сама».

Декілька разів «диверсію» згадала й «Новая газета Европа» — у контексті подання позиції Кремля. Але було й іронічне вживання¹², висміювання цієї позиції:

«З урахуванням того, що обстрілом ззовні станцію не зруйнувати, щоб повірити у відповідальність України, потрібно наділяти її військових зовсім фантастичною могутністю, а їхні диверсійні групи — можливостями Бетмена або, у найгіршому разі, Джеймса Бонда. Вони таємно проникли на об'єкт, що ретельно охоронявся, принесли вибухівку, заклали її (у повній тиші, очевидно, щоб вартівих не стривожити) і тихенько пішли творити подальше бандерівське зло».

Чи існує професійна російська журналістика?

Замість висновків

Російські ЗМІ-вигнанці ще досі сприймаються багатьма як такі, що служать імовірній майбутній демократизації Росії. Мовляв, вони виступили проти Путіна та війни, були заборонені в Росії, страждали через репресії, тому до них варто дослухатися. І захищати їх. А будь-яка критика блокується: критикувати «Дождь» або «Медузу» — означає грати на боці Путіна, така критика вигідна Кремлю.

Проте, очевидно, що російський авторитарний медіапростір позначився не тільки на тих медіа, що належать Кремлю, але й на тих, що є нібито незалежними від нього. Виходячи з аналізу текстів про підриу Каховської ГЕС, бачимо, що певні російські журналісти просто не вміють відмежовувати факти та версії, а також здійснювати фактчекінг офіційних заяв. А це базові журналістські навички, які відрізняють професійний медіатекст від аматорства.

Обидва видання просували наратив про нібито ненавмисне руйнування греблі ГЕС. «Медуза» більшою мірою, «Новая газета Европа» — меншою. Останнє видання все ж з часом подавало ширший контекст для свого читача, цитуючи експертів та зарубіжні ЗМІ. На відміну від «Медузы» автори «Новой газеты Европа» зрідка, але все ж напряду звинувачували Росію в тому, що сталося, а також писали, що всім росіянам доведеться відповідати за підриу ГЕС.

Цікаво, що саме це формулювання («руйнування») фігурує і в повідомленні Слідчого комітету Росії, де в подіях звинувачують Україну: *«У результаті злочинних дій з боку військових формувань України відбулося руйнування Каховської гідроелектростанції»*. Таким чином, підхід офіційного Кремля та аналізованих у цьому тексті російських ЗМІ — перегується.

Отже, уже зараз є очевидним намагання применшити відповідальність російських військових за злочин, що здійснюється за допомогою декількох сторін. Зокрема й аналізованих у цьому тексті російських ЗМІ...

Певні світові лідери, зокрема Олаф Шольц, вважають¹³, що після «поразки Путіна» можливе утворення демократичної Росії. І до того часу важливо підтримувати зв'язок із «представниками іншої Росії». Проте тут хотілося б додати, що демократична Росія неможлива без визнання власних воєнних злочинів.

Сучасна Росія повернула весь світ в реалії геноциду, ГУЛАГу та ймовірної третьої світової війни, зокрема і за сприяння, підігрування чи мовчання власних журналістів. Тому доки вони не навчаться професійно писати про російські воєнні злочини без прикрас і третій нейтральних версій, розмови про майбутнє Росії чи ж її демократизацію просто не мають сенсу.

Посилання

1. Study of the Destruction of the Kakhovka Dam and Its Impacts on Ecosystems, Agrarians, Other Civilians, and International Justice <https://truth-hounds.org/en/cases/submerged-study-of-the-destruction-of-the-kakhovka-dam-and-its-impacts-on-ecosystems-agrarians-other-civilians-and-international-justice/>
2. «Кралья» ІзбірКома допомогла знайти наративи російської пропаганди у латвійському виданні <https://intent.press/news/medialiteracy/2022/kralya-izbirkoma-dopomogla-znajti-narativi-rosijskoyi-propagandi-u-latvijskomu-vidanni/>
3. Kuleba criticizes international media for entertaining Russian propaganda about Kakhovka dam explosion <https://kyivindependent.com/kuleba-calls-out-media-for-entertaining-russian-narratives-about-dam-explosion/>
4. «Оставляют заявку о спасении четырех человек. А потом пишут, что дедушка уже умер» Как эвакуируют людей и животных после катастрофы на ГЭС. Рассказывают волонтеры <https://meduza.io/feature/2023/06/10/lyudi-ostavlyayut-zayavku-o-spasenii-chetyreh-chelovek-a-potom-pishut-hto-dedushka-uzhe-umer>
5. В оккупированной Новой Каховке частично разрушена плотина Каховской ГЭС Уровень воды ниже по течению Днепра поднимается. В Херсонской области объявили эвакуацию <https://meduza.io/feature/2023/06/06/v-okkupirovannoy-novoy-kahovke-chastichno-razrushena-plotina-kahovskoy-ges>
6. Путин поручил создать комиссию по ликвидации последствий наводнения. Прошло три дня с момента разрушения Каховской ГЭС <https://novayagazeta.eu/articles/2023/06/09/putin-poruchil-sozdat-komissiiu-po-likvidatsii-posledstvi-Navodneniya-proshlo-tri-dnia-s-momenta-razrusheniia-kakhovskoi-ges-news>
7. Каховская ГЭС — не первая на Днепре, которая стала жертвой войн В 1941-м советское командование приказало уничтожить Днепротгэс и попыталось обвинить в этом немцев. Погибли тысячи мирных жителей <https://meduza.io/feature/2023/06/17/kahovskaya-ges-ne-pervaya-na-dnepre-kotoraya-stala-zhertvoy-voyn>
8. Каховская ГЭС была одной из «великих строек коммунизма». Она полностью разрушена Рассказываем ее историю, которая тесно связана с историей Новой Каховки (где прямо сейчас — экологическая катастрофа) <https://meduza.io/feature/2023/06/09/kahovskaya-ges-byla-odnoy-iz-velikh-stroek-kommunizma-ona-polnostyu-razrushena>
9. Херсонская область после катастрофы на ГЭС. Вот что происходит на левом берегу Днепра (там территории, оккупированные Россией) — и на его правом берегу (он под контролем Украины) Четыреста шестьдесят восьмой день войны. Фотографии <https://meduza.io/feature/2023/06/07/hersonskaya-oblast-posle-katastrofy-na-ges-vot-cto-proishodit-na-levom-beregu-dnepra-tam-territorii-okkupirovannye-rossiei-i-na-ego-pravom-beregu-on-pod-kontrolem-ukrainy>
10. Черное от злости море <https://novayagazeta.eu/articles/2023/06/09/chernoe-ot-zlosti-more>
11. Дна нет <https://novayagazeta.eu/articles/2023/06/07/dna-net>
12. Новая Хиросима <https://novayagazeta.eu/articles/2023/06/11/novaia-khiosima>
13. Шольц сподівається, що після поразки Путіна Росія стане демократичною – ЗМІ <https://zn.ua/ukr/war/sholts-spodivajetsja-shcho-pislja-porazki-putina-rosija-stane-demokratichnoju-zmi.html>

«НАЦИСТИ Є? БУДУТЬ!»: НАВІЩО «ХОРОШІ» РОСІЙСЬКІ МЕДІА ВИШУКУЮТЬ В УКРАЇНІ ПРАВОВАДИКАЛІВ

Інформаційна агресія Росії проти України розпочалася за багато років до того, як вони сунулися сюди зі зброєю. За задумом пропагандистів, найдієвіший спосіб розпалити ненависть до сусідньої країни — це звинуватити її в нацизмі. Адже «нацизм» — ідеологія, в основі якої лежить переконаність у вищості арійської раси та асоціюється з жахливими злочинами гітлерівської Німеччини.

У випадку з громадянами Росії цей задум чудово спрацював¹. У 2022 році майже половина росіян назвали метою війни «суд над українськими нацистами».

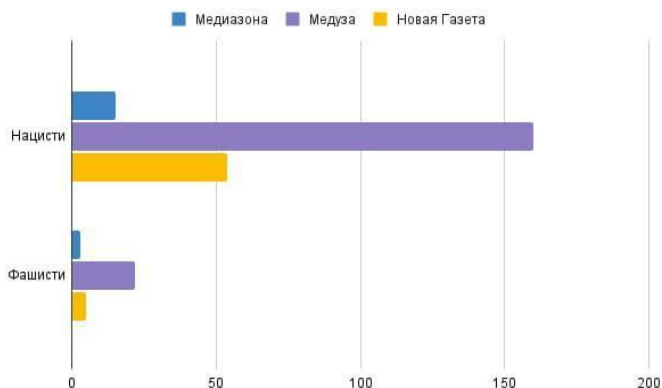
«Ми знову воюємо з німцями,» — заявляв російський пропагандист Володимир Соловйов, пов'язуючи у свідомості росіян «Велику вітчизняну війну» зі «Спеціальною воєнною операцією» в одну, розтягнуту в часі «антинацистську» кампанію².

Більш завуальовано, хитро, так звані «незалежні» російські медіа теж підігрували Кремлю, регулярно шукаючи нацистів у сусідній країні.

Здавалося б, навіщо?

Але якщо згадати, що «хороші» медіа полюбляють віддзеркалювати пороки країни-агресорки на Україну, просуваючи так наратив «ми один народ», «усі винні у війні», все стає на свої місця.

Кількість згадувань про «нацистів» та «фашистів» у контексті України в ТГ-каналах «опозиційних» видань «Медуза», «Медиазона» і «Новая Газета» від 1 червня 2022 до 1 січня 2024 р.

У пошуках «нацистів» ліберальні пропагандисти копірсять в історії України та пхають носа у її сучасність. Для цього використовуються науковці, які легко потрапляють на гачок професіоналів від пропаганди. Ті натомість віртуозно підводять їх до потрібних висновків.

Готові меседжі про українських «нацистів» призначені, по-перше, міжнародній аудиторії, яка губиться в здогадах, де ж злочинці, бо обидві сторони звинувачують одна одну.

По-друге, це спроба нав'язати українцям почуття провини.

По-третє, так простіше впливати на ліберальну російську аудиторію. Адже більш-менш освічені читачі не бажають споживати пропаганду рівня «соловійова-скабеевой». Тому для них шляхом перемішування правди та брехні готується «елітний» пропагандистський продукт.

Пошук «нацистів» у минулому

Але де шукати нацистів, якщо в Україні президент Володимир Зеленський за національністю єврей, по всій країні працюють синагоги, у Дніпрі побудований величезний культурно-духовний центр «Менора», а в Умань їдуть тисячі ізраїльських паломників? До того ж багато іудеїв, вірмен, азербайджанців, етнічних росіян стали на захист рідної країни (а роми навіть прославилися тим, що затрофеїли російський танк для ЗСУ)!³

До того ж при владі в Україні немає жодної праворадикальної партії.

Спочатку «нацистів» шукали в українській історії. Поки державні путінські ЗМІ змагаються, хто більше демонізує Степана Бандеру, т. зв. «ліберальні» діють більш акуратно. Вони запрошують для розмов істориків, яких запитують про «злочини націоналістів».

Наприклад, на сайті «Медузы» з'явилось розлоге інтерв'ю з українським професором Ярославом Грицаком «Коли з'явився український народ? Чи була Україна російською колонією? Що українці думають про Бандеру?»⁴. На сайті «Холода» бачимо інтерв'ю з істориком Олександром Бабічем «Спасибі КДБ — якби вони не грохнули Бандеру в Мюнхені, його взагалі б ніхто не згадував»⁵.

Розмова йде про національно-визвольний рух України в контексті минулого століття. На той момент запекла боротьба була єдиною можливістю захистити українську ідентичність. Не дивно, що тодішні борці за Незалежність були не ідеальними з точки зору сучасної політичної етики.

Ярослав Грицак, розповідаючи про ОУН, нарікає на «фашистський вплив», Олександр Бабіч вживає слово «фашисти».

Утім, ідеться про часи, коли термін «фашизм» (ідеологія мілітарного ультра-націоналізму) не мав

тих негативних конотацій, що з'явилися після Другої світової війни. Схожі політичні рухи, навіть партії, існували в багатьох країнах тогочасної Європи.

Саме тому авторитетні історики, серед яких, до прикладу, асоційований професор Латвійського університету Ерікс Екабсон⁶ не згодні, що варто взагалі вживати це образливе слово стосовно представників українського визвольного руху. Доречно, на думку науковців, застосовувати термін «націоналізм» — ідеологія, яка вважає націю найвищою формою суспільної єдності.

На жаль, тонкощі термінології майже невідомі пересічним громадянам. Для більшості з них «фашизм», «нацизм» і «націоналізм» є синонімами, що отожднюють велике зло. І після таких статей головне, що усвідомлює читач — «бандерівці були фашистами».

На думку українського історика, співавтора збірки статей «Діяльність підпілля ОУН на Сході України» Павла Хобота, який зараз служить в ЗСУ, саме такого ефекту «хороші» російські медіа і прагнуть.

«Це теж ПССО, лише більш інтелектуальне і розраховане на “вечно сомневающуюся” інтелігенцію, а також на західну аудиторію. Спостерігаємо залучення в ПССО⁷ українських “дослідників”. У результаті такого залучення іноземних та місцевих експертів виходить позірно об'єктивний матеріал — типу, це ж не ми, росіяни вигадали, це компетентні люди кажуть, ваші ж до того ж. На тлі сучасних злочинів росіян проти людства, то, навіть, якби українські націоналісти понад 80 років тому були справді такими, як їх описують, то що це змінює і на що впливає? Обґрунтовує, що українців можна вбивати?» — запитує пан Павло.

Вкрай безглуздо, на думку пана Хобота, також ставити знак рівності між ОУН та німецькими нацистами або усташами (хорватські угруповання, що здійснювали геноцид сербів — Авт.): *«Навіть в період закономірного намагання знайти спільну мову зі спільним ворогом Радянського Союзу, ОУН у внутрішніх документах критично оцінювала нацизм. Розглядалася можливість спротиву німцям, якщо вони будуть проти української державності, що в принципі і сталося».*

Як результат — німецьких репресій зазнали багато членів ОУН. *«У відомому на весь світ Бабиному яру, місці масових розстрілів євреїв, була розстріляна провідна діячка ОУН — Мельника, поетеса Олена Теліга з чоловіком та понад 600 інших націоналістів, — нагадує Павло Хобот. — Тобто ті, які, за брехнею наших ворогів, мали б самі розстрілювати євреїв».*

«Головні питання» та хибні висновки

Наративи кремлівської пропаганди знаходимо і в «програшній» статті «Медузы» «Від Бандери до “Азова”: відповідаємо на головні питання про український націоналізм»⁸.

Недосвідченому читачеві ця стаття Константіна Скоркіна може показатися об'єктивною. Адже автор посилається на дослідження міжнародних істориків, додає фотофакти, погоджується, що «український фашизм» — «інструмент російської пропаганди».

Скріншот із сайту meduza.io

Але місцями Скоркін припускається відвертих маніпуляцій. Наприклад, коли йдеться про начебто знищення українськими націоналістами євреїв:

«Документальних доказів прямих вказівок керівництва ОУН на знищення євреїв немає. Однак автор критичної біографії⁹ лідера однієї з фракцій ОУН Степана Бандери Гжегож Россолінських-Лібе вважає, що організація однаково несе політичну відповідальність за масове насильство проти євреїв на українських

землях. Зокрема, в погромі у Львові¹⁰ в 1941 році брали участь загони міліції, сформовані під егідою ОУН», пише Скоркін.

Попри те, що провина українців, як бачимо з тексту, не доведена, це не заважає авторові ілюструвати свою статтю моторошними фото єврейських погромів.

«Це — смислові маніпуляції, коли в заголовках та в тексті пишуть слова “етнічні чистки”, “Голокост”, “різня”, а поруч “націоналісти”, “ОУН”, розміщують світлини єврейських погромів у Львові і за ним фото ОУНівців, то, попри те що в самій статті стверджується, що джерел про причетність ОУН до погромів немає, — підсвідомо утворюється зв’язок, що ОУН, мабуть, якимось причетна до цього», — коментує прийоми російської пропаганди Павло Хобот.

На думку експерта, маємо справу з «псевдооб’єктивізмом»:

«Це коли матеріали спираються на псевдонаукові публікації одіозних істориків західного світу — які вишукують антисемітизм та нацизм в українському націоналізмі. Наприклад, польсько-німецький українофоб Россолінський-Лібе, якого важко назвати істориком через низьку кваліфікацію¹¹. ...Щодо практики ставлення до євреїв, то члени ОУН, зокрема і провідні, як Федір Вовк — провідник ОУН на Нікопольщині, рятував євреїв від нацистів¹² і став по війні Праведником світу».

Пошук нацистів у сучасності

На думку, «хороших» російських медіа небезпека від нацистів-націоналістів нібито існує і в сучасній Україні:

«Наприклад, відомі випадки нападів¹³ ультраправих на табори ромів, гей-паради та акції лівих сил, їх антисемітські та расистські витівки», стверджує вищезгаданий Константін Скоркін.

Як приклад, він дає посилання на новину, де розповідається про напади на ромів у 2018 році.

Стихийна хвиля нападів на ромські табори в різних містах України, дійсно, мала місце. На жаль, під час одного з них був убитий молодий ром. Це стало шоком для усіх українців, адже роми багато століть мирно уживаються з місцевим населенням.

Утім, як вважали тоді більшість експертів, аналізуючи трагічну подію, багато речей вказували на те, що діяльність нападників була «інспірована з РФ»¹⁴.

Зокрема про те, що це вже не перший раз, коли Росія намагається грати на міжнародних питаннях, заявляв тодішній голова СБУ Василь Грицак¹⁵:

«Ви, мабуть, знаєте, що в Харкові ми запобігли теракту, коли жителька Харкова мала підірвати пам'ятник воїнам УПА. І от вона говорить про те, що ті, хто замовляв ці акції з Росії, пропонували у тому числі підкидати свинячі голови до синагог», — розповідав пан Грицак.

До речі, ще у 2016 році невідомі молодики підкинули свинячу голову в синагогу міста Умань. У цій справі правоохоронці затримали членів банди «Торпеда», які, з'ясувало слідство, робили подібні акції на замовлення кураторів з Росії¹⁶. Ця діяльність продовжувалася і надалі¹⁷.

Можна було б припустити, що так українські правоохоронці намагаються виправдати місцевих «нацистів». Але про те, що Росія створює і фінансує екстремістські організації по всьому світові неодноразово писали й закордонні медіа.

До того ж, у 2016 році лідери країн Євросоюзу на саміті в Брюсселі внесли в порядок денний обговорення даних європейських розвідок, згідно з якими Росія таємно фінансує крайні праві та маргінальні партії в Європі¹⁸. Про небезпеку заявляли і американські спецслужби¹⁹.

За інформацією журналістів²⁰, Росія і сьогодні продовжує витрачати великі кошти на фінансування ультраправих рухів та партій.

Також «хороші» російські медіа шукають «неонацистів» серед сучасного українського війська. Кампанія з дискредитації захисників України почалася з першим днем війни.

Ще в грудні 2014 року з'явилася стаття на «Медиазоне» «Навколо «Азова»»²¹. Попри назву, мова в статті взагалі не про полк. Головний персонаж — російський неонацист Александр Парінов за прізвиськом «Румин». Після переліку злочинів цієї людини, дізнаємося, що вона, «за інформацією джерел... десь на Україні... спілкується з полком Азов».

Медиазона

НОВОСТИ СЮЖЕТЫ ОНЛАЙНЫ ТЕКСТЫ ДАТА ПОДКАСТЫ

Убийство Владлена Татарского Запрет концертов Запрет ЛГБТК+ Прошлое Навальный Дело ФБК | Все темы

26 февраля 2020,
11:02

0

0

0

0

Суд приговорил к четырем годам колонии украинского неонациста по делу «Правого сектора»

Второй западный окружной военный суд приговорил к четырем годам колонии участника запрещенной в России организации «Правый сектор» Игоря Пирожка. Об этом [сообщает](#) РИА «Новости» со ссылкой на пресс-службу ФСБ.

Пирожка обвиняли в организации деятельности экстремистской организации (статья 282.2 УК). Он частично признавал вину.

У 2015-му році з'являється ще одна замітка з невиразною назвою — «Азов» в Любліно²². Арешт прихильників». Де «Медиазона» цитує малозрозумілу маячню російського МВС про затримання торговців зброєю в Любліно, яких також чомусь підозрюють у зв'язках з «Азовом».

Усі ці роки «Азов» і «Правий сектор» залишалися одними з головних «страшилок» російської пропаганди.

Але після початку повномасштабної війни з'явився партизанський загін «Російський добровольчий корпус». Він відібрав у українських захисників «лаври» головних «неонацистів».

«РДК» — нова мішень російської пропаганди

Демонізувати росіян, що приєдналися до українського опору, кинулися як провладні російські ЗМІ, так і «ліберальні».

Пропагандисти вхопилися за минуле команди-ра підрозділу — росіянина єврейського походження Деніса Нікітіна. Виявилося, що в молоді роки він був футбольним хуліганом, що дотримувався правих поглядів і встиг налякати Європу²³ своєю поведінкою.

Разом з Нікітіним пропагандисти заклеїли всіх членів корпусу.

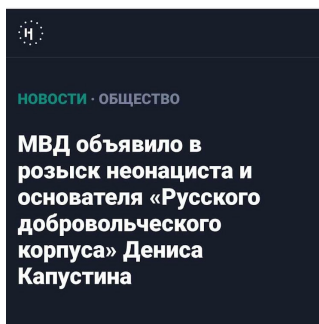
Хоча в «РДК» неодноразово заявляли, що в їхніх лавах люди з абсолютно різними політичними поглядами.

«До того, що у "Вікіпедії" написано про націоналістичні погляди керівництва корпусу, варто ставитися з гумором та скепсисом. Це на 100% наратив російської пропаганди, згідно з яким кожен військовослужбовець ЗСУ — це бандерівець, нацист і фашист», розповідає боєць РДК Александр «Фортуна»²⁴.

Відкидав звинувачення в «неонацизмі» і сам Нікітін: *«Моє ставлення до будь-яких форм геноциду, вбивств без суду та слідства, розстрілів і страт — воно було і буде негативним»,* заявляв боєць²⁵.

«У корпусі ж не лише росіяни. Є козаки, карели, представники інших народів Росії. При зарахуванні антропометрію не роблять», іронізував член «РДК» Роман Кубань²⁶.

У бійців своя версія — чому російські опозиційні медіа підігрують Кремлю: *«Для нинішньої опозиції, яка швидко емігрувала, але не змогла створити діаспору, ми є червоною ганчіркою. У нас виходить, тому нас намагаються очорнити, називаючи нацистами, зрадниками хлопчиків, що є неправдою»,* упевнений боєць «РДК» Владімір «Кардинал»²⁷.

21:40, 26.03.2023

МВД России объявило в розыск неонациста и основателя «Русского добровольческого корпуса» Дениса Капустина. Соответствующая карточка появилась в базе ведомства.

По какой именно статье УК разыскивается Капустин, не указано.

Обвиняемый по делу о покушении на Соловьева неонацист Мокий в суде сравнил телеведущего с Гейббельсом

Новость | 14 ноября 2023, 15:14

Обвиняемый по делу о покушении на Соловьева неонацист Мокий в суде сравнил телеведущего с Гейббельсом. Неонацист Тимофей Мокий, обвиняемый по делу о покушении на пропагандиста Владимира Соловьева, объяснил ... , сказано, что участники группы получили предложение убить Соловьева от отбывающего пожизненное наказание в Украине неонациста Артема Деригазова (а тот, по версии следствия, получил такое указание от ... Я понимаю, что он призывает к массовым убийствам людей, которые я одобрить не могу», — добавил неонацист. ... Всего по делу о покушении на Соловьева в апреле 2022 года задержали шестерых участников

Будь-хто в Росії, хто готовий кинути виклик злочинному режиму Путіна, автоматично стає «неонацистом» без будь-яких переконливих аргументів.

«Хороші» російські блогери теж «в активному пошуку»

Не тільки «опозиційні» російські медіа шукають українських «нацистів». Звинувачення регулярно лунають з вуст так званих «хороших» російських блогерів.

До прикладу, побачив в Україні «сплески нацизму» відомий письменник Віктор Шендерович²⁸. «Нацизмом» Шендерович вважає бажання українців кардинально переформувати сучасну Росію. Адже, на думку письменника, російський народ — заручник у Путіна.

Можна було б погодитися з цим паном, якби не свіжі дані соціопитувань²⁹. Згідно з ними, підтримка Путіна на другий рік кривавої війни в російському суспільстві неуклібно зростає. Сьогодні близько 80% росіян схвалюють політику свого керівництва.

Медійниця Ксенія Собчак також час від часу влаштовує істерички через український «нацизм». Нещодавно опозиціонерка обурилася позиція українців, що представники країни-агресорки не мають комфортно почуватися на світових культурних майданчиках.

«... головне, з чим треба боротися, це щоб росіяни нічого не рекламували, не знімали фільми для Канн, не виїжджали з Росії і т. д.? Це взагалі-то нацизм», — написала Собчак³⁰.

Також Собчак не сперечається³¹ з путінськими ЗМІ з приводу «поганих бандерівців»: *«Бандерівці творили страшні речі. Це правда. І батальйон "Азов" — типові нацисти. Хто ж сперечається?»* — пише маріонеткова опозиціонерка в коментарі в Інстаграмі.

Російський опозиціонер, письменник Дмитрій Биков у розмові з музикантом Борисом Гребенщikovим поскаржилися один одному на «український націоналізм»³². На їхню думку, українці, на чії голови падають ракети, охоплені «чумой нелюбови» до росіян.

До речі, Биков взагалі не бачить різниці³³ між націоналізмом і нацизмом, у такий спосіб називаючи людей, які бажають зберегти свою націю та культуру, «хворими».

Ввижаються «нацисти» і російському топблогеру Ільє Варламову: *«Так, справді, в Україні є неонацисти. Так, справді в Україні є фашисти, ці абсолютно огидні люди. Ми з вами все чудово бачили. Бачили всі ці свастики і т.д. .»* — каже блогер³⁴.

Те, що українці начебто демонструють нацистські атрибути, улюблена «фішка» російської пропаганди.

У зв'язку з цим фактчекінг Deutsche Welle³⁵ перевірів три заявки, де повідомлялося про найбільш кричущі випадки. Потужне розслідування показало, що всі інциденти були вигадкою російського агітпропу.

Утім, мабуть, найбільш гучний «нацистський» скандал спалахнув у травні 2023 року, коли українські письменники Артем Чапай та Артем Чех відмовилися виступати з російськими колегами на між-

народному літературному фестивалі World Voices Festival.

Російська публіцистка Маша Гессен звинуватили тоді українських колег в «шантажі» і «жорстокості»³⁶. На їхні слова іронічно відреагувала українська письменниця Вікторія Амеліна, сфотографувавшись у футболці «Cruel Ukrainian Writer!».

У протесті українців опозиційний публіцист Міхаїл Берг побачив прояв «нацизму»: *«Я не знаю, це вже нацизм чи лише надзвичайно занедбаний випадок зоологічного націоналізму...»*, написав він у своєму блозі³⁷.

Через місяць після цих подій письменниця Вікторія Амеліна (на фото) — лауреатка національної премії «Коронація слова», премії Джозефа Конрада — помре від важких ран, отриманих внаслідок ракетного удару по кав'ярні в Краматорську. Тоді росіяни спалили живцем 21 людину.

«Нацист» — той, хто проти російського нацизму

Маємо констатувати: «хороші російські» блогери і «хороші російські» медіа насправді не прагнуть реальних змін у своїй країні. Разом із державною російською пропагандою на очах у всього світу вони розігрують виставу на кшталт «хороших і поганих поліціантів».

Якщо державні ЗМІ обмовляють та ображають відкрито, то «хороші» вдаються до хитрощів: кажуть, що «намагаються розібратися», адже в Росії теж «повно нацистів», бо ми «один народ». Але мета в них одна — не допустити зникнення «імперії зла», якою сьогодні, на жаль, є Російська Федерація.

«Для президента Росії “фашист” чи “нацист” — це просто той, хто виступає проти нього чи його плану знищення України. Українці — “нацисти”, бо не вважають себе росіянами і чинять опір», — пояснює американський історик Тімоті Снайдер³⁸.

Як бачимо, погляди так званої російської опозиції не сильно відрізняються від наративів путінських пропагандистів. «Нацисти» для них ті, хто не хоче мати справи з представниками країни-агресорки.

Принаймні поки їхня батьківщина захоплює чужі території, чинить воєнні злочини, вбиває людей та випалює міста.

Посилання

1. Майже половина росіян назвали метою війни «суд над українськими нацистами» — опитування <https://idpo.org.ua/analytics/5659-nacisti-ye-budut-navishho-xoroshi-rosijski-media-vishukuyut-v-ukra%D1%97ni-pravoradikaliv.html>
2. Соловйов покривлявся а-ля Гітлер: оголосив Зеленського та решту українців «німцями» (БІ-ДЕО) <https://www.dsnews.ua/ukr/world/solovyov-pokrivlyavsya-a-lya-gitler-ogolosiv-zelenskogo-ta-reshtu-ukrajinciv-nimcyami-video-26042023-478531>
3. Під Каховкою українські роми вкрали у російських окупантів танк - місцеві <https://www.unian.ua/war/pid-кахovkoyu-ukrajinski-romi-vkrali-u-rosiyskih-okupantiv-tank-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11720335.html>
4. Когда появился украинский народ? Была ли Украина российской колонией? Что украинцы думают о Бандере? Украинский историк Ярослав Грицак отвечает на главные вопросы россиян об истории Украины <https://meduza.io/feature/2022/11/28/kogda-poyavilsya-ukrainskiy-narod-by-la-li-ukraina-rossiyskoj-koloniei-cto-ukrainsy-dumayut-o-bandere>
5. «Спасибо КГБ — если бы они не грохнули Бандеру в Мюнхене, его вообще бы никто не вспоминал» <https://holod.media/2022/05/27/babich/>
6. Бандера – націоналіст, а не фашист, – латвійський історик https://zaxid.net/bandera_ndazh_natsionalist_a_ne_fashist_ndazh_latviyskiy_istorik_n1096236
7. На чию перемогу працюють «аргументы от истории» професора Ярослава Грицака? <https://glavcom.ua/publications/na-chiju-peremohu-pratsjuyut-arhumenty-ot-istorii-profesora-jaroslava-hritsaka-903453.html>
8. От Бандеры до «Азова»: отвечаем на главные вопросы об украинском национализме Откуда он взялся, как влияет на современную Украину — и каким его изображает российская пропаганда https://meduza.io/feature/2022/04/17/ot-bandery-do-azova-otvechaem-na-glavnye-voprosy-ob-ukrainskom-natsionalizme?fbclid=IwAR3pDrVcNqLTzW67lwKYukx_JgGE5OKA3jRPEoFsezM-qiqAOMp4sxBAe-g
9. Rossoliski-Liebe G. Stepan Bandera: The Life and Afterlife of a Ukrainian Nationalist: Fascism, Genocide, and Cult <https://www.abebooks.de/9783838206042/Stepan-bandera-life-afterlife-ukrainian-3838206045/plp>
10. Львівський погром 1941-го: Німці, українські націоналісти і карнавальна юрба <https://www.istpravda.com.ua/research/2012/12/20/93550/>
11. Пагірія О. Лекція Россолінського-Лібе стала уроком ненависті від німецького посольства <https://tyzhden.ua/lektsiia-rossolinskoho-libe-stala-urokom-nenavisti-vid-nimetsko-ho-posolstva/>
12. Рацібарська Ю. Троє членів ОУН отримали звання Праведників народів світу за порятунок євреїв на Нікопольщині <https://www.radiosvoboda.org/a/ounivtsi-pravednyky/31255102.html>
13. Кто и почему нападает на ромов в Украине <https://hromadske.ua/ru/posts/kto-y-pochemu-napadaet-na-romov-v-ukrayne>
14. Напад на ромів у Львові інспірований з РФ, підозрюються 14 осіб <https://interfax.com.ua/news/general/514350.html>
15. Дивний учитель і організація-близнюк: у львівському нападі на ромів виявили можливі докази російського сліду <https://tsn.ua/ukrayina/divniy-uchitel-i-organizaciya-bliznyuk-u-lvivskomu-napadi-na-romiv-viyavili-mozhlivi-dokazi-rosiyskogo-slidu-1177083.html>
16. Торпеда від Опоблоку. Всі звинувачення проти злочинної групи, затриманої під час спроби підірвати угорський пам'ятник <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/torpeda-vid-oppobloka-vsi-zvinuvachennja-proti-zlochinnoji-grupi-zatrimanoji-pri-sprobi-pidirvati-ugorskiy-pam-jatnik-1953524.html>
17. Спецслужби РФ вербували українських підлітків для антисемітських провокацій <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3778412-specsluzbi-rf-verbuvati-ukrainskih-pidlitkiv-dla-antisemitskih-provokacij.html>
18. Фенстер А. Нові європейські друзі Володимира Путіна https://lb.ua/news/2014/04/03/261797_novie_evropeyskie_druzya_vladimira.html
19. Данилюк О. «Російська весна» у США <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3041005-rosijska-vesna-u-ssa.html>

20. Пабст С., Билик Д. Чи фінансує Кремль праворадикалів Європи? <https://www.dw.com/uk/%D1%87%D0%B8-%D1%84%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%83%D1%94-%D0%BA%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%BB%D1%8C-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B2-%D1%94%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B8/a-18104071>
21. Около «Азова» https://zona.media/article/2014/12/26/parinov?fbclid=IwAR2tGarySz8Wvzz5tzmxl_YqGQpJCQvNyt-KKQIBbMshsOLIAMN-nUqMkA
22. «Азов» в Люблино https://zona.media/online/2015/03/11/arest-storonnikov-azova?fbclid=IwAR0mEHNmQqe6D6fvlAUvFaQbVXBqg2nHvMeT_ZhL59VDkcCsN8l4pppfGE
23. Кузьменко С. «Російський добровольчий корпус» на боці України проти Росії: що варто знати <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiyskiy-dobrovolchyy-korpus-shcho-vidomo/32312291.html>
24. Свои среди чужих <https://novayagazeta.eu/articles/2023/11/27/svoi-sredi-chuzhikh>
25. «Полноценный бросок на Москву — почему нет?» <https://holod.media/2023/08/07/white-rex-interview/>
26. Свои среди чужих <https://novayagazeta.eu/articles/2023/11/27/svoi-sredi-chuzhikh>
27. Политрук, неонацист, революционер, националист: во что верит Русский добровольческий корпус <https://sotaproject.com/interview/politruk-neonacizist-revoluczioner-nacizionalist-vo-cto-verit-russkij-dobrovolcheskij-korpus>
28. Російський письменник Шендерович назвав окупантів «нашими хлопцями», а українців звинуватив у «сплесках нацизму» <https://espresso.tv/rosiyskiy-pismennik-shenderovich-nazvav-okupantiv-nashimi-khlopchikami-a-ukraintsiv-zvinuvativ-u-splekakh-nacizmu>
29. Вонс Р. Як змінилося ставлення росіян до Путіна за час війни: шокуючі результати опитування https://glavcom-ua.cdn.ampproject.org/v/s/glavcom.ua/amp/world/observe/jak-zminilosja-stavlennja-rosijan-do-putina-za-chas-vijni-shokujuchi-rezultati-opituvannja-971762.html?amp_gsa=1&_js_v=a9&usqp=mq331AQIUAkwASCAAgM%3D&fbclid=IwAR2jC3r7L8T-Zzaqse2trbhMWoZMogPLaWEpmT_6-olEW2wBM7eNNR4rnk#amp_tf=%D0%94%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%BE%3A%20%251%24s&aoh=17025859646476&referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com&share=https%3A%2F%2Fglavcom.ua%2Fworld%2Fobserve%2Fjak-zminilosja-stavlennja-rosijan-do-putina-za-chas-vijni-shokujuchi-rezultati-opituvannja-971762.html
30. «Це взагалі-то нацизм»: російська журналістка Ксенія Собчак розкритикувала українців <https://www.5.ua/dv/tresh/287899>
31. Джура М. Тина Кароль послала Ксению Собчак, которая обозвала азовцев «нацистами» https://showbiz.24tv.ua/ru/tina-karol-poslala-sobchak-kotoraja-obozvala-azovcev-jeto-bylo_n2174619
32. Быков Д. «Россия всегда страдала от правителей» Разговор Дмитрия Быкова и Бориса Гребенщикова <https://novayagazeta.eu/articles/2023/09/20/o-novom-albome-vozvrashchenii-v-peterburg-i-rol-i-rossii-v-istorii>
33. Дмитрий Быков: «Принципиальной разницы между национализмом и нацизмом я не обнаруживаю» <https://focus.ua/culture/490409-dmitriy-bykov-principialnoy-raznicy-mezhdunacionalizmom-i-nacizmom-ya-ne-obnaruzhivayu>
34. И нашим, и вашим. Варламов вдруг увидел в Украине фашистов и «нацистское г*вно с оружием». Видео <https://news.obozrevatel.com/show/people/i-nashim-i-vashim-varlamov-vdrug-uvidel-v-ukraine-fashistov-i-natsistskoe-gvno-s-oruzhiem-video.htm>
35. Весоловски К., Кропман В. Как делаются фейки об «украинских нацистах»? Фактчекинг DW <https://www.dw.com/ru/kak-delautsa-fejki-ob-ukrainskih-nacistah-faktceking-dw/a-63926003>
36. Герасименко Я. Конфликт на литературном фестивале в США: Украинский ПЕН прокомментировал обвинения в «шантаже» <https://hromadske.ua/ru/posts/konflikt-na-literaturnom-festivale-v-ssha-ukrainskij-pen-prokommentiroval-obvneniya-v-shantazhe>
37. Берг. М. Еще один национальный скандал. <https://mikhail-berg.livejournal.com/335738.html>
38. Snyder T. We Should Say It. Russia Is Fascist. <https://www.nytimes.com/2022/05/19/opinion/russia-fascism-ukraine-putin.html>

КРЕМЛЮ МАЄ СПОДОБАТИСЬ – ЯК РОСІЙСЬКІ «МЕДУЗА» ТА «НОВАЯ ГАЗЕТА ЄВРОПА» ВИСВІТЛЮЮТЬ НАЙМАСШТАБНІШІ ТЕРАКТИ ВЛАСНОЇ АРМІЇ?

Погляд на тероризм у цивілізованих людей має бути один — одностайне засудження. Проте у випадку Росії тероризм — невід’ємний інструмент ведення воєн. Вона практикувала його в усі часи, використовуючи пропаганду для того, щоб перенести відповідальність на когось іншого. Найчастіше, звісно, — на саму жертву.

А який погляд на удари російської армії по житлових будинках, театрах, ринках та інших цивільних об’єктах в Україні транслюють так звані «хороші» російські медіа, що виступають проти війни і називають себе опозиційними? Чи стають вони частиною російської пропагандистської машини, допомагаючи Кремлю перетворювати жертв на терористів, і навпаки: терористів — на жертв?

Для того, щоб відповісти на ці запитання, ми проаналізували публікації двох російських популярних та нібито опозиційних до Кремля видань: «Медуза» та «Новая газета Европа» про наймасштабніші теракти РФ за 2023 рік: від влучання російської ракети по багатоповерхівці в Дніпрі 14 січня до удару по селу Гроза Харківської області 5 жовтня.

Інститут демократії імені Пилипа Орлика з 2022 року продовжує серію публікацій, присвячених так званим російським ліберальним медіа — тим, що декларують свою антивоєнну позицію. У їхніх текстах експерти інституту аналізують дотримання професійних стандартів, а також можливе поширення прокремлівських нарративів.

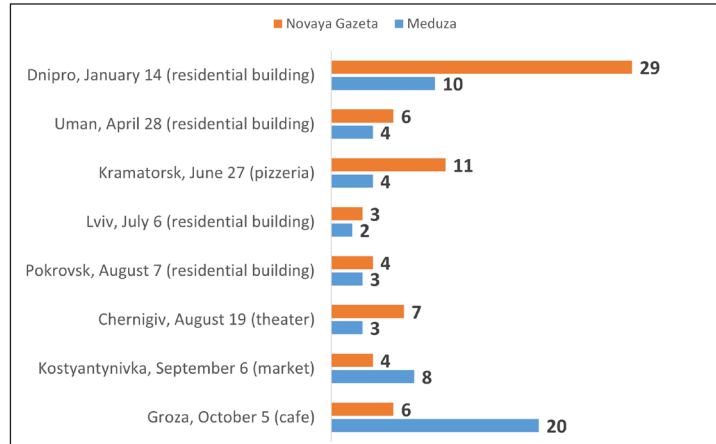
Зазначимо також, що обидва видання вже піддавалися критиці за висвітлення повномасштабного вторгнення РФ. У «Медузы» знаходили кремлівські нарративи: видання подавало суперечливу інформацію, розмиваючи достовірні факти брехливими версіями Кремля, легітимізувало російські псевдореспубліки, поширювало фейки із російських офіційних джерел, не вміщуючи спростування тощо¹. Також раніше досліджували і «Новую газету Европа» — зокрема щодо висвітлення підризу росіянами греблі Каховської ГЕС. Це видання так само, як і «Медуза», маніпулювало інформацією, просуваючи зокрема версію про те, що гребля... зруйнувалася сама².

Проте, можливо, якщо йдеться про масштабні російські теракти, обидва видання якось змінюють свою політику й намагаються назвати речі своїми іменами?

Провідні джерела інформації — українські

Усього для цього дослідження ми обрали вісім найбільших російських терактів за 2023 рік, за яких мішенню ставали саме цивільні об'єкти. У «Медузы» ми взяли 54 публікації. У виданні «Новая газета Европа» їх вийшло 70. Тексти обиралися через наявність ключового слова — географічної назви населеного пункту, в якому відбувся теракт.

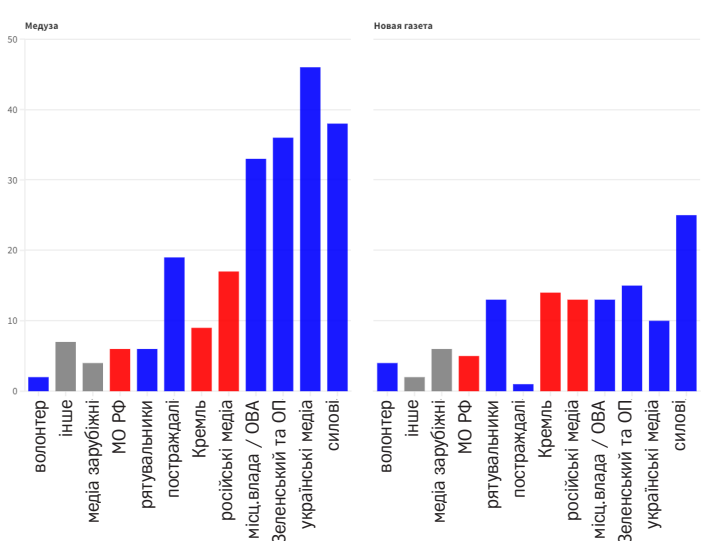
Кількість публікацій про наймасштабніші російські теракти в Україні

Як бачимо, найбільше публікацій про теракти в Дніпрі (для обидвох видань), у Краматорську (для «Новая газета Европа») та в селі Гроза (для «Медузы»).

Подивімося тепер на джерела інформації, які «Медуза» та «Новая газета Европа» в цих текстах використовували найчастіше.

Сукупно у двох медіа домінують українські джерела інформації. «Медуза» найбільше надавала перевагу українським медіа, «Но-

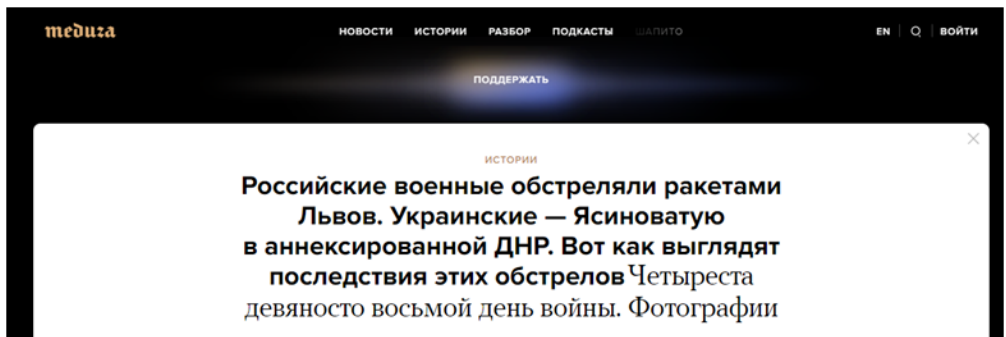

вая газета Європа» — українським силовим структурам. Проте все ж цитували й російські офіційні джерела, які, звісно, заперечували російські удари по цивільних об'єктах в Україні та поширювали різноманітні нісенітниці.

Однак далі наш аналіз показав, що хоча джерела інформації з України використовувалися частіше, без маніпуляцій не обійшлося й у цьому випадку. Розглянемо основні пропагандистські наративи, які поширювали російські нібито опозиційні до Кремля видання.

Російські військові обстріляли Львів, а українські — «анексовану ДНР»

Найбільш маніпулятивним, а відтак і прокремлівським вважаємо подання інформації щодо теми «Медузой». Оскільки вона не тільки цитує офіційні російські побрехеньки про те, що в обстріляному українському житловому будинку ховалися шалені націоналісти, але й просуває наратив про те, що Україна «бомбить Донбас». Відбувається це так. Згадуючи про російські теракти, «Медуза» додає інформацію про нібито українські обстріли самопроголошених «ДНР» та «ЛНР». Виходить, ніби цивільні об'єкти обстрілюють і ті, й інші.

Типовий приклад з «Медузы».

Заголовок: «Російські військові обстріляли ракетами Львів. Українські — Ясиноватую в анексованій ДНР. Ось як виглядають наслідки обстрілів». Складається враження, що обидві сторони обстрілюють українські міста. Таким чином російський військовий злочин — влучання по житловому будинку та цивільній інфраструктурі, у результаті якого загинули 10 людей, 42 були поранені³, — ставиться поряд із обстрілом Ясиноватой, про який повідомляє «влада анексованої ДНР». Ситуацію у Львові коментує очільник міста Садовий та інші офіційні джерела, зокрема ДСНС, а в Ясиноватій — так званий «СЦКК ДНР». І для «Медузы» в цьому немає нічого дивного, виходить, для них і ті, і ті — представники влади, якій можна довіряти.

Последствия обстрела Донецка

Глава аннексированной ДНР Денис Пушилин заявил 28 апреля, что украинские войска обстреляли центральные районы Донецка. Один из снарядов попал в маршрутку с людьми — автобус полностью сгорел, сообщил мэр аннексированного города Алексей Кулемзин. По последним данным, в городе погибли девять человек, 16 получили ранения. Кулемзин заявил, что среди погибших — восьмилетняя девочка. ВСУ не комментировали атаку на Донецк.

Разрушенный торговый центр в Донецке

Утром 16 января ВСУ обстреляли Калининский район в восточной части оккупированного Донецка. По данным пророссийской администрации города, пострадали трое мирных жителей, а также разрушены супермаркет и аптека на остановке напротив мясокомбината.

Тож саме через такий підхід видання просуває кремлівський наратив про те, що Україна «бомбить мирних громадян Донбасу». А Росія нібито вимушена відповідати. Так само «Медуза» подає й обстріл росіянами Умані та Дніпра.

У першому випадку публікують фотографії із влучанням по житловій будівлі на Черкащині, наступний блок «Наслідки обстрілу Донецька». Знову ж таки, із посиланням на так званого голову самопроголошеної «ДНР» Пушиліна. Чому «Медуза» вважає, що це достовірне джерело інформації? Згадують і «мера анексованого міста» Донецьк. Якщо «мер» без лапок, то, виходить, «Медуза» і його вважає легітимним. Та ще й, мабуть, обраним легітимним шляхом?

У другому випадку повідомляють про рятувальні роботи в Дніпрі через російський удар по багатоповерхівці, а потім — про «зруйнований торговельний центр у Донецьку».

Причому в цьому тексті стверджують, що обстріляли Донецьк саме ЗСУ, хоча українських офіційних даних не було. Цитують «проросійську адміністрацію міста».

Щодо видання «Новая газета Європа», то їй подібна тактика не притаманна. Нагомість найчастіше трапляється зіставлення «двох сторін» у бекграундах: наприклад, у публікаціях про ракетний удар по багатоповерхівці Умані, про ракетний обстріл Покровська та Краматорська. Виходить, що українські офіційні джерела стверджують одне, а російські — зовсім протилежне. Спроб розібратися в тому, що ж було насправді, де факти, а де вигадки, газета не робить.

Найпоказовішим прикладом тут є публікація «Ті, що несуть смерть»⁴, що вийшла після російського теракту в селі Гроза. У ліді читаємо: «Новая газета Европа» збрала фотодобірку інших найстрашніших російських атак на цивільні об'єкти в Україні». Далі ці фотографії публікуються, а під ними — невеличкий опис того, що сталося. Але майже в кожному випадку для чогось друкують заперечення російських офіційних осіб.

Фото: Олег Пилипчук / РІА / ЕРА

14 лютого ВС РФ нанесли ракетний удар по 9-поверховому житловому дому в Дніпрі. В результаті атаки погибли 46 чоловік, в тому числі шість дітей.

Удар по Дніпру став однією із самих кровопролитних атак після атаки на житлові будинки в місті Часів Яр в 2022 році. В російській пропаганді цілеспрямовано зображають спалені меморіали в пам'ять про погиблених: один із них — пам'ятник Лесі Українці в Москві, куди в останні дні атаків також великі кількості заїхали.

Во вранці атаки завалили 25-типова квартира Шеня, в якій мешкало чотири людини на сьомому поверсі зруйнованого будинку. За кілька годин до атаки поїхав до роботи чоловік. Він розповів, що вранці вранці прокинувся на вулиці, де не наважалося вийти.

«Я не знаю, де родилася. Говорят, що ми жили в жовтому, а в уранку, що ми були на вулиці, який уже нет», — нагадала вона.

Через кілька днів стало відомо, що це родилася і домашній кот Річард погиб.

Прес-секретаря президента РФ Дмитрія Пєскова нагадал, що до початку повстання в результаті роботи української ППО. В Мінборони утримували, що 14 лютого ракетний удар був «одним з найбільш точних ударів української армії на військові об'єкти в Україні».

Фото: ГРОС Україна

Вечером 9 лютого 2022 року російська армія нанесли ракетний удар по двом житловим будинкам в місті Часів Яр. В результаті атаки було частково зруйновано п'ятиповерховий об'єкт — в ньому повністю обрушилась друга поверхів, другий п'ятиповерховий житловий будинок було сильно пошкоджено. Погибли 46 чоловік, в тому числі ребінок.

Міноборони РФ підтвердили удар по місту. По версії російського відомства, в районі міста Часів Яр «уничтожена третя української бригади 118-ї бригади територіальної оборони ВСУ». Також відомство заявила об «уничтоженні трьох націоналістів» в результаті атаки.

По даним The New York Times, за два дні до атаки в об'єкті проживали українські волонтери. На момент атаки удар, як пише видання, в будинку жили як мінімум 10 громадянських, в основному пошкоджені жінками.

Фото: Олег Пилипчук / РІА / ЕРА

Увечері 14 лютого ВС РФ нанесли ракетний удар по центральній частині Вінниці. В результаті атаки погибли 27 чоловік.

Как писали местные СМИ, во время удара в центре города было много людей — там в расположенном на площади офисном центре находились клиники, кафе, аптеки, школа, оживились детские площадки. До атаки удары Винниці считались одними из самых безопасных городов Украины, туда приехало много беженцев.

Среди погибших — четырнадцатилетняя девочка Лиза с синдромом Дауна, которая вместе с мамой Ириной Дмитриевой приехала из Киева в Винниці на соображеній безпеки. В день атаки она шла в центр для дітей со спеціальними інструментами, який знаходиться в кварталі однієї частини міста. Лиза Дмитриева погибла.

Міноборони РФ принало нагадати удар, пояснив попадання по центральній частині міста «орієнтованим пунктом розміщення нацистів», який вбився так жінками.

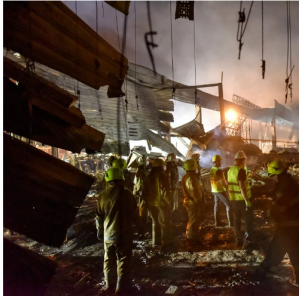

Фото: Олег Пилипчук / РІА / ЕРА

Днем 27 лютого 2022 року російська армія нанесли ракетний удар по торговельно-агаторському центру «Авангард» в Кременчуці. Погибли 21 чоловік, ще около 60 пошкоджені та пошкоджені.

Одна ракета упала в непосредственной близости к ТЦ, другая — по расположенному рядом Кременчугскому заводу дорожных машин. Падение ракеты в результате атаки составило более десяти тысяч квадратных метров. В здании обрушилась крыша.

Міноборони РФ підтвердили удар «важкокалібрними зброями» по Кременчуці, однак отримали пошкодження по самому ТЦ. Відомство утримувало, що удар був нанесений по центру ВСУ з залповими порожками на території Кременчугського заводу дорожніх машин.

Фото: The Washington Post / Getty Images

Увечері 8 лютого 2022 року російська армія випустила ракету в напрямку «За гребінь» в Кременчуці, де на той момент в очікуванні эвакуації збиралася не менше 500 мирних жителів. В результаті атаки погибли 21 чоловік, в тому числі 7 дітей.

Под удар попали сам желтокопирный перрон, частично залпленный поезд и автомобильная парковка рядом с вокзалом, где после удара начался пожар.

В Мінборони РФ заявили, що 8 лютого в Кременчуці у російських військ «наказали отменить задачу не было и не планировалось», а удар по вокзалу был нанесен «ракетным дивизионом украинских вооруженных сил на районе железнодорожного вокзала Дзержинского».

Фото: The Guardian / BBC / BBC

Увечері 16 лютого російська армія випустила ракету по плавальному басейну «Інтури» і драматичному театру Маріуполі, але на той момент уривалася, по даним даним, для 600-1300 мирних жителів.

До атаки було встановлено велику кількість погіблених. В інформаційному агентстві Маріуполь заявили, що погібло около 500 чоловік. Інформаційне агентство Associated Press принало своє власне дослідження і принало внаслідок, що в результаті атаки могло погібти до 600 мирних жителів.

По даним Amnesty International, бомби потрапили в ескадрилью театру і сценичного залу, куди потім обвалилася несущая конструкция крыши.

В Мінборони РФ заявили, що будинок драмтеатру не розміщався в кількості людей, пошкоджені так жінками. По версії відомства, будинок було замасковано і вночі було членими поля «Азов».

Уривки з публікації «Ті, що несуть смерть» з «Новой газеты Европа»

Сірим кольором виділені цитати зі зведень Мінборони РФ, що виправдовують удари по українським цивільним об'єктам

Таким чином, газета для чогось знову й знову повторює брехню російського міністерства оборони про драмтеатр у Маріуполі, підірваний «Азовом», про те, що у Кременчуці вразили не торговельний центр, а «ангари ЗСУ», про те, що у Вінниці били не по центру міста, а по «тимчасовому пункту розміщення нацистів». У тексті ніде не сказано, що заява міноборони РФ — це фейк чи щось на кшталт цього. А отже, російська офіційна позиція прирівнюється до позиції українських та міжнародних джерел і є для видання рівноцінною. Що, звісно, є маніпулюванням. Говорячи про теракт, терористу дають слово і не коментують виправдання щодо скоєного.

Загалом подібне «накидання» версій, що суперечать одна одній, цілком притаманне російським псевдоопозиційним медіа. Такий

підхід фіксуємо і на телеканалі «Дождь»⁵, і на тій самій «Медузе»⁶, яка в рубриці «Фотографії» в підписах до світлин обстрілів давала «дві версії», а також використовувала фотографії державних російських агенцій на кшталт «ТАСС» та «РИА Новости», які повідомляли про те, що ЗСУ нібито обстрілюють цивільних на Донбасі.

Виснуємо, що подання інформації про російські теракти в контексті кремлівської офіційної пропаганди є спільною традицією для російських медіа-вигнанців.

Тому російські медіа, можуть скільки завгодно заявляти, ніби вони *«говорять правду про війну, репресії та все, що не подобається Генпрокуратурі та Кремлю»*⁷. Насправді саме таке висвітлення і має подобатися Кремлю. Адже завдяки цьому читачі «Медузь» та «Новой газети Європа» і далі вважатимуть, що в цій війні нібито «обидві сторони винні», що «Україна обстрілює Донбас, отже війна виправдана», що «не такими-то і цивільними були цілі, які вразили російські війська».

Україна обстріляла сама себе

Звісно, російські медіа не оминають і цього наративу. Завдяки колишньому раднику ОП Олексію Арестовичу та російському «військовому аналітику» Руслану Левієву та деяким західним виданням саме в такому ключі подавали російські теракти в Дніпрі та Костянтинівці.

У публікаціях про російський теракт у Дніпрі обидва видання згадують Арестовича найчастіше (37 — «Новая газета Європа», 23 — «Медуза»). Проте, якщо в першому виданні значну увагу приділяють й іншим офіційним українським джерелам (слово «адміністрація» — тобто ОВА, Зеленський, Резніченко, голова Дніпропетровської ОВА, Тимошенко, заступник керівника Офісу президента), то в другому — Арестович значно попереду, порівняно із Зеленським та «ЗСУ».

Джерела інформації у публікаціях російських видань «Медуза» та «Новая газета. Європа»

Це можна пояснити тим, що для «Медузы» Арестович був ключовим спікером. І поряд із заявами Кремля, що ракета, мовляв, летіла куди треба, і якби українці не опиралися, то все було б добре, постійно ставили його першу заяву щодо української ракети ППО, через яку нібито стався вибух. Причому це неодноразово повторювалося і після того, як він вибачився і визнав свою помилку, зазначивши, що то була саме російська ракета, яку Україні просто нічим збити.

Розгляньмо для прикладу цей уривок із фотодобірки «У Дніпрі прощаються із загиблими від ракетного удару — і продовжують шукати, тих, хто міг вижити, серед уламків»⁸:

«Російські війська обстріляли місто Дніпро 14 січня. Одна з ракет влучила в багатопверховий будинок, зруйнувавши два під'їзди. За даними української влади, загинуло 45 людей, серед них шестеро дітей. Усього постраждали 120 мешканців Дніпра. Радник офісу президента України Олексій Арестович припустив, що російську ракету збили українські сили ППО. Після хвилі критики в Україні він вибачився за свої слова та подав у відставку. Його версію підхопили російські офіційні особи...»

Цей пасаж вважаємо маніпулятивним, оскільки виходить, що було так: Арестович висловив своє припущення про українську ракету ППО, його розкритикували, він подав у відставку, але його «версія» продовжила фігурувати в заявах російських офіційних осіб. Але ж було не так! Арестович заперечив це своє припущення пізніше. Він заявив, що будинок зруйнувала саме російська ракета типу Х-22. І потім подав у відставку. «Медуза» ж маніпулює саме у своєму стилі, розміщуючи необґрунтовані версії поряд із інформацією, що була підтверджена фактами.

Щодо видання «Новая газета Европа», то тут Арестович популярний не тільки, як спікер, але як персонаж публіцистики (публікація Ю. Латиніной «Арестович працюватиме Арестовичем», де авторка обурюється «людожерами, яким важливіше дискредитувати Арестовича, ніж використати удар по Дніпру для того, щоб вибити для ЗСУ АТАСАМС чи ППО»). Також більше пишуть саме про його відставку. І в текстах медіа не опускають факт того, що він вибачився за розголошення неперевіреної інформації, що, звісно, порівняно із «Медузою» — великий плюс.

Проте, якщо «Медуза» постійно долучала Арестовича до хору кремлівської пропаганди, що торочила про українську ракету ППО, то «Новая газета Европа» просувала цю ж «версію» без Арестовича, але із представником Росії в ООН В. Небензей та спікером Кремля Д. Песковим.

У випадку ж із російським ударом по ринку в Костянтинівці як «Медуза», так і «Новая газета Европа» постійно, із посиланням на різні джерела, писали, що це була саме українська ракета. На кожне заперечення української сторони, видання відповідали згадками різноманітних «експертів», що вважали інакше. Видається, що просувати цю ідею для російських журналістів було важливіше, ніж

говорити про постраждалих та наслідки удару. Саме розборів того, чия це була ракета, присвячено найбільше площі публікацій.

Тут обидва видання використовували схожі підходи:

- активно цитували російського аналітика Руслана Левієва (10 згадок у «Медузь», 15 — «Новая газета Европа»), який заявляв про те, що це Україна сама себе обстріляла (до речі, цікавий розбір про те, що не так із «аналітикою» цього автора, в тому числі із кейсом Костянтинівки, можна подивитися на каналі «Телебачення Торонто»⁹);
- звісно, у деталях переказували публікацію The New York Times, яка на наш погляд, мало відрізняється від «аналітики» Левієва;
- поряд із Левієвим та американською газетою ставили цитати із таблоїда Bild, зокрема його оглядача Юліана Репке, де той заявляв, що ракета прилетіла з українського боку.

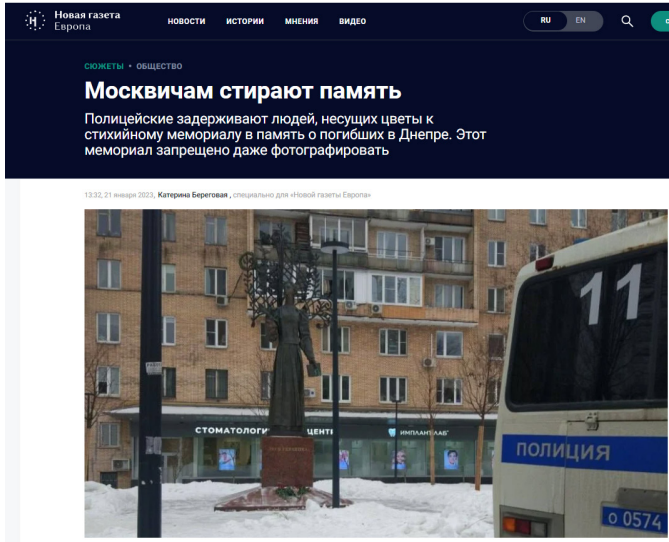
У виданні «Новая газета Европа» до цього хору «експертів» долучили ще Юлію Латиніну. Але якщо попередні автори хоча б розглядали якісь відео, відображення ракет на автомобілях тощо, то ця «аналітикиня» заявила¹⁰, що має дані від людей (звісно, не названих) «які непогано розуміються на обстановці біля фронту» та «близькі до бойових дій з українського боку». І саме тому вважає, що події на ринку в Костянтинівці — це «випадкова ракетна атака ЗСУ по цивільних». Далі Латиніна взагалі розвиває конспірологічну теорію: *«мені сказали, що два гвинтокрили СБУ з Києва поспіхом зібрали всі елементи, які уразили, і вивезли їх із собою»*. Натякає, що нібито докази хотіли приховати? І в кінці свого «аналізу» російська блогерка закликає українську владу визнати факт дружнього вогню, щоб відрізнитися від російської держпропаганди й говорити «те, що є». Аякже, українська влада обов'язково має довіритися «близьким до бойових дій» експертам і відмовитися від даних, які надають компетентні слідчі органи!

Як ми бачимо, подібні «експерти», які або не були на місці подій, або послуговуються даними від анонімних джерел, або ж загалом видають «аналітику», не будучи компетентними, розглядаються російськими виданнями як джерела, що заслуговують на увагу. Зазначимо тут тільки, що із використанням такого ж прийому з «хору експертів» можна будь-який достовірний факт узяти під сумнів.

До речі, кремлівська пропаганда саме так і робить. Згадаймо, як вони розповідали про те, що у відео з Бучі «труп ворухить рукою». Виходить, що час від часу прийоми у кремлівських та російських опозиційних медіа і коментаторів збігаються: знайти якусь дрібницю на відео чи фото, роздути її — і дійти до висновку, що Україна сама себе обстрілює, готує пекельну отруту в біолабораторіях чи збирає у підвалах атомну зброю, що має вражати винятково російськомовних.

Пам'ятник Лесі Українки «утопає в квітах»

Російські воєнні злочини для видань «Медуза» та «Новая газета Европа» стають приводом ще раз розповісти про міф усеросійського засудження війни. Робиться це шляхом постійних публікацій про росіян, які несуть квіти до різноманітних пам'ятників. Один із них, до речі, скульптура «Солідарності», створена, аби вшанувати єднання росіян, українців та білорусів. Тут без коментарів...

Так, після удару по Дніпру в аналізованих нами медіа з'явилося відразу декілька текстів на цю тему. Повідомляють, що квіти несуть жителі різних міст РФ. Як правило, посилання на різноманітні телеграм-канали, де викладають фото пам'ятника та декількох букетів на ньому.

У тексті про російський обстріл багатоповерхівки в Умані таке покладання квітів є нібито «третьою стороною»: спочатку повідомляють дані від МВС України та міністра Ігоря Клименка, потім розповідають про «стихійні меморіали» в Москві, Петербурзі, Йошкар-Олі, Вологді, Кірові, Іжевську. І в кінці, звісно, як же без цього, цитують зведення Міноборони РФ про те, що удар був «по пунктах тимчасової дислокації підрозділів резерву ЗСУ». Саме на цьому зведенні матеріал і закінчується.

Таким чином, нам показують, що, мовляв, російські військові там щось обстрілюють (що — точно не можна сказати), а простий російський народ несе квіти до пам'ятників, щоб вшанувати жертв цієї війни.

Зрозуміло, що встановити, чи це окремі випадки висловлення співчуття Україні, чи це якесь масове явище — не видається можливим. Незважаючи на це, у деяких пасажах журналісти описують ці події так, нібито підтримка України в російських містах — масова.

Так, у публікації Катеріни Берегової «Москвичам стирають пам'ять»¹¹, що вийшла після російського обстрілу багатоповерхівки в Дніпрі, читаємо:

- *«пам'ятник Лесі Українці на Українському бульварі в Москві ось уже тиждень потопає в квітах»* — питання до авторки щодо дієслова «потопає», зокрема цікавить те, чи не вводить воно читачів в оману, оскільки самі ж журналісти пишуть, що людей, які несуть квіти, затримують, а квіти — викидають;
- *«реакцією москвичів на трагедію стали не протести й хода — а мовчазне покладання квітів»* — питання до авторки щодо узагальнення: із тексту виходить, що всі москвичі відреагували саме так, що, знову ж таки, вводить в оману.

Вважаємо, що подібні пасажі не відображають реальну картину, адже таким чином ігноруються численні факти підтримки повномасштабного вторгнення з боку російського суспільства. Разом із «москвичами». Так, звісно, варто подякувати тим, хто не побоявся висловити свою позицію щодо кривавих російських воєнних злочинів, проте схоже, що це швидше виняткова, ніж типова поведінка.

А все-таки що ж сталося?

Проаналізувавши висвітлення наймасштабніших російських терактів в Україні за 2023 рік, можемо стверджувати, що обстріли цивільних для російських «опозиційних» медіа стають приводом постійно просувати офіційні версії кремля. Усе те, що пишуть кремлівські медіа-смітлярки про ці удари, читаємо і на сайтах «Медузы» та «Новой газеты Европа»: «похорони високопоставленого націоналіста» в Грозі, «іноземні найманці» в краматорській піцерії, «пункти тимчасової дислокації особистого складу ЗСУ» у львівських багатоповерхівках. Деякі із цих виправдань фігурують саме в заголовках, тож таким чином російські опозиційні видання ще й додають їм ваги. Щодо позиції України, то вона завжди подається, як одна з версій. Для видання «Медуза» у зв'язку із російськими воєнними злочинами характерне ще й просування нарративу про ЗСУ, які «бомблять Донбас».

Окрім цього, російські видання не оминають можливості розповісти про те, що Україна нібито обстрілює сама себе. Медіа ігнорують те, що деякі із коментаторів, що просувають цей нарратив, не є компетентними у цьому питанні, використовують анонімні джерела або ж маніпулятивні аргументи.

Ще один популярний та оманливий нарратив — це нібито те, що російське суспільство не підтримує війну й засуджує російські удари по цивільних.

Тож у підсумку зазначимо, що висвітлюючи наймасштабніші російські теракти, російські опозиційні медіа залишаються вірними традиціям сучасної російської журналістики: вони не намагаються розібратися в тому, що ж сталося, хто говорить правду, а хто бреше. А просто переказують інформацію із різних джерел, старанно маркуючи це як версії. Тож поділу на терориста і жертву у такому поданні просто не існує. Адже згідно з версією терориста, жертва, що опирається терору, є і справжнім терористом.

Насамкінець залишається тільки одне питання: чому й досі ці «хороші» російські медіа ми називаємо опозиційними до Кремля? Видається, вони успішно просувають усі наративи, створені Путіним і Ко для знищення України.

Посилання

1. Чи транслює Meduza наративи російської пропаганди? <https://detector.media/kritika/article/201487/2022-08-01-chy-translyuie-meduza-naratyvy-rosiyskoi-propagandy/> (див. також частину 2 цієї книги)
2. Україна? Росія? Чи саморуйнування? – як російські «Медуза» та «Новая газета Європа» писали про підлив Каховської ГЕС <https://idpro.org.ua/analytics/5387-ukra%97na-rosiya-chi-samorujnuvannya-yak-rosijski-myeduza-ta-novaya-gazeta-yevropa-pisali-pro-pidriv-kahovsko%97ges.html> (див. також частину 5 цієї книги)
3. Садловська К. 10 загиблих внаслідок ракетного удару по Львову: рятувальну операцію завершили <https://suspilne.media/lviv/523577-10-zagiblih-vnaslidok-raketnogo-udaru-po-lvovu-ratuvalnu-operaciju-zaversat/>
4. Несущие смерть <https://novayagazeta.eu/articles/2023/10/06/nesushchie-smert>
5. «Дождь»: чи достатньо російському медіа бути проти війни, аби вважатися «хорошим»? <https://detector.media/kritika/article/203060/2022-09-22-dozhd-chy-dostatno-rosiyskomu-media-buty-proty-viyny-aby-vvazhatysya-khoroshym/> (див. також частину 1 цієї книги)
6. Чи транслює Meduza наративи російської пропаганди? <https://detector.media/kritika/article/201487/2022-08-01-chy-translyuie-meduza-naratyvy-rosiyskoi-propagandy/> (див. також частину 2 цієї книги)
7. Никуда мы не денемся <https://novayagazeta.eu/articles/2023/06/28/nikuda-my-ne-denemsia>
8. В Днепре прощаются с погибшими при ракетном ударе — и продолжают искать выживших среди обломков Триста двадцать восьмой день войны. Фотографии <https://meduza.io/feature/2023/01/18/v-dnepre-proschayutsya-s-pogibshimi-pri-raketnom-udare-i-prodolzhayut-iskat-vyzhivshih-sredi-oblomkov>
9. ГОЛОВНІ ФАКАПИ РУСЛАНА ЛЕВІЄВА: воєнна аналітика «на ощущениях» (В ОПИСІ ВІДЕО ДОДАНО УТОЧНЕННЯ) <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=Vc-ZC0Hiyvk>
10. Трагедия Константиновки <https://novayagazeta.eu/articles/2023/09/19/tragediia-konstantinovki>
11. Москвичам стирают память <https://novayagazeta.eu/articles/2023/01/21/moskvicham-stiraiut-pamiat>

ЯК «ДОЖДЬ» ВЧИТЬ ЖАЛІТИ РОСІЙСЬКИХ МОБІЛІЗОВАНИХ

За декілька місяців після початку так званої «часткової мобілізації» в Росії, в ефірі російського «опозиційного» телеканалу «Дождь» ведучий Алексей Коростильов заявив, що канал намагається «допомогти» військовослужбовцям власної країни-агресорки «із оснащенням та елементарними зручностями на фронті».

Ця заява не могла не спантеличити багатьох, адже тоді це медіа сприймали саме як таке, що виступало проти війни.

Сама редакція «Дождя» після резонансу довкола того, що сталося, вибачилася і заперечила те, що їхнє ЗМІ якимось допомагало російським військовим, а самого ведучого звільнили.

Незважаючи на це, Нацрада Латвії відкликала ліцензію каналу: виявилось, що це було не перше порушення, яке зафіксували чиновники. Мовлення каналу припинили й в Естонії та Литві. А от «Репортери без кордонів» засудили це рішення, назвавши його «цензурою»¹. У тексті організації навели декілька аргументів щодо цього: ведучий пояснив, що обмовився, редакція вибачилася, до того ж, «Дождь» неодноразово й чітко заявляв, що виступає проти війни.

На нашу думку, цей кейс «Дождя» є доволі показовим для того, щоб розібратися в тому, як правильно інтерпретувати те, що сталося. Чи може видання, яке чітко заявило про антивоєнну позицію, все ж підтримувати війну на рівні редакційної політики? Іншими словами: заявляти одне, але робити — зовсім протилежне.

Для цього давайте поглянемо на сюжети телеканалу до того, як стався цей інцидент із «обмовкою» в ефірі: з 31 жовтня по 5 листопада 2022 року.

«Термобілізна не за сезоном»

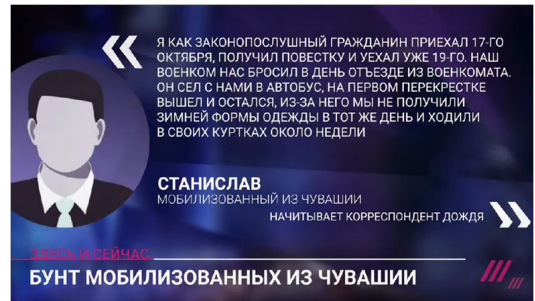
У більшості сюжетів про мобілізованих увага російських журналістів була зосереджена на їхньому не досить комфортному побуті. Інформацію про це брали або з телеграм-каналів, або від друзів та родичів чи самих мобілізованих. Наприклад, у випуску від 5 листопада подруга мобілізованого Аліна розповідає про неякісну форму, термобілізну не за сезоном, погані берці. А далі підсумовує: *«Люди в стані просто кипіння... люди не розуміють, що буде, як їх взуть та одягнуть, коли їх навчать і чи навчать взагалі чогось, наскільки мені відомо, всього декілька разів були стрільби і, скажімо так, не надто результативні. Тобто мобілізовані не розуміють, що на них чекає і їм нічого не говорять, нічого не видають корисного, скажімо так, і нічого практично не вчили».*

Виходячи з цього переказу, мобілізовані хочуть нормально-го одягу, спорядження, а також якісного навчання. Якщо це буде, тоді все гаразд. І з сюжету в сюжет «Дождь» переказував нові й нові деталі страждань через відсутність білизни, одягу, їжі і брак умінь і навичок убивати українців.

Вони навіть створили спеціальну поштову скриньку, куди мобілізовані та їхні родичі могли подавати скарги. Саме її мав на увазі Коростильов, коли говорив про «допомогу». Однак питання в тому, як саме канал намагався допомогти. Покращити умови на фронті і в тренувальних центрах? Чи спонукав до того, щоб мобілізовані уникали мобілізації, а якщо не вдалося, то складали зброю і відмовлялися від участі в російській агресії?

«Ходили у своїх куртках близько тижня»

Ще один із сюжетів від 4 листопада. Тут співрозмовник «Дождя» — мобілізований Станіслав. Він наголошує, що є законослухняним громадянином і приїхав здалеку для того, щоб виконати свій обов'язок. Тобто поїхати в ролі окупанта до України — норма, адже Путін покликав. А от не влаштує його те, що йому не дали зимової форми: *«Я за межами Чувашії був у той момент, коли мені зателефонували з військкомату і сказали, що треба приїхати з документами. Я їм сказав: дайте допрацювати й залишити родині грошей. Потім зателефонував військовому комісару. Він сказав: якщо не приїду, будуть шукати з прокуратурою. Я як законослухняний громадянин приїхав 17 жовтня і отримав повістку. І поїхав уже 19-го. Наш військовий комісар нас кинув у день від'їзду. Він сів з нами в автобус, на першому перехресті вийшов. Через нього ми не отримали зимової форми в той же день. І ходили у своїх куртках близько тижня».*

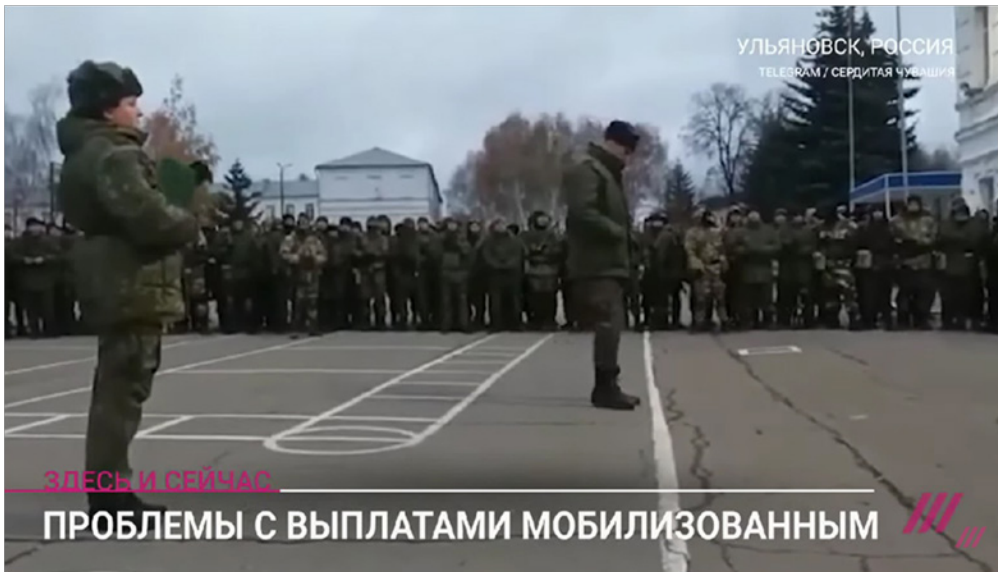
Тут та сама ситуація. Людину обурює не факт мобілізації, не агресивна війна, яку веде Росія проти України, а те, що не дали зимову форму. І «Дождь» охоче транслює це. Мабуть, для того, щоб у Міністерстві оборони Росії це почули й допомогли з формою?

«Наша держава відмовляється виплатити...

195 тисяч рублів, які нам обіцяв наш президент...

Заради чого нам тоді йти воювати?»

Також «Дождь» розповідав про бунти мобілізованих. Перший із них був у Чувашії. Думаєте, бунт був проти мобілізації чи проти того, що військовозобов'язаних скоро відправлять в Україну? Ні! Їм просто не заплатили.

Скріншот з ефіру «Дождя», в якому продемонстрували відео з телеграм-каналу

«Наша держава відмовляється виплатити гроші в розмірі 195 тисяч рублів, які нам обіцяв наш президент Володимир Володимирович Путін. Заради чого нам тоді йти воювати за цю державу, залишивши свої родини без підтримки?!» — говорить на відео з телеграм-каналу один із мобілізованих.

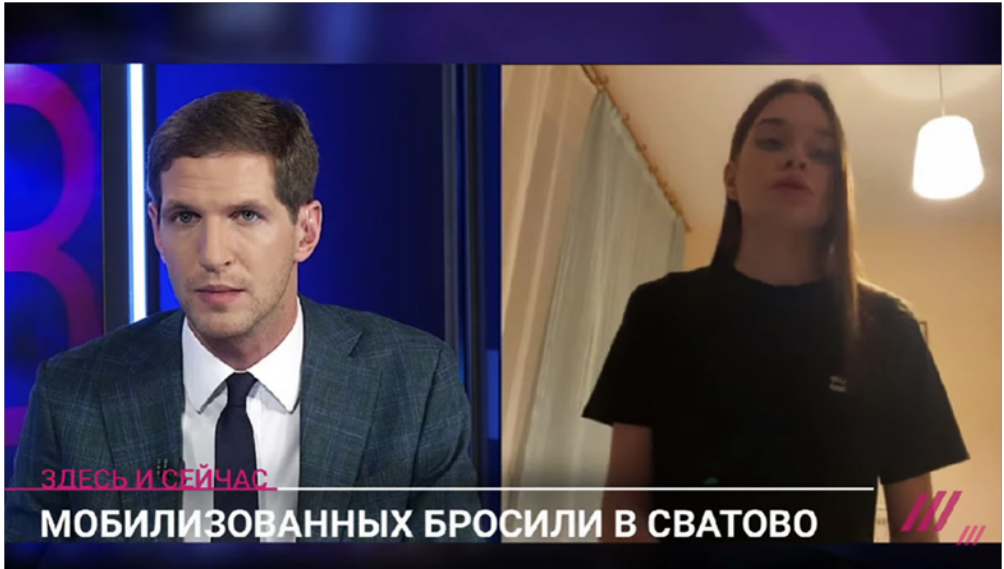
Замість засудити подібне заробляння грошей на війні та смертях українців, журналісти підхоплюють тему відсутності виплат і говорять із правозахисником та експертом про те, як саме на російському бюджеті відобразиться обіцянка російських чиновників заплатити мобілізованим. Тобто хочуть допомогти з виплатами, аби мобілізованим було заради чого йти воювати?

А ось як розповідають про ще один бунт у Татарстані: *«Мобілізовані вийшли з вимогою покращити умови утримання і жалілися на іржаві автомати, погане постачання їжі, дров... відсутність будь-якого навчання. Пізніше стало відомо, що тренувальний пункт відвідав начальник училища, заступник прем'єр-міністра Татарстану Рустам Нігматулін. І зараз усі питання військовослужбовців вирішені»*. Те саме: дали їжу, дрова, навчили — усе гаразд, тему закрито. Більше висвітлювати нічого.

«Вони не злочинці й не дезертири, вони не відхрещуються від допомоги Батьківщині»

Якщо в сюжетах про перебування мобілізованих на території Росії акцентувалося на відсутності одягу, їжі та навчань, то говорячи про перебування російських мобілізованих в Україні, співрозмовники журналістів «Дождя» благали про допомогу від Міністерства оборони Росії та просили звернути увагу командування

на проблему. Тож і тут завдання не переконати мобілізованих скласти зброю і відмовитися воювати або ж здатися. Цікаво, що в таких сюжетах сором'язливо обходять тему участі мобілізованих в агресії. В усіх випадках ідеться про беззахисних мобілізованих з автоматами й лопатами, яких розстрілюють до зубів озброєні українці.

Ось що в ефірі від другого листопада говорить дружина мобілізованого, який був на території Луганської області: *«Його та ще близько 300 осіб залишили без командування, без продовольства, речей та потрібних медикаментів. Вони самі точно не знають своє точне місце розташування, сидять уже тиждень в лісосузі, зовсім покинуті...»*

Далі під час цього інтерв'ю ведучий Тіхон Дзядко намагається дізнатися, що дружина робила, щоби врятувати свого чоловіка. Вона розповідає, як зверталася в різні інстанції, які нічого не дали. І от журналіст наважується на цікаве запитання:

— Якщо не відповідає гаряча лінія Міноборони, якщо представники прокуратури приїжджають на місце, дивляться на мобілізованих і, як ви кажете, їдуть геть, які тут можуть бути подальші варіанти? Тікати? Здаватися в полон? Щось робити?

— Ну, таких варіантів наші хлопці точно не розглядають. Вони сподіваються, що все ж таки будуть почуті хоча б через нашу допомогу.

— Але якщо вас не чують?

— Будемо битися до останнього за наших чоловіків. Вони не злочинці, не дезертири, вони не відхрещуються від допомоги Батьківщині, якщо Батьківщина також буде допомагати їм хоча б надаючи якусь стандартну допомогу у вигляді медикаментів, речей...

Плюс цього ефіру — пропозиція Тіхона Дзядка тікати чи здаватися. Та при цьому телеканал «Дождь» використали як трибуну для впливу на російське Міноборони: прийдіть на допомогу мобілізованим. Вони хочуть воювати. Вони вірні Путіну й Росії!

«Самі собі давали команду в розвідку ходити, спостерігали, але в нас не було такої зброї, щоб ми змогли ліквідувати українських військових»

У цьому ж ефірі дали запис розмови з одним із мобілізованих — Іваном (ім'я змінили) з Ямпольського полку. Мобілізований розповідає, що хоче воювати, проявляє ініціативу, але не має відповідної зброї.

Початок сюжету типовий: поневіряння на навчаннях. «Берці, ніби з бетону», військова підготовка — один день, відправили, «як гарматне м'ясо». Проте таке ставлення начальства ніяк не впливає на бажання мобілізованого «ліквідувати хохлів». Ось слова Івана: *«Ми самі особисто давали собі команду в розвідку ходити, спостерігали і так далі, але у нас не було такої зброї, щоб ми могли їх ліквідувати... Я підходжу до комбата, кажу, давайте, надайте мені все повністю: окуляри нічного бачення, автомат тихий мені дайте... Дайте, щоб я особисто ліквідував всі ці міномети, танки і що там можливо. Я підпишу папірці, що я доброволець, я готовий. Тільки надайте все. Він мені відповідає: «Такої команди немає, хлопці, сидіть, ви тримайтеся головне там, у лісі».*

І це все дається в ефірі без коментарів. Ані перед, ані після сюжету ніякої реакції на сказане немає. Просто пожалійте окупанта, який би за можливості із задоволенням допоміг Путіну загарбати чужі території, чужу власність, забрати життя українців.

«Наш президент... наших хлопців... відправляє на неминучу смерть, не даючи при цьому нічого»

У деяких сюжетах «Дождя» таки йдеться про мобілізованих, які, взявши участь у боях, вирішили повернутися додому. Це, звісно, плюс. Але чомусь усе закінчується тільки розмовами. Інформаційна служба телеканалу могла б, наприклад, запросити експерта, який би надав покрокову інструкцію: як це зробити? Як не бути співучасником російської агресії?

В ефір від 5 листопада запрошують дружину одного із солдатів — Альону. Ведуча Анна Монгайт розповідає історію про російських окупантів в Луганській області, яких висадили в лісосмузі, змусили копати бліндаж і кинули там без командування. Солдати потрапили під обстріл, після цього залишили свої позиції і дісталися до Белгородської області. Там їх зустріли, відібрали зброю, зібрали відбитки пальців та стали змушувати повернутися на фронт.

Ось що говорить Альона: *«Було сказано: Зеленський відправляє своїх хлопців, свій народ у пекло... А що робить з нашого боку наш президент? Безпосередньо куди він наших хлопців, синів та батьків відправляє? На неминучу смерть. Не даючи при цьому нічого. Хлопці мали за допомогою автоматів тримати оборону, коли в супротивника набагато краще. У них є також тепловізори, у них є дрони. На жаль, у наших хлопців не було навіть рацій. Вони не змогли зв'язатися звідти з командуванням, абсолютно ні з ким».*

У цій розповіді знову участь мобілізованих у війні сприймається як норма. Та ще й Зеленський, що «відправляє свій народ у пекло». Що?! А Путіна та його генералів засуджують не через те, що вони розпочали війну й ведуть її, вдаючись до численних воєнних злочинів, а через те, що зброї нормальної не дали. Далі наведемо уривок з інтерв'ю:

Монгайт: «А що ваш чоловік робить на передовій, куди його кинули, ось це не зрозуміло абсолютно. Чи будете ви намагатися якимось чином повернути його і чи намагається він відмовитися від участі в цій військовій кампанії?»

Альона: «Так, відмовляється не тільки мій чоловік від участі у подальшому. От і, звісно, я стараюсь, намагаюсь повернути його, щоб побачили, почули нас, дружин, тому що я не одна така».

Монгайт: «А куди ви звертаєтесь? Що ви робите?»

Альона: «На початку ми звертались, телефонували в Міністерство оборони, де нас заспокоїли, сказали: “Заспокойтеся, ми здійснимо заходи, все буде добре”. Після цього жодна з дружин, точніше я, теж ми не додзвонилися туди більше».

Монгайт: «Ну, зрозуміло. Дякуємо, Альоно, будемо стежити за вашою історією. Будемо сподіватися, що ваш чоловік зможе зараз повернутися додому живим».

І після цього йде наступний сюжет.

Але чому б не допомогти Альоні та іншим дружинам, які врешті оговталися і зрозуміли, що не хочуть, щоб їхні чоловіки-окупанти вмирали в Україні? Бо єдиний вихід із цієї ситуації, про який згадується в інтерв'ю, — це звертатися до Міністерства оборони. Серйозно?

Далі в цьому випуску все стає ще гірше. Одразу після інтерв'ю розповідають, що «людей, які відмовляються» воювати, тримають у підвалах у «тортурних умовах». І, знову ж таки, що з цим робити? У сюжеті не сказано. Знову Альону, її чоловіка та інших окупантів, що врешті прозріли, залишають ні з чим.

«У них є два виходи — назад на смерть чи до в'язниці»

Така ж манера подання інформації про тих, хто заявив про свій намір відмовитися воювати, і в ефірі від 3 листопада. Там показали звернення самих мобілізованих, які *«опинилися без провіанту, боеприпасів, пили з калюж, командування і зв'язку з командуванням не було, зі зброї лише автомати та гранати»*. Ці окупанти також покинули свої позиції, дійшли до найближчої військової частини

Скріншот із
відеозвернення
російських
мобілізованих
-утікачів

і стали просити відправити їх назад в Росію. У відеозверненні вони розповідають, що хочуть повернутися до Росії, написали заяви, але їх ніхто не чує. Звернення закінчується проханням: «Просимо надати нам правову допомогу».

Далі слова ведучого Владіміра Роменського: *«Питанням тепер займається військова прокуратура, погрожують звинуваченнями в дезертирстві. Хочу процитувати дружину одного з мобілізованих, з якою я сьогодні спілкувався: “У них є два виходи — назад на смерть чи до в’язниці”»*. Тобто й тут після того, як мобілізовані прямо попросили про правову допомогу, акцентування на безвиході: або смерть, або в’язниця.

У випадку з мобілізованими й телеканалом «Дождь» щоразу в таких випадках трапляється чергова Чернобаївка: вийшли з-під обстрілів, пішли до своїх — отримали нагоду повернутися назад під обстріли. То, може, щось треба змінити в цьому замкненому колі? Можливо, такі дії не є ефективними і треба говорити про якийсь інший вихід?

Деякі поради для російських журналістів, які «проти війни»

Проблема телеканалу «Дождь», як і більшості російських лібералів та «незалежних» журналістів, у тому, що вони не бачать, що воювати з Україною хоче не тільки Путін, а й більшість Росії. Це видно з усіх цих сюжетів. Хоча деякі мобілізовані окупанти прямо заявляють, що готові воювати, тільки навчіть і дайте зброю, журналісти цього не помічають. Таке собі витіснення, бажання чути й бачити тільки те, що хочеться, а не те, що є насправді. Тому монолози про готовність служити Путіну, «ліквідувати укропів», воювати за Батьківщину подаються в ефірах без будь-якої реакції. Але, якщо ви проти війни, ця реакція має бути! Інакше ви просто подаєте в ефір заклики до насильства, до терору, до окупації, до вбивства українців. Ви — також інструмент агресії.

Основна емоція, яку інформаційна служба «Дождя» намагається викликати у своїх глядачів, — жалість до мобілізованих. Але давайте відверто: якби в Росії була можливість нормально озброїти та навчити всіх їх, ми б мали цілком мотивованих окупантів, які б із задоволенням та гордістю йшли вперед. А ми б в Україні мали нові Бучі та Маріуполі... Згвалтування, мародерства, катування, смерть.

Численними розповідями про бідолах, які п'ють з калюж і сидять під обстрілами в окопах, журналісти «Дождя» заколисують самі себе й свою аудиторію. Мовляв, мобілізовані не хочуть воювати. Це омана! Час нарешті відкрити очі й побачити не тільки кривавого Путіна, а й криваве російське суспільство, яке також хоче загарбати Україну і знищити українців як народ. Мобілізовані, їхні родичі самі вам про це кажуть у ваших же ефірах!

- Якщо ви справді «проти війни», відкрийте нарешті очі й побачте своє суспільство, яке хоче війни. А після цього використайте всі свої вміння та таланти, щоб змінити це.
- Не втомлюйтесь повторювати, що війна Росії проти України — це зло, а воювати на стороні Росії — це співучасть у злочині.
- Наголошуйте, що єдиний правильний варіант для російського солдата — скласти зброю і відмовитися воювати.
- Допмагайте родинам мобілізованих — але не в тому, щоб отримати гроші за «годувальника», що пішов вбивати українців. А в тому, щоб вони добилися повернення своїх родичів додому. Дайте покрокові інструкції для цього.
- Не залякуйте мобілізованих, які хочуть відмовитися воювати, підвалами та тортурями. А документуйте ці чергові злочини Росії проти своїх же громадян. Запрошуйте правозахисників, щоб вони пояснили, що можна зробити таким мобілізованим.
- Об'єднайте росіян, які проти війни. Закликайте їх протестувати — хай навіть за кордоном. Якщо росіяни проти війни, покажіть це! Хай увесь світ побачить.
- Шукайте лідерів, які будуть готові очолювати антивоєнний рух, а в подальшому — опозиційний російський уряд.
- Розповідайте історії росіян, які воюють на стороні України. Розкажіть про полк імені Кастуся Каліновського та славних білорусів, які дають по зубах російській армії.
- Закликайте тих росіян, які можуть це зробити, жертвувати гроші на українську армію. У цій війні саме українська армія — їхній квиток у майбутнє. Дайте своїй аудиторії зрозуміти, що Росія, її нинішній режим та збройні сили діють проти свого народу.
- Після кожного сюжету про війну Росії проти України запишіть себе: яким чином він допоміг зупинити цю війну?

Але це якщо ви проти війни і хочете її спинити. Якщо ні, то звинувачення латвійського регулятора — цілком справедливе. І ви загрожуєте національній безпеці Європи та й усього цивілізованого світу.

Посилання

1. Latvia's censorship of Russian exile TV channel is shameful, says RSF
<https://rsf.org/en/latvia-s-censorship-russian-exile-tv-channel-shameful-says-rsf>

РОЗДІЛ 3

ЛІДЕРИ ДУМОК

ІНОАГЕНТИ КРЕМЛЯ: ЯКЕ ЗАВДАННЯ ВИКОНУЮТЬ «ХОРОШІ РОСІЙСЬКІ» ІНТЕРВ'ЮЕРИ

В інформаційній війні, як і в будь-якій іншій, усі засоби згодяться. Одним із інструментів російської пропаганди стає інтерв'ю.

Інтерв'ю як зброя: передмова

Цей формат дає можливість продемонструвати світові галерею «страждальців путінського режиму» та «безсердечного Заходу», що вводить санкції проти й без того нещасних росіян.

Ми проаналізували контент найпопулярніших інтерв'юерів російського ютубу. Це проекти, що розраховані на різні вікові категорії. До прикладу, дуже популярна програма Юрія Дудя «вДудь», шоу Катеріни Гордеевої «Скажи Гордеевой», програма Іріни Шихман «А поговорить?», розмовні шоу Міхаїла Козирева (працює на платформі «Дождя»), менш відомі канали Галіни Юзефовіч, Ніколая Солондікова та інші проекти.

З початком повномасштабної агресії Росії проти України серед гостей таких шоу переважають представники російської інтелігенції, діячі культури, публічні інтелектуали. Усі вони бідкаються, що матеріальне та духовне життя суттєво погіршилося через війну.

У чому головна мета всіх цих проектів?

Насамперед змусити міжнародну аудиторію (саме для цього найпопулярніші з цих програм мають англійські субтитри) співчувати росіянам — носіям «великої культури», що опинилися в заручниках автократії.

Тиснучи на жалість, спробувати, як мінімум, послабити санкції. Як максимум — сформувати думку, що не треба допомагати Україні чинити опір, адже «хороші» росіяни помиряться з «братами-українцями», тільки-но все скінчиться (читай — завоюють Україну).

І, головне, не допустити розпаду «великої російської імперії», приналежність до якої все ще залишається предметом чванливості росіян, незалежно від їхнього рівня інтелекту, освіти та «опозиційності».

Отже, усі ці шоу ми без вагань можемо уналежнити до одного з багатьох різновидів російської пропаганди. Але більш небезпечного, більш підступного, ніж агресивна «офіційна» індоктринація. Адже ця пропаганда просувається інтелектуалами, гуманістами, лідерами думок, не містить мову ворожнечі, й успішно мімікрує під якісний культурологічний контент.

Деякі експерти називають ще одну неочевидну мету цих проєктів: розговорити гостя, щоб саме так спецслужби могли визначити «індекс лояльності» до влади того чи іншого громадянина.

Немає ніякої Собчак

Донедавна російський ютуб-олімп ділили одразу два відомих «опозиційних» інтерв'юєри: Юрій Дудь (шоу «вДудь», 10 млн підписників) та Ксенія Собчак («Осторожно, Собчак», 3,5 млн підписників).

Кровавая барыня

Но вот, что я хочу сказать, друзья: мятеж в военное время – это в любых случаях и при любом раскладе игра на руку второй стороне, воюющей против. Это ослабляет, рассеивает внимание и играет на понижение безопасности даже мирных и гражданских, не только фронтовиков. Это скверный шаг.

718.5K Jun 24, 2023 at 13:02

Але з початком повномасштабного вторгнення Собчак нарешті скинула з себе маску лібералки.

Під час так званого «заколоту Вагнера», блогерка засудила бунт зеків тому, що це «грає на руку іншій стороні (Україні — Авт.)». Тобто дала чітко зрозуміти, що вболіває за путінських окупантів.

«Злюся, не приймаю рішення та бачу трагічні помилки, але люблю свою країну й ніколи не побажаю їй поразки та розпаду», — пише Собчак¹, імовірно називаючи «помилками» масові військові злочини росіян і «своєю країною» режим Путіна.

Оскільки Собчак довела, що насправді не перебуває в опозиції, ми зосередимося на іншому зірковому інтерв'юєрі.

Юрій Дудь добре знаний не тільки в Росії, але й за кордоном. Для багатьох людей, особливо на пострадянському просторі, він взірць сучасної журналістики. Молодий, харизматичний, вміє ставити гострі питання, що робить його відеопродукти цікавими.

За свої опозиційні погляди Дудь отримав від путінської влади статус іноагента та був змушений разом із родиною емігрувати до Іспанії.

Утім, у багатьох дослідників інформаційного простору його опозиційність також викликає сумніви.

Так, відома медійниця та психологиня Лариса Волошина ще у 2018-му році назвала Дудя — «Кісельовим для просунутих»²

(Дмитрій Кісельов — відомий путінський пропагандист — Авт.) *«Немає ніякого Дудя. Як немає ніякого Кісельова. Є різні канали впливу на розум російських, українських та західних громадян. Для кожної групи — свій»*, — написала журналістка.

Отже, що не так з паном Юрієм?

У чому «сила»?

Автор програми «вДудь» підкреслює, що він «етнічний українець». Але серед загарбників, які щодня наводять ракети на українські міста та села, чимало тих, хто народився в Україні або має там родичів.

І якщо про своє походження Дудь згадає публічно, то про оточення, в якому зростав, майже не говорить.

Його батько Александр Петрович Дудь — професор військової кафедри № 3 факультету військової освіти Військового інституту МГТУ ім. Баумана³.

За даними російських медіа, він співавтор 12 винаходів для російського ВПК. Одне з останніх було запатентовано⁴ напередодні повномасштабного вторгнення і, ймовірно, уже використовується у війні проти України. Це пристрій, що покращує прохідність танків.

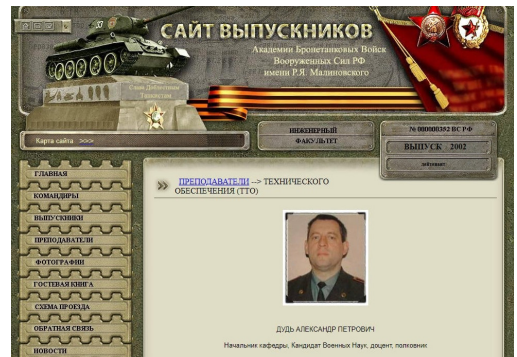
Утім, людину судять не за батьками, а за словами і справами. Зіркового інтерв'юера неодноразово ловили на поширенні кремлівських наративів.

До прикладу, у 2018 році, коли вже було окуповано Крим та Донбас, Дудь трансливав головну тезу Кремля про «братні народи».

«Розумію, як багато між нами складного, але все одно нагадаю: росіяни й українці — брати навик», — писав блогер⁵, замінюючи слово «війна» розмитим словосполученням «багато складного».

В одній з програм він емоційно запитує письменника Бориса Акуніна: *«Якого хрінна НАТО розширюється на Схід?»*, — повторюючи відомий наратив Кремля про «війну з НАТО»⁶. Українському журналісту Дмитру Гордону заперечує, що *«не тільки Росія винна у війні, але й влада України»*, — озвучуючи [41:55]⁷ улюблений меседж російської пропаганди «все не так однозначно».

У медійника Петра Верзілова, який заради кращого майбутнього для Росії доєднався до лав ЗСУ, він цікавиться — як воно, воякувати проти «батьківщини»⁸.

Утім, «фірмове» запитання Дудя — «У чому сила?».

Як відомо, це фраза з кінострічки Алексея Балабанова «Брат», яка стала культовою у Росії ще наприкінці 1990-х. Головний герой фільму бандит Даніла Багров, ветеран російсько-чеченської війни, влаштовує самосуд над багатьма людьми, яких вважає поганями. Якщо в першій частині бандит «наводить порядки» в Росії, то в другій вважає, що має право «встановлювати» справедливість у США.

Чи випадково, що вислови з цієї ж діалогії («Брат» та «Брат-2») є головними гаслами путінської війни проти України («Сила в правді», «Своїх не кидаємо»).

Російські ЗМІ пишуть, що Дудь також полюбляє історію про «народного месника» і навіть сина назвав Данілою на честь головного героя. Також медійник зняв документальні фільми: «Балабанов. Геніальний російський режисер» та «Сергей Бодров — головний російський супергерой».

ВВС NEWS УКРАЇНА

Головна Війна з Росією Історія Відео Книга року ВВС Подкасти

"Мальчик, водочки нам принеси. Мы домой летим". Чому українці здригнулися від фрази Навальної

Святослав Хоменко
ВВС, Київ

18 січня 2021

До речі, у симпатіях до «Братів» був помічений і нещодавно вбитий Путіним відомий російський опозиціонер Алексей Навальний. Коли у 2021 році він з дружиною повертався в Росію з Німеччини (де лікувався після того, як російські спецслужби отруїли його «Новачком»), записав у літаку коротеньке відео⁹. Юлія Навальная промовляє на камеру цитату зі стрічки «Брат»: *«Хлопчику, горілочки нам принеси. Ми додому летимо...»*

І ось тут виникає питання: чому в Росії так багато спільного між ідеологами війни та тими, хто їм начебто протистоїть?

Чому другі, як і перші, захоплюються Данілою Багровим, який у складі російської армії знищував чеченський народ? А потім почав чинити кривавий самосуд лише тому, що призначив себе таким, що знає, як правильно?

Чи випадково, що герой цієї діалогії полює на «бандерівців»: *«ви мені, гади, ще за Севастополь відповісте!»* (фраза з фільму «Брат», яка доводить, що росіяни ще понад 20 років тому мали намір привласнити українську землю).

Схоже ставлення до української історії бачимо і у Юрія Дудя. У цьому сенсі показовою є розмова з Івангаєм (Іван Рудський). Відомий український геймер розповів¹⁰ в інтерв'ю, що його прабабуся — жертва Голодомору, а від злочинів НКВД постраждав дідусь. Однак замість емпатії до чужої трагедії, Дудь запитує: *«Наскільки я маю рацію, що ти останнім часом став щось “вживати” на предмет політики?»* І додає, що, на його думку, не варто висувати звинувачення сучасній російській владі за трагічне минуле, адже росіяни страждали так само, як і українці.

Відомий факт про те, що Голодомор був скерований саме проти українського селянства, як і те, що Путін мріє відродити СРСР, Дудь оминає. Найцікавіше, що епізод про Голодомор взагалі зник з готового інтерв'ю. І лише після скандалу Дудь оприлюднив його на своєму ТГ-каналі (де, до речі, набагато менша аудиторія, ніж на ютубі)¹¹.

«Путін красавчик?»

Про те, чи «красунчик» президент Росії, Дудь уточнював у багатьох своїх співрозмовників, започаткувавши так вигідний для російської пропаганди мем. І вже не так важливо, що і як відповідали гості. У голові глядачів залишилося багато разів повторене «Путін-красавчик».

Також гості мали відповіді на ще одне «фірмове» питання¹² — *«Що б ти сказав, опинившись перед Путіним?»* Це перифраз «коронного» питання товариша Юрія по цеху, відомого російського журналіста Владіміра Познера. Той полюбляв запитувати співрозмовників *«Що б ти сказав Богу, опинившись перед ним?»* Але замість бога у Дудя Путін.

З початком війни блогер дещо змінює питання щодо президента РФ. Так, російського політика Ілью Яшина Дудь питає [35:51]¹³ *«Хто зі світових політиків грамотніше за всіх поводив себе з Путіним?»*

Отже, мати робочі, взаємовигідні стосунки, як прийнято в політиків по всьому світові, недостатньо. «Хороші росіяни» вважають, що до їхнього президента треба шукати «індивідуальний підхід».

А ще всі ці питання підозріло перегукуються з кремлівським гаслом «Путін — президент світу», яке з початком війни пропагандистські боти активно ширять по соцмережах.

«Росіяни не винні», це все Путін, Захід та Україна

Контент усіх цих «хороших руських інтерв'юерів» об'єднує спільні меседжі, які вони транслюють для своїх аудиторій.

Перше, що впадає в очі, майже всіх ведучих та їхніх гостей обурює ідея колективної відповідальності росіян за злочини їхньої

армії. Ледь не в кожній розмові ми чуємо, що це «війна Путіна». А російський народ марширує в іншу країну зі зброєю лише тому, що був введений в оману владою. *«Ми спочатку кажемо, що громадяни при автократії не мають прав, а потім рішення, ухвалені цією автократією, розмазуємо по популяції»*, — обурюється в інтерв'ю Муміну Шакірову (російський філіал «Радіо Свобода») опозиціонера Катеріна Шульман¹⁴.

У розв'язанні війни гості, окрім Путіна, звинувачують Захід (ця риторика нічим не відрізняється від «офіційної» російської пропаганди, де західні країни називають головними ворогами Росії).

Так, опозиціонер в еміграції, співак Вася Обломов в інтерв'ю Михайлу Козиреву критикує Захід за те, що там чекають на спротив росіян¹⁵, не розуміючи, як же важко жити при авторитарному режимі.

Можливо, не маючи сил для боротьби, російська інтелігенція зайняла «глуху оборону»? На жаль, ні. Інший відомий опозиціонер, лауреат Нобелівської премії Дмитрій Муратов в інтерв'ю Юрію Дудю розповідає, що усього лише за рік до повномасштабного вторгнення відвідував пресконференції Путіна і мав з ним контакт. До того ж, був задоволений його «прагматичною позицією» по так званим «ЛДНР» (Путін заявляв, що не буде приєднувати до РФ ці території — Авт.).

Муратов щиро дивується¹⁶, що ж стало тригером 24 лютого 2022 року? Хоча, нагадаємо, на той момент вже 8 років тривала окупація Росією українських земель і Путін неодноразово був помічений у неправдивих заявах.

Священник-волонтер Грігорій Міхнов-Вайтенко, одягнений в рясу (що, до речі, є маніпуляцією, бо така людина апріорі викликає довіру) в інтерв'ю Катеріні Гордєєвой звинувачує Захід у тому, що той не примушує сторони сісти за стіл перемовин і дає Україні зброю для захисту. *«Злу надали додаткові сили»*, — журиться він¹⁷.

Опозиціонер Михайл Веллер в інтерв'ю Маріанне Мінскер (шоу «Вы держитесь») також не в захваті від партнерів України: *«Я з самого початку казав, що Заходу вигідно, щоб ця війна була довгою»*, — транслює¹⁸ письменник класичний кремлівський наратив.

А у чому, на думку «хороших росіян», провина України?

«Якщо б в Україні була влада такою ж хитрою, та, будемо казати чесно, розумною, як у нас, нічого б не було», — заявляє [44:49] співак Вася Обломов Михайлу Козиреву¹⁹. Він виправдовує російську владу, яка зненавиділа Майдан, бо вважає, що Революція Гідності не була масовим явищем (хоча тільки в Києві зібралося до 1 мільйона людей, а мітинги відбувалися і в регіонах).

«Це (війна Росії проти України — Авт.) — класична сварка, коли винні обидві сторони», — заявляє [41:59] українському журналісту Дмитру Гордону Юрій Дудь²⁰, транслюючи головний меседж Кремля «для ліберальної аудиторії».

«Усі ми жертви, у всіх своя правда»

У просуванні цієї маніпуляції, вигаданої пропагандистами Кремля, більше за всіх досягла успіху відома інтерв'юерка Катеріна Гордєєва. Її відеопродукт розрахований на більш дорослу аудиторію,

ніж, наприклад, у Дудя. У кожному інтерв'ю медійника показує різноманітних жертв війни, ставлячись з емпатією, яка відгукується, до кожної історії.

У центрі її уваги — біженці з України з різною політичною позицією, російські матері, що втратили на війні синів, волонтери, представники інтелігенції. У кожного своя «правда», свій біль, свої втрати. Здавалося б, що з цим гуманістичним контентом може бути не так?

Справа в тому, що «плачем», як правило, усе й обмежується. Ніхто з героїв інтерв'ю не закликає російську владу зупинити бійню, повернути відібрані в Україні території, відкликати з чужої землі «страждальців» зі зброєю.

Навпаки, матері мобілізованих та контрактників, попри сльози, стверджують, що їхні сини «захищають Батьківщину». І, якщо «все» закінчити, то навіщо було починати? Претензії в них, насамперед, до воєнно-політичного керівництва, яке погано озброює «хлопчиків» та недостатньо про них піклується.

«І там, і там — діти Христа», — проповідує в «Скажи Гордеевой» священник у рясі Міхнов-Вайтенко.

«Це якби одна моя рука калічила б мою другу руку», — каже [55:26] Гордеевой кінорежисерка Любов Аркус²¹, натякаючи, що Росія і Україна частини одного цілого.

Схожа риторика в гостей ще однієї відомої інтерв'юєрки Ірини Шихман (Програма «А поговорить?», 1,4 млн підписників).

«Ваша фраза, що на війні не буває правди...», — звертається Шихман²² до Міхаїла Кожухова. *«Перша куля влучає в цю правду і вона розбивається. Як дзеркало на безліч уламків»*, — відповідає той. І додає, що у кожного «уламка» своя правда, тим більш що «пропаганда є з обох боків».

Чи означають ці слова, що в російських військових, що вчинили жахливі злочини в Бучі, Ірпені, Ізюмі та інших українських містах теж «своя правда»?

Ще один наратив, який просувають інтерв'юєри — необхідність перемир'я. На перший погляд, чудова пропозиція, хто ж не хоче миру! Але, за дивним збігом, про заморожування конфлікту щосили натякають і в Кремлі за умови привласнення вкрадених в Україні територій. Гості усіх шоу розмірковують про перспективи відновлення стосунків між Росією і Україною. Але ніхто з них не розмірковує про перспективи відновлення кордонів, що поклало б край війні.

Пётр Верзилов после интервью Дудю покинул пост издателя "Медиазоны"

06 октября 2023

Пётр Верзилов на службе в ВСУ

Смотреть комментарии

Оппозиционер Пётр Верзилов ушёл с поста издателя сайта "Медиазона", рассказывающего о войне в Украине и преследованиях оппонентов властей в России. Такое решение он принял после того, как накануне вышло его [интервью](#) журналисту Юрию Дудю. В нём Верзилов,

Сходив на інтерв'ю — став «ворогом народу»

Свідомо чи ні, але всі ці проєкти виконують ще одну жакливу функцію. Після відвертих розмов з авторами шоу в багатьох гостей починалися проблеми з владою. (До речі, у цьому неодноразово звинувачували²³ Ксенію Собчак ще під час її «опозиційної» діяльності). Так, російський опозиційний журналіст та борець ЗСУ Пьотр Верзілов після інтерв'ю у Дудя був змушений покинути пост видавця «Медиазона»²⁴.

Також репресії після спілкування з Дудьом торкнулися популярного татарського гурту «Аїгел»: назву колективу прибрали²⁵ з титрів серіалу «Слово пацана».

У відомої поетеси Вери Полозковой були проблеми і після інтерв'ю у Дудя, і після розмови з Михаїлом Козиревим. Починалися кампанії з прибирання²⁶ її віршів з полиць російських книгарень.

Актриса Яна Троянова після інтерв'ю у Дудя дізналася, що з бібліотек російських онлайн-кінотеатрів і телеканалу ТНТ зникли фільми та телешоу за її участі²⁷, зокрема серіал «Ольга», комедія «Кінець фільму» і телешоу «Останній герой. Актори проти екстрасенсів».

Маємо визнати: телешоу є, спротиву немає

Враховуючи все вищезазначене, змушені з сумом констатувати: російська опозиційна журналістика, як і загалом російська опозиція, сьогодні не є рушійною силою, що спроможна кинути виклик злочинному режиму. На жаль, вона часто навіть не ставить перед собою такі цілі.

«Я не закликаю нікого виходити на площу!» — підкреслює священник Міхнов-Вайтенко²⁸, який, хоч і не підтримує війну, не радить боротися з режимом. І ці слова є квінтесенцією громадянської позиції майже усіх «хороших росіян».

Утім, варто визнати, що ці інтерв'ю є важливими документами часів путінської диктатури. Завдяки їм ми, до прикладу, маємо свідчення пасивних співучасників режиму (як у випадку з матерями мобілізованих) і бачимо, що російський народ насправді підтримує війну.

Також інтерв'юери дають нам можливість проаналізувати хід думок російської інтелігенції. Більшість гостей, попри уявну опозиційність, пререкрасно почуваються в культурній та історичній парадигмі, створеній пропагандистами Кремля.

І нарешті, це все дає нам розуміння, чим насправді є «опозиційна» російська журналістика. І чи варто дослуховуватися до тих, чия «сила та правда» співзвучна з цінностями окупантів.

Посилання

1. Собчак публічно виправдала вбивць-росіян в Україні <https://world.comments.ua/ua/news/russia/sobchak-publichno-vipravdala-vbivc-rosiyan-v-ukraini-719273.htm>
2. Андеграунд під Кремлем. Чому Дудь — це просунута версія Кисельова <https://www.dsnews.ua/ukr/politics/andergraund-pod-kremlem-pochemu-dud---eto-prodvinutaya-versiya-21062018150000>
3. Дудь Александр Петрович <https://oa-vs-rf.narod.ru/prep4.htm>
4. Транспортёр механизма подачи https://rusneb.ru/catalog/000224_000128_0000166891_20161210_U1_RU/
5. Просто человек в футболке на улицах Москвы <https://www.facebook.com/yury.dud/posts/10212691226136411>
6. Дудь: Один из главных тезисов Российской стороны — какого хрена НАТО расширяется на Восток <https://tjournal.ru/post/554465>
7. Гордон — Украина, Россия <https://www.youtube.com/watch?v=in7tepc2shg&t=2098s>
8. Верзилев — внутри войны <https://www.youtube.com/watch?v=l64740Qij1I&t=8489s>
9. «Мальчик, водочки нам принеси. Мы домой летим». Чому українці здригнулися від фрази Навальної <https://www.bbc.com/ukrainian/news-55707281?fbclid=IwAR2jzclaSNozuJrXodp8m8YGDcQTGKVYha03NM-GAQPQ8cE5fikMDQxAwkWE>
10. Ивангай — где он пропал? <https://t.me/yurydud/59>
11. Популярний блогер звинуватив Юрія Дудя в тому, що той вирізав з інтерв'ю слова про Голодомор та Росію <https://www.5.ua/dv/ru/tresh/243568>
12. Гордон — Украина, Россия <https://www.youtube.com/watch?v=in7tepc2shg&t=5173s>
13. Яшин — быть против Путина, но оставаться в России <https://www.youtube.com/watch?v=F4wk0zuN2Bs>
14. 64 вопроса Екатерине Шульман. Интервью Радио Свобода <https://www.youtube.com/watch?v=JyQy1GLG2Vc&t=1865s>
15. «Все украинцы свободные, все россияне рабы — это х**ня»: Вася Обломов о России и войне <https://www.youtube.com/watch?v=I34A5x5vnn0&t=1845s>
16. Мугаров — что происходит с Россией <https://www.youtube.com/watch?v=z1C01Gc9w-w&t=3116s>
17. Отец Григорий (Михнов-Вайтенко): «Может, самое страшное ещё впереди» <https://www.youtube.com/watch?v=-kGeNFceUI8&t=7139s>
18. Чей мир, чьи войны, кто промывает мозги? <https://www.youtube.com/watch?v=2ZN56rN8DnA&t=864s>
19. «Все украинцы свободные, все россияне рабы — это х**ня»: Вася Обломов о России и войне <https://www.youtube.com/watch?v=I34A5x5vnn0&t=1845s>

20. Гордон — Украина, Россия <https://www.youtube.com/watch?v=in7tepc2shg&t=5173s>
21. Любовь Аркус: «Если у тебя нет достоинства, тебя у себя нет» <https://www.youtube.com/watch?v=8yyD1R7sLP8&t=3135s>
22. Михаил Кожухов: «Ни одна война против народа не была выиграна!» <https://www.youtube.com/watch?v=xt4-DU0SDRc>
23. Составлен список звезд, у которых начались проблемы после интервью у Собчак <https://news.ru/show-business/sostavlen-spisok-zvezd-u-kotoryh-nachalis-problemy-posle-intervyu-u-sobchak/>
24. Пётр Верзилов после интервью Дудю покинул пост издателя “Медиазоны” <https://www.svoboda.org/a/pyotr-verzilov-posle-intervjyu-dudyu-pokinul-post-izdatelya-mediazony-/32626441.html>
25. Имя певицы из группы «АИГЕЛ» убрали из титров «Слова пацана» после интервью Дудю <https://www.osnmedia.ru/kultura/imya-pevitsy-iz-gruppy-aigel-ubrali-iz-titrov-slova-patsana-posle-intervyu-dudyu/>
26. Поэтессу Полозкову призвали признать иноагентом после ее слов о Прилепине <https://www.m24.ru/news/kultura/20062023/589815>
27. Актрису Яну Троянову и издание The Moscow Times объявили «иноагентами» <https://www.bbc.com/russian/articles/c727rrlew1ю>
28. Отец Григорий (Михнов-Вайтенко): «Может, самое страшное ещё впереди» <https://www.youtube.com/watch?v=-kGeNFceUI8&t=7139s>

ДМІТРІЙ БИКОВ – ВІСНИК РОСІЙСЬКОГО АПОКАЛІПСИСУ ТА ВІЧНИЙ ГРОМАДЯНИН СРСР

Чому росіяни не протестують масово проти війни? Проти вбивства Навального? Чому й досі поважають Радянський Союз, ностальгуючи за минулим? Думаю, схожі питання хоча б одного разу ставив перед собою кожен. Пояснень цьому може бути багато. І репресивний режим, і реваншистські настрої суспільства, і їхнє телебачення... Проте ми вирішили пошукати своє пояснення в середовищі сучасних російських лідерів думок, які виступають проти війни та рішуче її засуджують. Що вони говорять про Україну та Росію? Чи закликають росіян протестувати або якимось іншим чином протидіяти режиму? Як пояснюють те, що сталося з Росією? Що говорять про її майбутнє й минуле?

Якщо ви хоча б одним оком стежили за так званими ліберальними російськими «лідерами думок», то знаєте, що вони активно представлені в медіа. Так, ще до повномасштабного вторгнення радіостанція «Ехо Москви» була одним із майданчиків, де виходили в ефір Дмитрій Биков, Юлія Латиніна, Віктор Шендеровіч, Александр Невзоров, Станіслав Белковскій... Після її блокування дехто з цих коментаторів розвиває власні ютуб-канали, дає інтерв'ю іншим «опозиційним» медіа, дехто продовжує співпрацювати з каналом «Живой Гвоздь» (спадкоємцем «Эха Москви»). Декого з них цитують світові медіа та політики, називаючи «незалежними».

Тож вирішила дослідити, які один із представників цих «лібералів» і «опозиціонерів» Дмитрій Биков просуває тези, як саме коментує актуальні події. Він щотижня приєднувався до ефірів опозиційних каналів «Популярная политика» (програма «Честное слово с Дмитрием Быковым»), «Александр Плющев» («Classic News с Дмитрием Быковым»), «Ходорковский Live» (програма «Навигатор»). Також дає інтерв'ю та виступає як інтерв'юер: у серпні 2023-го він узяв інтерв'ю в колишнього радника ОП Олексія Арестовича, у листопаді цього ж року дав інтерв'ю російському журналісту Михайлу Козиреву. Вмикається Дмитрій Биков і в ефірі деяких українських медіа. Окрім цього, звісно, веде програми на літературну тематику.

Основою цього тексту стали шість обраних випадковим чином ефірів на зазначених ютуб-каналах, що виходили в грудні-лютому 2023–2024 років, а також інтерв'ю Дмитрія Бикова Михайлу Козиреву. Для того, щоб реконструювати позицію цього російського письменника щодо російсько-української війни, російського режиму та суспільства, увагу ми приділяли тезам, які вряди-годи він повторював, незалежно від каналу та подій, які він коментував.

«Розпад СРСР запусив у світі масштабний регрес»

Путін називав¹ розпад Радянського Союзу «найбільшою геополітичною катастрофою ХХ століття». Для Дмитрія Бикова розпад «тюрми народів» теж поганий тим, що *«замість свободи й розвитку ми отримали вибух націоналізму»*, як сказав він в інтерв'ю Козиреву². Російський митець часто говорив, що для нього націоналізм і нацизм — одне й те ж: *«Я справді не бачу різниці в цих суфіксах»*³. На його думку, ще Горбачов мав випустити указ про «заборону націоналізму» й «арештувати й показово судити призвідників».

Дмитрий Биков о России, Украине и своей книге про Зеленского

Биков виступає проти націоналістичного підґрунтя протестів і в сучасній Росії. Про нещодавні заворушення в Башкортостані він говорить, що *«башкирський протест із національного має перетворитися на соціальний»*⁴. Понад те, уся ця програма від 21 січня 2024 року присвячена коментуванню цитат Леніна(!). Ведучий Александр Плющев ставить Бикову питання щодо поточних подій, а той відповідає, як він сам каже, «золотими» або ж «великими словами» колишнього «вождя пролетарів». За допомогою ленінських цитат Биков продовжує розвивати тему «позитивного впливу» Радянського Союзу на національності, які там жили:

*«Єдина перемога революції в Росії була досягнута завдяки згуртуванню усіх національностей. Ленін до будь-якого націоналізму — єврейського, українського, польського — ставився вкрай скептично. І в цьому він мав рацію. Я абсолютно впевнений, що розпад Радянського Союзу призвів до дикої архаїзації, наприклад, Середньої Азії»*⁵.

Бунт кара халык, Сортирный Путин, Объединяющая трагедия Твикса. Classic News с Дмитрием Быковым.

Таким чином, Биков трансліює два колоніальних міфи. Перший — про те, що за часів колонізатора (тобто Радянського Союзу, Радянської Росії) усі жили мирно, а от після цього почалися суперечки та війни. Насправді письменник ігнорує політику, яку проводили комуністи щодо національностей. І не виснує, що до воєн призвела саме ця політика постійних депортацій, переселень, переміщувань народів.

Другий колоніальний міф, який час від часу повторює Биков, — це нібито «дикунство», «байство»⁶, які виникли у країнах Центральної Азії після розпаду СРСР. Виходить, нібито Радянський Союз їх намагався цивілізувати, а коли припинив, знову ж таки «позитивно» впливати, почався той самий «масштабний регрес»⁷. Так декларується нерівність між колонізатором (СРСР) і «малими дикими» народами, які й до СРСР мали свої традиції державотворення, а також культури та мови, які СРСР теж утискав.

Звісно, не можна сказати, що ставлення Бикова до Радянського Союзу є цілком позитивним, він говорить, наприклад, що той «був огидним, ніхто ж не сперечається»⁸. Але невміння визнати його агресивну природу щодо національностей, які його населяли, намагання реабілітувати в очах своєї аудиторії кривавого диктатора Леніна (його роботи «з націоналізму» Биков навіть рекомендує вивчати в школах⁹), свідчить про те, що і цього російського митця можна уналежнити до цілої когорти інших «літераторів» цієї країни, що формували, підтримували й оспівували російські колоніальні стереотипи.

«Українці — мої співгромадяни»

Не можна сказати, що Биков дослівно поширює наратив «росіяни й українці — один народ». Він визнає, що це не так: *«Я ніколи не проголошував, услід за Владіміром Путіним, росіян та українців одним народом. Це різні народи: етнічно, культурно, філософськи, як завгодно»*, — каже він на каналі «Ходорковський Live». Та потім продовжує: *«Але це частини однієї масштабної країни [СРСР]»*¹⁰.

Ось що ще каже Биков на цю ж тему:

БЫКОВ: Кремль тонет в трусости. Голая вечеринка — развод ФСБ. Дунцова. Унижение Киркорова. Эрнст

*«Українці — теж [як і росіяни] мої співвітчизники... тому що я народився в СРСР і присягу давав СРСР»*¹¹;

*«Київ — одне з найкращих міст моєї батьківщини»*¹²;

«Кияни, харків'яни, львів'яни — мої співвітчизники. Одесити — мої співвітчизники. Я виріс у цій величезній країні [СРСР]. Я їздив до Києва до однополчан діда, друзів його. І до Тбілісі до його однополчан

БЫКОВ: Суд над Путиным. Михалков vs Пугачева. За Надеждина 10%. Грызня патриотов. Би-2. Shaman

щоліта. Я виріс у відчутті, що ці люди — мої співвітчизники. І вони ними залишаються, і не тому, що ми один народ. “Один народ” — це спекулятивний термін, що має коріння у фашистській пропаганді: “Один народ, один лідер, одна нація”. Але ми жили в одній країні...»¹³.

Биков — не єдиний російський лідер думок, хто вважає прийнятним говорити про якусь спільну батьківщину для українців і росіян саме під час повномасштабного вторгнення Росії, яке має на меті стерти будь-які ознаки української ідентичності й замінити їх російськими.

Так, це його думка, він має на неї право, але тоді виникає декілька питань.

По-перше, етичне. Наскільки правильно, знаючи про справжній характер цієї війни, визнаючи фашистську сутність сучасного російського режиму (Биков неодноразово називає сучасний російський режим саме так) говорити про якусь спільну батьківщину росіян, українців і, до речі, грузинів?

По-друге, якщо українці, грузини та росіяни — не «один народ», але в них одна батьківщина тільки через те, що колись вони були в одній державі, то чим ця позиція відрізняється від концепту «русского міра», в якого теж «немає кордонів»?

«Арестович — мій кумир»

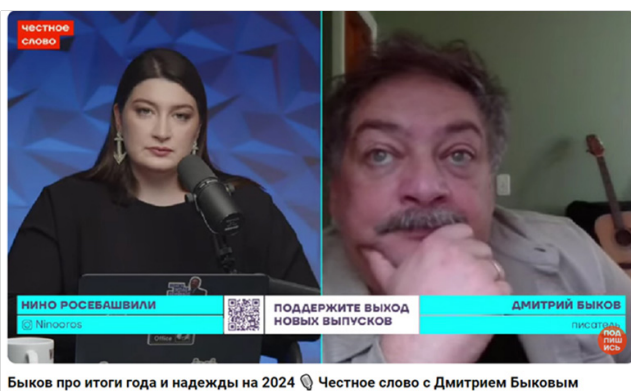
Час від часу російського митця просять прокоментувати й українську політику. І якщо деякі російські коментатори, наприклад, Александр Невзоров, відмовляються це робити, мовляв, це їхня, українців, справа, то от Биков — не такий.

Він вряди-годи згадує колишнього радника Офісу Президента Олексія Арестовича¹⁴, назвавши його в програмі «Честное слово с Дмитрием Быковым» «барометром»¹⁵, до якого важливо прислухатися, а також власним «кумиром»¹⁶, «героем» 2023 року поряд із Навальним і Зеленським¹⁷. Також в інтерв'ю Міхаїлу Козиреву він сказав, що Арестович міг би бути «лідером опозиції».

Але хто такий Арестович? На початку повномасштабного вторгнення усі, хто стежив за новинами з офіційних українських джерел, його знав. Він розповідав про те, що відбувається на фронті й намагався заспокоїти українців, як тільки міг. Так, найбільше щодо цього запам'ятовується його вислів у березні 2022 про те, що війна закінчиться через «2-3 тижні»¹⁸. Однак у січні 2023 року радник Офісу Президента зробив фатальну помилку, заявивши, що нібито ракета, якою росіяни поцілили по житловому будинку в Дніпрі, була українською ракетою ППО. Про цей випадок ми детально розповідали у частині восьмій. Після шаленої критики він звільнився і втратив свою популярність. Проте з часом він почав виголошувати мало не тези кремлівської пропаганди. Так, він заявив, що Україна має домовлятися із Путіним, бо нібито Західні лідери зацікавлені в продовженні війни: «Дядьки з обкому вашингтонського та брюссельського... стоять навколо нас і аплодують, дивлячись, як дві мавпочки [Росія та Україна] з ножами стрибають одна на одну»¹⁹. Крім цього, називав цю війну, в якій українці намагаються звільнити свої землі «бійнею без реальних перспектив для будь-якої зі сторін»²⁰.

Зрозуміло, що в Україні до подібних заяв поставилися критично, і Арестович різко втратив свою популярність. Проте багато хто із російських ліберальних спікерів, зокрема і Дмитрій Биков, продовжували популяризувати деякі його заяви. Можливо, тому, що вони припали їм до душі?

Розмовляючи з Ніно Росебашвілі щодо підсумків 2023 року, Биков говорить, що багато в чому з ним не погоджується. Зокрема, у тому, що Україна має йти на перемовини з агресором. Проте ідеї Арестовича він

дуже детально переказує. Зокрема, те, що Україні буде проблематично перемогти, а Захід не надто хоче, щоб це сталося:

«На те, щоб Захід дозволив перемогти Україну, якое не дуже схоже. Хоча вони так вписуються дуже в'яло за неї або ж недостатньо активно. На те, щоб Україна могла перемогти, повернути собі кордони минулого року, також якое не дуже схоже».

Також декілька разів він говорить про те, що Зеленський хоче продовжувати війну, що в українському суспільстві нібито відчувається втома від цієї його «упертості»: «Імовірно, ще пів року війни спричинять серйозну внутрішньополітичну кризу в Україні, і там вже треба дивитися, хто може... Зеленського змінити; ясно, що політичний час його успіху, час його популярності добігає кінця»²¹. У цьому ж інтерв'ю Биков говорить, що «американці просувають на це [на місце Зеленського] Єрмака»... Натяк нібито на зовнішнє управління Україною? Так Путін про це постійно торочить теж, у чому тоді різниця між ним і Биковим?

Подібні коментарі Бикова свідчать про те, що він не до кінця розуміється в українській політиці, але, звісно, для того, щоб коментувати її на різних каналах, цього й не потрібно. Так, в одному з інтерв'ю він чомусь говорить, що зараз в Україні немає надійної соціології щодо того, чи готові українці до перемовин. Хоча вона є²². Як є й соціологія щодо ставлення українців до Арестовича, згідно з даними КМІС²³, йому не довіряли 76%. Натомість Зеленському довіряли 77%.

«Росія перебуває в лапах диявола... Весь світ не може нічого зробити»

А що відбувається з сучасною Росією? На це питання у Бикова була містична відповідь в інтерв'ю Михайлу Козиреву 27 листопада 2023 року — її захопив диявол, всесвітнє зло, «найчорніша у світі сила». Ось як це сталося:

«Путін впустив у себе диявола, і цей диявол надув його зсередини... Ось він лопається від зла, що його переповнює. Там і антисемітизм, ненависть до просвіти, жінофобія. Там будь-які печерні сили. Те, що ми спостерігаємо зараз, це не Путін... Ми бачимо оболонку Путіна, яка надута зсередини всесвітнім злом. І коли питають, чи може Путін натиснути на кнопку — звісно, може. Тому що Путін зараз — це рукавичка, одягнена на копито дуже страшного ляльководи»²⁴.

Майже те саме про Путіна, якого «розпирає сила не зовсім людської природи» він говорив в інтерв'ю Александру Плющеву 14 січня, коментуючи поїздки російського диктатора на Чукотку:

«... На зустрічі з ним [із Путіним] не було жодного шамана. Шамани такі штуки добре відчують. Зустріч із шаманом була б для Владіміра Путіна небезпечною. Шаман може відчутти присутність у ньому якогось потойбічного духа і чого доброго — почати його виганяти»²⁵.

Ще одна розмова про Путіна, в якого проникла «найчорніша у світі сила», відбулася у Бикова з ведучою «Популярної політики» Ніно Рособашвілі в день, коли стало відомо про смерть Алексея Навального²⁶.

Містичне мислення, подібне трактування подій знімає відповідальність із будь-кого. Що робити з дияволом? З абсолютним злом? Протистояти ж йому неможливо... До того ж, свої уявлення про диявола, який вселився в Путіна, Биков доповнює міркуваннями про «Божественний задум», «Божественний план»: *«Якщо Росії потрібно пожертвувати собою, своїм існуванням для того, щоб довести згубність диявольських учень... це плата за знищення диявола»²⁷.*

Важко сперечатися з релігійною свідомістю, а подібне звеличення диктатора до статусу ледве не Антихриста сприяє

тому, що й так пасивне російське суспільство знайде додатковий аргумент для того, що нічого робити не треба. А від останньої цитати про те, що Росія жертвує собою, що її пожирає диявол і таким чином знищує себе, навіть трохи віє «народом-богоносцем», тобто все тим же рашизмом.

Тож єдиний вихід у всіх — чекати, доки Росія або ж її нинішній режим:

1. «зробить самовбивчий крок, до цього залишилися секунди»²⁸;
2. вступить «у фазу активного аутоімунного самознищення, і залишилося тільки дожити до того моменту, коли вона стане некерованою»²⁹;
3. «...вб'є себе об власну стіну»³⁰;
4. «якщо добро не може перемогти зло, то зло себе пожирає, це теж один із законів фізичних... Для цього зовсім не потрібна якась масова підтримка в опозиції, для цього навіть не потрібна притомна опозиція; для цього достатньо системи, яка б рила собі яму»³¹.

Звісно, дуже хочеться вірити в такі сценарії, за яких російська «опозиція» (притомна чи ні), вслід за героєм російських казок Ємелею сидітиме на пічці, а все якось саме вирішиться: Божий замисел здійсниться, зло зжере саме себе, виріє собі яму, диявол програє тощо...

Але все ж сучасне зло — путінський режим і російське суспільство, що його підтримує — з'явилося, зокрема, через байдужість, невміння ліберальних, демократичних сил протиставити йому хоча б щось. Та й сама демократія, як ми розуміємо в Україні завдяки низці революцій, а тепер і війні — це щоденна відповідальність кожного громадянина. Це контроль і критика влади, боротьба за дотримання прав людини, якісні медіа...

Містичне ж трактування, яке пропонує Биков, як на мене, нічим не допоможе, ані російському, ані українському народу, ані врешті-решт усьому світові. Бо в результаті — навіть якщо здійсниться описаний сценарій — ми отримаємо ту саму Росію, що не здатна буде впоратися сама з собою та чекатиме, доки на голову їй упаде демократія.

«Буде просто хаос кривавий»

Покрокового рецепта перетворень у Бикова немає. Коментуючи майбутнє Росії, він посилається на Ходорковського, який обіцяв, що спочатку буде набагато гірше — російський митець використовує формулювання «хаос кривавий» — але потім буде «набагато краще»³². Те саме каже він і в інтерв'ю Ніно Росебашвілі, коментуючи смерть Навального:

«Буде смута дуже масштабна, у цій смути ніхто з його [Путіна] прибічників не вціліє. Вирок собі підписали всі, хто відкрив сьогодні рота, щоб сказати гидоту про Навального... Це закінчиться

дуже кривавою, дуже великою, дуже серйозною, російською говорячи, бучею. Бучею завжди називається велика смута. Своя Буча буде обов'язково... Вас порве ваша ж аудиторія. Ви виховали цю аудиторію такою, що в неї немає кордонів, вона не вміє зупинятися. Глядачі сьогоднішніх недільних токшоу будуть зубами рвати учасників сучасних токшоу»³³.

Окрім того, що це взагалі схоже на астропрогноз і передбачення «мольфарів» і «віщунів», незрозуміло, а яку ж роль у цьому «хаосі» виконує російська «опозиція»? Жодної. Очевидно, чекатиме, доки їхні конкуренти — ті, що підтримують путінський режим, тобто комуністи, шовіністи, нацисти — зникнуть самі.

У тому ж інтерв'ю каналу «Популярная политика» Биков веде далі, говорячи, що смерть Навального запустила три сили, які будуть зараз діяти. По-перше, це світова спільнота, яка має нібито стати більш активною. По-друге, це російський народ, який має виходити на вулиці: *«Їх будуть хапати, але всіх не перехопляеш»*. По-третє, це така російська «опозиція», яка поїхала з Росії. Однак, що конкретно вона має робити, — теж не говорить.

Замість висновків

Звісно, не можна вимагати від митця якоїсь притомної політичної програми для всієї російської опозиції та суспільства, проте все ж у цих ефірах він виступає як лідер думок, до якого дослухається аудиторія тих росіян, що не підтримують режим Путіна. Та Биков не використовує цю можливість, щоб розповідати їм про те, як бути громадянами своєї держави, а швидше сприяє тому, щоб вони й далі з ностальгією згадували «старі-добрі» радянські часи. При цьому популяризує колоніальні міфи, трактуючи прагнення колишніх пригночених повернути собі національну ідентичність як «націоналізм-нацизм», а також вмикає якесь магічне мислення й напіврелігійні мантри.

Звісно, чим більше колишні радянські республіки віддалятимуться від Росії, віддаючи перевагу національним мовам, культурам, — тим менше вони звертатимуть увагу на російський культурний продукт і на Бикова зокрема. Уявімо візит Бикова до України після завершення війни або зараз — з усіма цими «поглядами». Чи буде він взагалі можливий?

Одна з причин, яка призвела сучасну Росію до диктатури й війни, — це схвальне або нейтральне ставлення до авторитарних режимів. Злочинця важливо назвати злочинцем. Однак Ленін для Бикова радше позитивний герой. Згадуючи про його «золоті слова», письменник мовчить про його численні злочини, зокрема перед російським народом.

Друга причина — це невміння, говорячи словами Бикова, запропонувати своєму народові певний наратив. У російському випадку — наратив опору диктатурі, який призведе до реальних змін. Так, у сучасній Росії є політв'язні, які ризикували собою, протестуючи проти режиму. Але ці протести ні до чого не привели. Так, вони готові були, за словами того ж Бикова, битися об стіну... Але стіна все одно перемогла.

На жаль, ані трактування сучасного стану Росії Биковим (усе скоро закінчиться тим, що «режим зжере сам себе»), ані його прогнози щодо майбутнього («кривавий хаос, який призведе до покращення»), не дають змоги стверджувати, що російський письменник може запропонувати щось конкретне й ефективне, окрім захопливих апокаліптичних метафор.

Посилання

1. Розпад СРСР Путін назвав найбільшою геополітичною катастрофою <https://www.pravda.com.ua/news/2005/04/25/3009187/>
2. Дмитрий Быков о России, Украине и своей книге про Зеленского <https://www.youtube.com/watch?v=uGTWf4RB-HI>
3. Там само
4. Classic News с Дмитрием Быковым URL <https://www.youtube.com/watch?v=KEWkpbkb3x4&t=333s>
5. Там само
6. Дмитрий Быков о России, Украине и своей книге про Зеленского <https://www.youtube.com/watch?v=uGTWf4RB-HI>
7. Там само
8. Там само
9. Classic News с Дмитрием Быковым URL 21 січня <https://www.youtube.com/watch?v=KEWkpbkb3x4&t=333s>
10. «Навигатор» с Дмитрием Быковым 27 грудня <https://www.youtube.com/watch?v=afWx4MGE5ho>
11. Там само
12. Там само
13. «Навигатор» с Дмитрием Быковым 31 січня <https://www.youtube.com/watch?v=zwH8RpbGDGE>
14. Зубченко Я. Від російських серіалів до українських окопів. Хто такий Олексій Арестович <https://ms.detector.media/trendi/post/29754/2022-07-01-vid-rosiyskykh-serialiv-do-ukrainskykh-okopiv-khto-takyy-oleksiy-arestovich/>
15. Быков про итоги года и надежды на 2024 URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LHuVyJhnyv8>
16. Дмитрий Быков о России, Украине и своей книге про Зеленского <https://www.youtube.com/watch?v=uGTWf4RB-HI>
17. Быков про итоги года и надежды на 2024 URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LHuVyJhnyv8>
18. Робейко О. “Два-три тижні”: Арестович пояснив свою найвідомішу фразу-мем (відео) <https://www.unian.ua/politics/dva-tri-tizhni-arestovich-rojasniv-svoyu-nayvidomishu-frazu-mem-video-novini-ukrajina-11950284.html>
19. Карбунар Н. Арестович зробив чергову проросійську заяву: хоче миритися з Путіним і позиватися до Заходу <https://glavcom.ua/country/society/arestovich-zrobiv-cherhovu-prorosijsku-zajavu-khoche-miritisja-z-putinim-i-pozivatisja-do-zakhodu-976391.html>
20. Среди ведущих мировых игроков достигнут консенсус относительно войны в Украине – мириться https://t.me/O_Arestovich_official/5639
21. Быков про итоги года и надежды на 2024 URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LHuVyJhnyv8>
22. Сприйняття перебігу війни Росії проти України через майже два роки широкомасштабного вторгнення <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1372&page=1>
23. Напрямок справ у країні та довіра політичним діячам <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1336&page=1>
24. Дмитрий Быков о России, Украине и своей книге про Зеленского року <https://www.youtube.com/watch?v=uGTWf4RB-HI>
25. Classic News с Дмитрием Быковым 14 січня URL: https://www.youtube.com/watch?v=_nk63Wbobag
26. Быков про Алексея Навального URL: <https://www.youtube.com/watch?v=dhhoNLLI6Uk>
27. Там само.
28. Там само.

29. Быков про итоги года и надежды на 2024 URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LHuVyJhng8>
30. «Навигатор» с Дмитрием Быковым 27 грудня <https://www.youtube.com/watch?v=afWx4MGE5ho>
31. Быков про итоги года и надежды на 2024 URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LHuVyJhng8>
32. Дмитрий Быков о России, Украине и своей книге про Зеленского <https://www.youtube.com/watch?v=uGTWf4RB-НН>
33. Быков про Алексея Навального URL: <https://www.youtube.com/watch?v=dhhoNLLI6Uk>

БОРИС АКУНІН – РОСІЙСЬКИЙ ІМПЕРІАЛІСТ ЧИ ПРОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕМОКРАТ?

Російський письменник Борис Акунін для власної країни є, мабуть, одним із найбільш радикальних спікерів щодо теми повномасштабного російського вторгнення. Він підтримав¹ Легіон «Свобода Росії» — росіян, які воюють проти Путіна зі зброєю в руках. Письменник визнає свою провину за те, на що перетворилася сучасна Росія, а також говорить про її імперську сутність, яка шкодить як її сусідам, так і їй самій.

Зрозуміло, що такі дії письменника не могли сподобатися путінському режиму. В Росії його звинувачують у поширенні «фейків» про російську армію, у «виправданні тероризму». У лютому 2024 року його заочно заарештували². Також у Росії більше не публікують його книжок³, а з театральних афіш на вистави за його творами прибирають прізвище або відмовляють в авторстві⁴.

У своїх інтерв'ю, які Акунін давав після повномасштабного вторгнення, він повторює, що виїхав із Росії у 2014 році, після анексії Криму. І що цю саму анексію засудив. Проте все ж його тодішні заяви щодо Криму виглядали дещо неоднозначно.

У тому ж році, виступаючи на літературному фестивалі у Кракові, він сказав⁵, що бачить розв'язання проблеми так: *«Я би провів референдум із тривалою підготовкою і під суворим міжнародним спостереженням. І нехай самі кримчани вирішують, куди їм рухатися — туди, сюди чи самим по собі. Я був у Криму до всієї цієї історії. І у мене склалося враження, що багато людей не хочуть жити в Україні»*. Ця ж заява — типова для численних російських лібералів, які Путіна засуджують, але все ж мають імперський світогляд. Тобто вважають, що Україна та інші колишні російські колонії мають бути частиною Росії — якщо не політично, то от культурно точно.

До речі, на тому ж самому фестивалі Акунін проголосив себе імперіалістом. *«Можливо, я вас налякаю, але я теж російський імперіаліст. Просто я уявляю правильну імперію інакше, ніж Володимир Путін. Це імперія, яку не бояться, а люблять»*.

Українські читачі Бориса Акуніна зауважували деякі імперські наративи в його творчості. Детальніше про це можна дізнатися від ініціативи «Як не стати овочем», де розповіли про маніпуляції в його текстах⁶.

У цьому ж матеріалі розберемо слова Бориса Акуніна, які він говорив в інтерв'ю, виступах і писав на своїй фейсбук-сторінці: то все-таки він російський імперіаліст чи проукраїнський демократ?

«Сполучені штати Євразії»

Для початку подивімося на те, що Борис Акунін говорить про імперію та її склад. Якщо у 2014 році він оголошував себе російським імперіалістом, то після 2022 року він постійно наголошує на тому, що імперська сутність, навпаки, шкодить Росії. І пропонує повернутися саме до федеративного устрою, який, на його погляд, зараз нормально не працює через надцентралізм⁷ чи той самий «імперський каркас держави»⁸. Так, на теренах сучасної Росії мають утворитися такі собі «Сполучені штати Євразії» або «Сполучені штати Росії»⁹, де силою нікого не триматимуть.

На думку письменника, Росія є такою собі заручницею себе самої: якщо вона на цих самих принципах «надцентралізму» триматиметься і надалі, то навіть за демократичних лідерів приречена буде ставати авторитарною державою. *«У цієї держави, навіть якщо вона демократична, не буде іншого виходу, окрім як відмовитися від демократії, як це сталося у дев'яності роки, тому що під час послаблення, під час демократизації знову почнуться сепаратистські рухи, знову почнуться суперечки між парламентом і виконавчою владою. Знову виникне спокуса застосувати силу»,* — каже він в інтерв'ю ютуб-каналу «Популярная политика».

Що не так із цією заявою? У ній повністю ігнорується колоніальна природа сучасної Росії, численні випадки дискримінації народів, які її населяють, намагання задушити національні ідентичності. Лише одного разу, але без деталізації він говорить про те, що національний курс у Росії «провалився». Але що це означає?

Дослідники російського колоніалізму писали, що типовий російський письменник зазвичай здатен побачити несправедливий соціальний устрій держави й описати страждання людей від цього, але залишається глухим і сліпим до випадків гноблення

представників інших, колонізованих національностей. Ева Томпсон у книжці «Трубадури імперії. Російська література і колоніалізм» із цього приводу писала, що російські письменники чомусь не бачать «Іншу» — неросійську людину з іншою, відмінною мовою, культурою, національною традицією. Що ж, як переконаємося нижче, цей опис цілком підходить і до Бориса Акуніна.

Однією з ознак «імперіаліста» цілком можемо вважати не тільки ігнорування проблем інших, колонізованих народів, але і їхню ієрархічне сприйняття. Колонізатори, звісно, нагорі, бо є носіями цивілізації, а от всі інші — нижче. Для Акуніна подібна ієрархія вибудовується щодо таких опозицій, як «демократичне» — «недемократичне», «європейське» — «азійське», «цивілізоване» — менш схильне до цивілізованості».

На думку Акуніна, «Росія всередині себе дуже сильно поділяється за регіонами... за ступенем такої от готовності до цивілізованого спільного життя»¹⁰. Він не уточнює, які саме регіони цивілізовані чи не дуже, але говорить, наприклад, що «європейська частина Росії цілком може стати нормальною європейською країною»¹¹. Виходить, що неєвропейські частини якісь не дуже нормальні й не готові «цивілізовано» співіснувати з європейською Росією, чи як?

 Akunin Chkhartishvili ●
30 березня · 🌐

Мне кажется, большинство из нас еще не поняли, что российский мир опять, как век назад, уже раскололся, будто льдина, и две ее половины, большая и малая, стремительно отдаляются друг от друга. Просто раскол произошел менее драматично, без давки на последний пароход, без «уходили мы из Крыма среди дыма и огня». Раскол растянулся по времени, да и трещина поначалу была неширокая, кто-то до сих пор еще прыгает с одной льдины на другую.

И тем не менее - всё. Россия опять стало две. Очень многие – на обеих половинах – не могут или боятся это осознать. Пора переставать прыгать, иначе в одну сторону скакнешь, а обратно уже не допрыгнешь.

Надежды на скорый крах паршивого режима (опять-таки как 100 лет назад) не оправдываются. Паршивый-то он паршивый, но парша, как известно, прилипчива. В прошлый раз ее 70 лет отскрести не могли. На этот раз, вероятно, понадобится меньше времени, оно ведь в 21 веке идет быстрее, но всё же чемоданы надо распаковывать и готовиться к тому, что это надолго.

Что будет с «малой» Россией, разбредшей по разным странам, в общем ясно. Те, кто моложе, или активнее, или профессионально космополитичней, с разной степенью успешности ассимилируются. Те, кто старше возрастом и кто профессионально привязан к языку и культуре, будут грустно петь «пока не меркнет свет, пока горит свеча» - и поддерживать этот огонек, сколько хватит жизни и сил. Эта работа не бессмысленна и не тщетна, потому что в той, «большой» России останется очень много людей, которым этот огонек будет нужен и дорог.

В метрополии – чертovo дежа-веку – скоро станет совсем кромешно. В давней, двухвековой борьбе между азиатским государством и европейской культурой в очередной раз восторжествовала Орда, она примется усердно азиатить культуру. (В Азии и ее культуре ничего скверного нет, уж мне ли, востоковеду, это не знать; речь идет об Азии политической – той, в которой государство это всё, а личность ничто).

Культура метрополии будет цензурирована, выхолощена, поставлена на четвереньки и обучена вилять хвостом. Видели, помним. Потом, конечно, сформируется контркультура, виртуоз Эзопова языка и фиги в кармане. Тоже помним, кушано достаточно. Эмигранты будут умиляться на любые живые проявления подцензурной культуры – как Набоков на Окуджаву. Россияне – тайком передавать друг дружке Тамиздат. И печатаются под псевдонимом на Западе.

Какая же всё это тоска, дамы и господа. Национальный гимн России: «А мы просо сеяли-сеяли, а мы просо вытопчем-вытопчем».

Ну а главное национальное стихотворение: «Каждый выбирает для себя».

Опять надо выбирать: щит и латы, посох и заплаты; религию, дорогу; служить ли дьяволу; меру окончательной расплаты - и далее по списку.

Кто-то платит профессией, кто-то обеднением, кто-то эмиграцией. Самые достойные – свободой. И даже жизнью. Чем выше качество человека, тем дороже плата.

И всё это того стоит. Вот о чем я думаю и зачем написал этот текст, а вовсе не для того, чтобы нагнать на вас еще больше уныния.

Не столько у нас всех, сколько у каждого по отдельности экзаменационная сессия. Надо не срезаться.

  Vsevolod Timofieiev та ще 12 тис. 2 443 коментарі 2,2 тис. поширень

В одному зі своїх квітневих цьогорічних дописів у фейсбуці він написав про сучасну Росію таке¹²: *«У давній, двохсотлітній боротьбі між азіатською державою та європейською культурою вчергове перемогла Орда, вона докладеться до того, щоб старанно азіатити культуру (в Азії та її культурі нічого поганого немає, чи мені, сходовознавцю, цього не знати; йдеться про Азію політичну — ту, в якій держава це все, а особистість ніщо)».*

Цей його допис став резонансним, і дехто звинуватив¹³ письменника в упередженості. Адже дієслово «азіатити» тут, безперечно, дискримінує. Виходить, що російська культура нібито європейська, високого рівня, а от у країнах Азії якась не така, хоч і «нічого поганого не має»? Ба більше, виходить, що вплив Азії може якось «зіпсувати» російську культуру — чомусь у політичному смислі? І чому саме «азіатити», а не «росіянити» наприклад? Для російської держави упродовж століть так було і є зараз: держава — все, особистість — ніщо. А от серед азійських держав є демократичні, де поважають права людини...

Також, не уточнюючи країни, Акунін в інтерв'ю Єлизаветі Осетінської¹⁴ поширює колоніальний російський міф про те, що

Росія дала писемність деяким народам: *«У республіках, у яких не було писемності, вводилася писемність».* Цей міф, як правило, розповідають про центральноазійські республіки колишнього СРСР. Але писемність там була. Просто в тому вигляді, в якому вона існувала, вона не влаштувала колонізатора. А отже, і на тих територіях потрібно було розповідати про «дике поле» чи то пак «пустелю», де жили дикуни й куди прийшла Росія разом із цивілізацією.

Тож на прикладі Акуніна бачимо, що можна виступати проти імперії, імперського устрою, але все ж мати імперські упередженості, де якісь народи кращі, а якісь — гірші. Якщо так звані російські ліберали (письменники, лідери думок) не позбавляться таких упереджень, то будь-яка нова конструкція на території Росії знову перетвориться на колоніальну державу.

«Ніби один народ розділився на три групи»

А що ж Україна? Як письменник сприймає її — як частину імперії чи як незалежну державу? Тут також не все просто.

В інтерв'ю російському блогеру Юрію Дудю¹⁵ він говорить таке: *«Як я собі розумію проблему України з точки зору, ось, Путіна. Отже, є три ніби дуже близьких держави, так. Ніби один народ розділився на три групи: Росія, Білорусь, Україна... в інших республіках нібито є якісь серйозні національні особливості. А це, в цілому, був один народ,*

так? І от якщо в Росії...». «Для Путіна?» — уточнює Юрій Дудь. «Ну, взагалі як би. Ну, об'єктивно, я там не знаю. У мене родичі в Києві. Ну, у нас у всіх родичі... Ми всі ніби були однакові. Ми всі жили в одній країні. Ми, загалом, схожі сильно всі одне на одного.»

Виходить, Акунін і Путін поділяють один і той самий наратив про «один народ»? Бо просто схожі всі, без «серйозних національних особливостей». Тобто, знову ж таки, здатність побачити Іншого тут відсутня, адже є «родичі в Києві», «жили в одній країні»...

Час від часу Акунін розповідає¹⁶ про людей «російської культури», які живуть в інших країнах *«типу там Казахстану, України, Ізраїлю і так далі»*. І жаліє українських письменників¹⁷, які писали російською, мовляв, їх багато і вони зараз страждають. Тобто ідея «русского міра» — певного простору, що об'єднає усіх російськомовних, тут теж проглядається.

Це сприйняття українців як таких, що мало чим відрізняються від білорусів і росіян, очевидно, призводить і до того, що, з точки зору Акуніна, не варто було трактувати війну Росії проти України саме як війну росіян і українців.

«Українське керівництво зробило велику помилку, що воно буде вести війну двох націй: українців із росіянами, а не війну двох ідео-

логій, двох систем цінностей, як війну демократії з диктатурою, що також допомогло Путіну»¹⁸. Саме через цю помилку, продовжує Акунін, війна буде довгою.

Цікаво, як би це могло звучати в новинах: «Представники диктаторської системи цінностей обстріляли школу та дитячий садок представників демократичної системи цінностей»? Якщо серйозно, то з цієї цитати цілком очевидно, що Акунін так і не зрозумів справжню — геноцидну — природу цієї війни. Адже напав не Путін, який не хоче, щоб Україна існувала. Із саме цієї причини напали власне росіяни, серед яких цілком можуть бути як представники диктаторської, так і демократичної систем цінностей.

Подекуди сприйняття Борісом Акуніним України теж дещо зневажливе — але до 24 лютого 2022 року. В інтерв'ю ютуб-каналу «Настоящая Россия» він говорить, що «Україна усвідомила себе на решті справжньою нацією» після 24 лютого 2022 року. І це «визнав увесь світ... вона... усерйоз на решті з'явилася на мапі як велика і важлива країна»¹⁹. Ось як він описує нашу країну до повномасштабного вторгнення, але вже в іншому інтерв'ю: «Погано організована країна, країна, в якій дуже велика корупція, в якій демократія працює погано; і для мене, звісно, було великим і радісним здивуванням, коли я побачив, що це не так, що в момент випробувань українці проявили солідарність, мужність...» І далі він знову каже про те, що Україна з'явилася на мапі після 24 лютого: «Якою б складною не була доля в цієї країни, але ця країна є; з'явилася на мапі велика, важлива й цікава країна і дуже важлива саме для Східної Європи та для Росії»²⁰.

Цікаво, що обидва рази щодо України використовуються означення «велика» та «важлива». Тобто знову стикаємося з ієрархією країн. Серед них є великі й важливі та невеликі й неважливі. І Україна, виходить, своїм спротивом довела, що є такою країною, яку Акунін став поважати. Тобто самого факту існування незалежної держави, рішення народу відділитися від Росії і жити самостійно — недостатньо? Потрібне для цього схвалення росіян?

«Більшість населення будь-якої країни не живе суспільними політичними інтересами, це протиприродно»

Вище уже згадувалося, що Акунін визнає свою провину в тому, що не цікавився політикою і в результаті не зміг ніяк вплинути на те, що Росія перетворилася на монстра, про це він, наприклад, говорить в інтерв'ю російській службі BBC²¹. Але аналіз його висловлювань щодо російського народу показує, що цей народ ні в чому не винен. Загалом у сприйнятті Акуніна російський народ чомусь узагалі не має суб'єктності. Він об'єкт, на який впливає чи то держава, чи то її лідер, чи то суспільство.

Так, декілька разів²² він говорить про те, що населення будь-якої країни здебільшого займається своїми справами і не ціка-

вється політикою, бо це, мовляв, протиприродно: *«Більшості людей властиво займатися... своїми складними життєвими проблемами, усім живеться складно, у всіх є там родина, у всіх є свої проблеми, і людині природно цим займатися і доти, доки ось це зовнішнє велике життя не починає ломитися до неї в двері, стукатися у вікна, вона намагається не звертати на неї уваги, навіть відгороджуватися. Це природна реакція людська»*. Те саме він повторює і в інтерв'ю, яке давав на початку повномасштабного вторгнення Юрію Дудю²³. Виходить, що народ може стати суб'єктом тільки у випадку революції: мовляв, довели його політичні еліти до ручки, він узяв і повстав. Бах! І навкруги демократія і рай.

Також розумові здібності людей Борис Акунін оцінює низько. В одному з інтерв'ю він говорить, що *«у більшості людей взагалі у житті розум не дуже задіяний»*²⁴. А в іншому порівнює людей із жабами: *«Їх визначає, так би мовити, температура водойми, вони стають такими, якими є умови життя довкола них. Ось тому, якщо завтра умови життя в Росії зміняться, ми не впізнаємо власну націю. Вона поводитиметься зовсім інакше»*.

Здавалося б, це особисті думки письменника. Ну, вважає він більшість людей не дуже розумними й такими, що легко піддаються впливу «водойми», в якій живуть. Що тут такого? Проблема в тому, що якраз подібний підхід дозволяє Борису Акуніну говорити²⁵, що росіян не варто засуджувати. Виходить, що росіяни, як і більшість людей загалом, не цікавилися політикою, але от держава в них виявилася гіршою, ніж в інших. І якось так сталося, що вони стали жити в «путінській Росії». Тому росіян не можна «сварити», а треба знаходити спільну мову.

Щоб росіяни змінилися, на думку Акуніна, мають змінитися умови життя в суспільстві, державі. *«Держава взагалі потрібна перш за все, як мені здається, для того, щоб задавати тон поведінки»*, — говорить він. Схожа роль, на його думку, в першій особі держави — «подавати приклад гідної поведінки», країна має дивитися на нього і наслідувати це.

При всій цій невинуватості росіян залишається незрозумілим питання, як же Росія може змінитися. Якщо не «сварити» росіян, то як вони досягнуть масштаб того, що накоїла їхня країна, їхня армія, їхні батьки й брати в Україні та й в інших країнах, на які Росія нападає? І якщо росіяни не усвідомлюватимуть цього, то як їхня країна дійде до революції? А саме революція, на думку Бориса Акуніна, має допомогти Росії «реабілітуватися і відновити свою репутацію»²⁶.

Із цього цілком логічно випливає, що Акунін, як більшість російських «ліберальних» спікерів і медіа, подає цю війну як війну Путіна. Для української аудиторії він говорить так само²⁷, мовляв, ворогом є Путін, а не росіяни — в ефірі марафону «FreeДом» в інтерв'ю Євгену Кисельову.

Так, письменник намагається показати²⁸, що, мовляв, є дві Росії: путінська та «Росія культури» або ж що «путінська Росія» — це нібито несправжня, фейкова²⁹, а є справжня, яка проти війни.

«Єдина надія України й усього світу позбутися путінської диктатури — це... російський народ»

У декількох інтерв'ю Акунін розповідає³⁰, що йому у фейсбуці часто пишуть українці, дехто висловлює свою ненависть, дехто вважає, що всі росіяни однакові. Письменник визнає, що почуття ненависті йому цілком зрозуміле, але, з його точки зору, це може використати російська пропаганда, щоб росіяни ще більше об'єдналися довкола Путіна. А це погано, бо *«єдина надія України й усього світу позбутися путінської диктатури — це, як не дивно, сам російський народ [Акунін каже «русский народ» — тобто етнічно російський, а не «российский» — тобто той, що містить усі народи, що входять до складу Росії]»*.

Не думаю, що є хоча б якийсь сенс сперечатися з цим переконанням Бориса Акуніна, хоча воно може чудово охарактеризувати його на диво вибірковий, як для письменника, погляд на сучасну Росію, її історію та росіян загалом.

- Так, Борис Акунін розуміє, що з Росією та її устроєм щось не так, він здатен побачити сучасну диктатуру, але не сучасну колоніальну імперію.
- Він рішуче засуджує повномасштабне вторгнення в Україну, але не розуміє, що воно саме російське й антиукраїнське. Так само він засудив анексію Криму у 2014 році, але почув тільки тих кримчан, які хотіли жити в Росії.
- Акунін сприймає російський народ як обдурену жертву, але не помічає серед росіян катів, які катують цілеспрямовано й усвідомлено.

- Попри геноцидну природу великої російської війни проти України, він, схоже, все ще не сприймає українців як окремий народ. А ще й час від часу уналежнює Україну до площини «російської культури».
- Говорячи про своїх героїв, наприклад Пушкіна та Достоевського, він применшує або замовчує їхню імперськість і дискримінаційні висловлювання щодо представників інших народів, яких Росія пригнічувала. Радить звертати увагу на їхні «геніальні» твори, а не на це. Імовірно, так само потрібно буде сприймати і його?

Тож загалом, так, Путіна Акунін засуджує, а от російським імперіалістом у багатьох вимірах залишається.

Посилання

1. Борис Акунин: «Желаю, чтобы вы остались живы» <https://www.facebook.com/watch/?v=2525114877698285>
2. У Росії заочно заарештували Акуніна та Арестовича <https://www.dw.com/uk/u-rosii-zaочно-zaarestovali-akunina-ta-arestovica/a-68185680>
3. В Росії заборонили Акуніна і Бикова: припинили видавати та продавати їхні книжки <https://detector.media/infospace/article/220642/2023-12-15-v-rosii-zaboronyly-akunina-i-bykova-prypynyly-vydavaty-ta-prodavaty-ikhni-knyzhky/>
4. Петербургський театр лишич Бориса Акуніна авторства пьєсы “1881” <https://www.svoboda.org/a/peterburgskiy-teatr-lishil-borisa-akunina-avtorstva-pjesy-1881-/32799698.html>
5. Борис Акунин: режим в Росії сменит революція, а Крим - это воровство <https://news.obozrevatel.com/abroad/21368-boris-akunin-rezhim-v-rossii-smenit-revoljutsiya-a-kryim-eto-vorovstvo.htm>
6. АКУНІН. Як російський письменник маніпулює про Україну https://www.youtube.com/watch?v=FiK_IrHyTro
7. Борис Акунин. Большое интервью <https://www.youtube.com/watch?v=pnpEXRehcqk>
8. Хотел дождаться, пока сериал «Предатели» выйдет целиком <https://www.facebook.com/borisakunin/posts/2735242766625719>
9. Акунин — что происходит с Россией <https://www.youtube.com/watch?v=70RmF0rPj9o>
10. Борис Акунин. Большое интервью <https://www.youtube.com/watch?v=pnpEXRehcqk>
11. Там само.
12. Мне кажется, большинство из нас еще не поняли... <https://www.facebook.com/100004200661773/posts/pfbid0tpMf22chJ5xmcfpZpEQBFmBMEsQgVDtS7jbKom15XMAM25qdRNcgHNMixnAYanrl/?app=fbl>
13. “Мир раскололся”. Рунет обсуждает пост Акуніна о двух Россиях <https://www.svoboda.org/a/mir-raskololsya-runet-obsuzhdaet-post-akunina-o-dvuh-rossiyah/32885334.html>
14. “Быть пессимистом глупо и стыдно”. Разговор с писателем Борисом Акуніным <https://www.youtube.com/watch?v=HtXZurTe1OM&t=2420s>
15. Акунин — что происходит с Россией <https://www.youtube.com/watch?v=70RmF0rPj9o>
16. “Быть пессимистом глупо и стыдно”. Разговор с писателем Борисом Акуніным <https://www.youtube.com/watch?v=HtXZurTe1OM&t=2420s>
17. Борис Акунин: Революция в России неизбежна <https://www.dw.com/ru/boris-akunin-revolucia-v-rossii-neizbezna/a-63088729>
18. “Быть пессимистом глупо и стыдно”. Разговор с писателем Борисом Акуніным <https://www.youtube.com/watch?v=HtXZurTe1OM&t=2420s>

19. Непростой Разговор: Борис Акунин / Россия как Инь и Ян <https://www.youtube.com/watch?v=ek8SSfhibiAM&t=3s>
20. «Я думал, Путин — вор, а он кровопийца»: Борис Акунин — о судьбе России, режима и политзеков <https://www.youtube.com/watch?v=SmHU4WhGQWE>
21. Борис Акунин о своих эмоциях, войне и «Настоящей России» <https://www.youtube.com/watch?v=Qa6iu8UV2RM>
22. «Я думал, Путин — вор, а он кровопийца»: Борис Акунин — о судьбе России, режима и политзеков <https://www.youtube.com/watch?v=SmHU4WhGQWE>
23. Акунин — что происходит с Россией <https://www.youtube.com/watch?v=70RmF0rPj9o>
24. «Я думал, Путин — вор, а он кровопийца»: Борис Акунин — о судьбе России, режима и политзеков <https://www.youtube.com/watch?v=SmHU4WhGQWE>
25. Борис Акунин: Революция в России неизбежна <https://www.dw.com/ru/boris-akunin-revolucia-v-rossii-neizbezna/a-63088729>
26. Непростой Разговор: Борис Акунин <https://www.youtube.com/watch?v=ek8SSfhibiAM&t=3s>
27. Борис Акунин. Интерв'ю <https://www.youtube.com/watch?v=ZAOCQWPKPyU>
28. Борис Акунин о своих эмоциях, войне и «Настоящей России» <https://www.youtube.com/watch?v=Qa6iu8UV2RM>
29. Акунин — о войне Путина https://www.youtube.com/watch?v=kIjwFbrx_e0

«ХОРОША» РУСЬКА КУЛЬТУРА: ЧОМУ КОЛОНІАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА ТА МИСТЕЦТВО НЕ МОЖУТЬ ВВАЖАТИСЯ «ВЕЛИКИМИ»

Передмова: генії та злодійства

«Хороші руські» ліберали і «хороша» російська культура — це два стовпи, на яких тримається віра цивілізованого світу в те, що Росія може змінитися.

Утім, ні те, ні інше, ніколи не заважали цій державі вести нескінченні колоніальні війни¹.

Це і підкорення Сибіру, де в гонитві за хутром місцеві племена знищувалися вщент. Це Кавказька війна, де відбувся геноцид черкесів. Це різня в Туркестані, де було знищено тисячі місцевих мешканців та багато інших війн.

Не менш агресивною країною був Радянський Союз — нащадок імперії. Згадаймо воєнні втручання у Китаї, Єгипті, Анголі, Лаосі, вторгнення в Афганістан та ще купу великих та малих військових конфліктів.

Імперські війни веде і сучасна Росія. Грузія, Молдова, Сирія, Чечня, Україна — ось далеко не повний перелік країн, які стали жертвами агресії РФ.

Для того, щоб виправдовувати воєнні злочини, у будь-які часи потрібна потужна пропагандистська машина. Адже треба замилювати очі світові, створюючи легенди, нібито Росія не держава-хижак, а «визволителька».

І в минулому, і зараз, — у перших рядах пропагандистів — культурна спільнота.

Саме тому шанована в усьому світі «велика російська культура» — це насамперед спадщина оспівувачів злочинної влади.

Ідеться і про письменників, і про музикантів, і про художників та інших представників творчих професій.

Сьогодні ми спробуємо довести, чому «велика російська культура», по-перше, не зовсім російська (більшість митців «вкрадені» у поневолених народів). По-друге — взагалі не така «гуманістична», як здається на перший погляд тим, хто погано обізнаний з історією та сьогоденням «магушки Росії».

«Велика російська література» на службі в режимі

Російська література зародилася як «придворна». Її родоначальники (Ломоносов, Сумароков, Тредіаковській) здобули славу завдяки пишним одам государям-загарбникам. Ось, до прикладу уривок з «Оди государині імператриці Єкатерині II на взяття Хотина й упокорення Молдавії» Александра Сумарокова. (Йдеться про події російсько-турецької війни (1768-1774)):

«Великого земель округа,/ Которым пышен весь Восток,/Брега с Египтом жарка Юга/И струй Евфратовых поток/ Мечем российским сокрушатся,/Селенья их опустошатся».

Але найбільш шановані у світі представники російської літератури — це Александр Пушкін, Лев Толстой, Фьодор Достоевський.

«Сонце російської поезії» Александр Пушкін був, як сказали б сьогодні, «піарником» монарха Ніколая I.

Якщо в його вірші «Друзям» замінити слово «цар» на «президент», можна подумати, що це написав хтось із Z-поетів (сучасні російські віршотворці, що прославляють війну Росії проти України — Авт.).

*Нет, я не льстец, когда царю
Хвалу свободную слагаю:
Я смело чувства выражаю,
Языком сердца говорю.
Его я просто полюбил:
Он бодро, честно правит нами;
Россию вдруг он оживил
Войной, надеждами, трудами.*

Йдеться про війну з Персією 1826–1828 років.

Під час польського антиросійського повстання 1830-1831 років, у листах до друзів Пушкін вимагає «задушити» поляків², чекає, що ця «війна буде війною на винищення». І навіть умовно «воює з НАТО», стверджуючи, що «повстання поляків підготовлено в Парижі».

Щось підказує, якби Пушкін жив у наші часи, міг би скласти конкуренцію російському пропагандисту Владіміру Солов'йову.

Зірки російської літератури Міхаїл Лермонтов і Лев Толстой були військовими в складі окупаційних військ на Кавказі.

Що стосується Льва Ніколаєвіча, який з роками здобув репутацію пацифіста, у молоді роки він мало чим відрізнявся від сьогоденних Z-воєнкорів (російські воєнні «журналісти», які вихваляють «подвиги» сучасних окупантів — Авт.).

У своєму щоденнику він пише:

«Постійна привабливість небезпеки, спостереження над солдатами, з якими живу, моряками і самим чином війни такі приємні, що мені не хочеться йти звідси, тим більше, що хотілося б бути при штурмі, якщо він буде» (запис від 13 квітня 1855 р.).

Про ці «штурми» якраз і читаємо в його оповіданні «Набег»:

«За хвилину драгуни, козаки, піхотинці з видимою радістю розсипалися по кривих провулках, і порожній аул миттєво пожвавішав. Там руйнується покрівля, стукає сокира по міцному дереву, і виламують дощаті двері; тут спалахують стіг сіна, паркан, сакля, і густий дим стовпом піднімається ясним повітрям. Ось козак тягне куль борошна та килим; солдат із радісним обличчям виносить із саклі бляшаний тазик і якусь ганчірку; другий, розставивши руки, намагається зловити двох курей, які з кудахканням б'ються біля паркану; третій знайшов десь величезний кумган з молоком, п'є з нього і з гучним реготом кидає потім на землю».

Приблизно тим самим займаються сьогодні російські окупанти в Україні. Місцеві жителі неодноразово звинувачували їх в мародерстві³.

Побував Толстой і на Кримській війні, яку Росія програвала. Саме тому «воєнкор» нашвидкуруч почав створювати пропагандистські оповідання, де російські солдати були героями⁴.

Письменник Фьодор Достоевський просував ідеї «богообраності» росіян — «ядра» імперії. Сьогодні його часто порівнюють із сучасним ідеологом «русского мира», приятелем Путіна Александром Дугінін. Адже в роботах обох мислителів лежить фашистська ідея винятковості російського народу.

Про ставлення Достоевського до інших національностей можна дізнатися у його друзів:

«Нетерпимість у суперечці ще більше виявилася в Достоевського, коли мова якось ненароком торкнулася національностей: він вважає, що серб, малорос тощо, який співчуває рідній мові, рідній літературі, — рішучо шкідливий член суспільства. Він гальмує справу загальної освіти, загальної великоруської літератури, у якій — увесь порятунок, уся надія. Він гальмує поступ цивілізації, яку створив сам великоруський народ, що створив найбільшу державу».

«Хіба можна жити з прізвищем Фердищенко?» — жаліється несимпатичний персонаж, українець Фердищенко росіянину Мишкіну в романі «Ідіот».

Процес насильної русифікації українських прізвищ відбувався і в Радянському Союзі⁵.

Достоевській має послідовників і сьогодні: є свідчення, що на окупованих Росією українських землях загарбники змушують українців змінювати свої прізвища на «нормальні».

У Радянському Союзі навіть ті з письменників, хто зміг виїхати з «імперії зла», не позбавилися вірусу імперськості⁶. Відомим антикомуністам Іосіфу Бродському, Александру Солженіцину, як відомо, багато що не подобалося в СРСР. Втім, не сам концепт імперії.

Сьогодні імперську «хворобу» спостерігаємо і у сучасних письменників-опозиціонерів. Боріс Акунін (чий герой Фандорін вірно служить государеві) зізнається⁷, що він вірний підданий не тільки у своїх романах: «Можливо я вас злякаю, але я також (як Путін — Авт.) російський імперіаліст. Просто я уявляю імперію інакше, ніж Владімір Путін» (див. частину 11 цієї книги).

Письменник Дмитрій Биков, засуджуючи агресію Кремля, не приховує, що сумує за імперію радянською. (Подробиці про рефлексії цього «опозиціонера» можна дізнатися у частині 10).

На жаль, навіть таких противників режиму серед російських літераторів — одиниці. Усі інші дружно співають дифірамби Путіну.

Особливо на цій ниві відзначилася зірка російської літератури Захар Прілепін, який воював на Донбасі в складі терористичної організації «ДНР». Письменник розповідає, що його підлеглі вбили багато людей і чинили «галіміий беспредел» в Україні⁸.

Музиканти, артисти, актори й художники на службі в режимів

Багато хто у світі намагається відокремлювати російську класичну музику, балет, художнє мистецтво від диктаторів. Мовляв, ці шедеври, ці імена «поза політикою».

А чи дійсно ці митці не заплямували себе співпрацею зі злочинною владою? Згадаймо відомий на весь світ балет «Лебедине озеро» Петра Чайковського.

Уже після того, як партитура була повністю готова, Чайковській за вказівкою зверху втискає в неї «Руській танець». Якраз тоді почалася чергова російсько-турецька війна і це була своєрідна данина кривавому «патріотизму». Російська пропаганда стверджувала, що мета чергової воєнної кампанії звільнити Балкани від османського гніту. Насправді ж обидві імперії змагалися за вплив над країнами Дунайського басейну та Балканського півострова.

Славнозвісний радянський композитор Сергей Прокофьев регулярно виконував ідеологічні замовлення. Він створив Кантату до 20-річчя «Великого Жовтня» на слова Маркса, Енгельса, Леніна і Сталіна, а також «Здравицу» на честь 60-річчя Сталіна.

Цискарідзе
отримує
від Путіна
орден Дружби

Видатний композитор Дмитрій Шостаковіч написав Сюїту під час загарбницької радянсько-фінської війни. Твір, на основі народних фінських мелодій, замовив Сталін. Він мав стати гімном майбутньої соціалістичної Фінляндії після її підкорення.

Сучасні культурні еліти Росії теж вірно служать владі.

Так, зірки російської сцени — директор Великого театру, диригент Валерій Гергієв, прем'єр Великого театру Ніколай Цискарідзе, оперна діва Любовь Казарновская, суперзірка радянського і російського балету Ілзе Лієпа, оперний співак Сергій Москальков відверто підтримують війну.

Ніколая Цискарідзе нещодавно Путін навіть нагородив орденom «За заслуги перед отечеством» 4 ступеня.

Балет і сьогодні залишається потужним засобом російської пропаганди.

За словами солістки балету Львівської опери Вікторії Зварич, австрійські медіа нещодавно робили дослідження про те, як російські можновладці проплачували вистави Чайковського після початку повномасштабного вторгнення в Україну.

«Це робиться для того, аби весь світ нібито захопився їхньою культурою та коли ви дивитеся балет “Лебедине озеро” і бачите лебедів, ви думали: ну, невже цей лебідь може бути з країни-терористки. Тобто це змінює думку про країну загалом. Так вони робили все життя, вони не просто показували цей балет, а вкладали кошти, щоб зробити його своєю пропагандою», — говорить Зварич⁹.

Зазначимо, що є серед творчого середовища люди, що не підтримують агресію. Утім, їх доволі важко уналежити до представників справжньої опозиції. До прикладу, відомий російський актор Кірілл Серебренніков на знак протесту емігрував із Росії і отримав можливість працювати за кордоном. Але цей «хороший рускій» не

Літера «Z»
на фасаді
Московського
театру
ім. Олега
Табакова

стільки бореться зі злочинним режимом, скільки намагається виправдати його поплічників.

На світових майданчиках він закликає скасувати кенселінг російської культури¹⁰. Говорить про те, що потрібно співчувати і допомагати росіянам, адже вони втрачають годувальників на війні.

Утім, навіть таких, як Серебренніков, небагато. Про ставлення акторського середовища до війни можна судити по літері Z, що з'явилася на фасаді будівлі Московського театру ім. Олега Табакова. Художній керівник закладу Владімір Машков з гордістю повідомив журналістам, що це його ідея.

Директор відомого в усьому світові легендарного музею «Ермітаж» Міхаїл Піотровскій також вважає¹¹, що нема чого соромитися війни:

«Зодного боку, війна це кров і вбивство, з іншого — само-ствердження нації. Кожна людина хоче самоствердитись. І у своїй позиції стосовно війни безперечно самостверджується. Ну і ми всі виховані все-таки в імперській традиції, а імперія поєднує безліч народів, поєднує людей, знаходячи якісь спільні та важливі для всіх речі».

Нещодавно Піотровскій організував безплатне відвідування «Ермітажу» «родинам учасників СВО». Здається, це все, що варто знати про «велику російську культуру».

Звідки взялося «велічіє» російської культури?

Утім, заперечувати значний внесок Росії у світову культуру — безглуздо. Але як створювалося це велічіє?

По-перше, шляхом привласнення талантів поневолених народів, які були змушені працювати «во славу імперії».

До прикладу, «російські» письменники Ніколай Гоголь, Антон Чехов, Владімір Немірович-Данченко, Іван Бунін, Ілья Ільф і Євгеній Петров мають українське походження. Українське коріння по батькові мав і письменник Фьодор Достоєвскій.

Художники, яких Росія «вкрала» в Україні, — це Ілля Рєпін, Іван Айвазовський, Давид Бурлюк, Архип Куїнджі, Микола Ге, Марія Раєвська-Іванова, Володимир Бориковський, Казимир Малевич.

Українські композитори, що принесли славу імперії — Семен Гулак-Артемівський, Дмитро Бортнянський, Максим Березовський.

Навіть гордість російської культури Пьотр Чайковскій по батьківській лінії походив з козацького роду Чайок.

Привласнення культурної спадщини інших народів відбувається і в наші часи.

Так, нещодавно росіяни видали легендарний український фільм «Тіні забутих предків» за російський. Вони включили його до фестивалю російського кіно у Франції, який проходив у березні 2024 року. Стрічку демонстрували під назвою «Вогненні коні».

Посольство України змушене було звертатися до «компетентних владних інституцій Франції»¹¹.

Ще один кричущий випадок: після перемоги на Оскарі українського фільму «20 днів у Маріуполі» у номінації «Найкращий документальний повнометражний фільм» на російській сторінці Вікіпедії громадянство українського режисера Мстислава Чернова було позначене, як... російське¹².

По-друге — шляхом ліквідації конкурентів.

Ті митці, що вперто продовжували займатися розвитком національної культури, або знищувалися фізично, або не мали можливостей для праці. Так, ще у 1863 році міністр внутрішніх справ Росії Пьотр Валув своїм указом заборонив видавництво та використання літератури українською мовою. У 1876 році імператор Александр II видав Емський указ, що був спрямований на витіснення української мови з культурної сфери. У 1921 році був застрелений автор

славнозвісної української колядки «Щедрик», яку в усьому світові знають як різдвяну пісню «Carol of the Bells». Його вбив агент ЧК.

У цьому контексті важливо згадати і «Розстріляне відродження», коли у 20-30-х роках ХХ століття було закатовано ціле покоління українських митців. Ці люди створювали високохудожні твори в царині літератури, живопису, музики, театру.

У 1985 році в таборі заморили геніального поета Василя Стуса. І це далеко неповний список жертв злочинних режимів. Знищення українських митців Росія продовжує і сьогодні.

Жертви війни Росії проти України

- × На початку російсько-української війни загарбниками був убитий український оперний співак Василь Сліпак.

- × Поліг в бою соліст балету Одеського театру опери та балету Ростислав Янчишен.

- × Загинув як герой заслужений артист України, видатний танцівник Олександр Шаповал.

- × Склав голову в боротьбі з окупантами артист Київського національного академічного театру оперети Вадим Хлуп'янець.

- × Загинув від російських обстрілів артист балету Національної опери України Артем Дацишин.

- × Поліг у бою заслужений артист України, артист ансамблю ім. П. Вірського Сергій Шкварченко.

- × Росія вбила українського поета Максима Кривцова.

- × Також росіяни забрали життя у відомого кінорежисера Олега Бобало і багатьох інших представників сучасної української культури.

- × Загинув у бою з ворогом артист драми Дніпровського театру ім. Т.Г. Шевченка Андрій Касьянов. І цей список оновлюється...

Руйнують окупанти й культурні заклади.

Про Маріупольський театр, на який була скинута авіаційна бомба, і де у цей час перехувалися цивільні, в основному діти, повинен знати весь світ. Також було зруйновано Музей українських старожитностей на Чернігівщині, музей Григорія Сковороди на Харківщині, Херсонський художній музей, Спасо-Преображенський собор в Одесі та багато інших прекрасних споруд.

Загалом на сьогодні пошкоджено близько 2000 об'єктів культурної спадщини України.

Натомість на руїнах окупанти встановлюють пропагандистські білборди. З Пушкіним.

Післямова: настав час відмовлятися від міфів

Один із пропагандистських наративів сучасної Росії, що «поганий» Захід хоче заборонити «хорошу» російську культуру. Настав час розвінчувати всі ці міфи й наративи.

Як бачимо, ця культура, не зовсім російська. І геть не така «хороша» й гуманістична, як заведено вважати. Саме тому вже давно пора переосмислити ставлення до культурної спадщини, що народжувалася на крові інших народів.

На наше переконання, має бути проведена деколонізація усієї російської культури. Треба ретельно досліджувати та пояснювати, за яких умов, за чією вказівкою створювалися ті чи інші твори російських митців. Особливо важливо пояснювати це на Заході, використовуючи різні інструменти й платформи.

Адже російська культура ніколи не була відокремлена від вбивчої політики цієї держави.

І доки міф про «величність» буде існувати, доти росіяни будуть спекулювати на ньому і замилювати очі світові, удаючи з себе «паціфістів», «гуманістів» та «визволителів».

До наступної «спецоперації».

Посилання

1. Росія розпочала 53 війни. Перелік https://m.gazeta.ua/articles/history/_rosiya-rozpochala-53-vijni-perelik/697222
2. «Все-таки поляков надобно задуть»: неизвестный Пушкин в записках и дневниках <https://press.lv/post/vse-taki-polyakov-nadobno-zadushit-neizvestnyj-pushkin-v-zapiskah-i-dnevnikah?ysclid=lc4uq1kux665319214>
3. Від трусів до бойлера: що російські окупанти вкрали в українців (відео) <https://www.unian.ua/curiosities/vid-brudnih-trusiv-do-boylera-shcho-rosiyski-okupanti-vkrali-v-ukrajinciv-video-ostanni-novini-11876820.html>
4. Толстой Л. Севастопольские рассказы <https://polka.academy/articles/541>
5. Переписати прізвище – переписати історію? Історик Олександр Алфьоров про русифікацію у Російській імперії та СРСР <https://suspilne.media/culture/591145-perepisati-prizvise-perepisati-istoriu-istorik-oleksandr-alforov-pro-rusifikaciju-u-rosijskij-imperii-ta-srsr/>
6. Українофоби, нобеліанти, імперці (Йосиф Бродський, Олександр Солженіцин) https://www.youtube.com/watch?v=3_KAXRljpTk
7. Борис Акунин: Росію ждет революция <https://oxu.az/ru/v-mire/boris-akunin-rossiyu-zhdet-revoljutsiya>
8. Прилепін розповів, як убивав на Донбасі українців і “витворяв голімих беспредел” https://lb.ua/society/2019/08/16/434904_voevavshiy_dnr_prilepin.html
9. Солостка балету Львівської опери розповіла, як РФ ширить пропаганду через Чайковського <https://espresso.tv/solistka-baletu-lvivskoi-operi-rozpovila-yak-rf-shirit-propagandu-cherez-chaykovskogo>
10. Не буває добрих росіян: російський режисер Серебренніков закликав у Каннах допомагати солдатам РФ
11. Рудина А. «Фашизм постучался в Эрмитаж». Рунет об интервью Пиотровского <https://www.svoboda.org/a/31915849.html>
11. Культурна апропріація https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=721171060191693&id=100068964167595&rdid=gvyD9oDv90Kc6RZW
12. Росіяни назвали автора 20 днів у Маріуполі «російським режисером», а Medusa цинічно не згадала, що він українець <https://life.nv.ua/ukr/art/rosiyani-pripisali-sobi-avtora-filmu-20-dniv-u-mariupoli-mstislava-chernova-foto-50400207.html>

ПРО АВТОРОК

Наталія Стеблина

Медіааналітикиня Інституту демократії імені Пилипа Орлика.

Професорка кафедри журналістики та соціальних комунікацій Донецького національного університету імені Василя Стуса. Докторка політичних наук.

Авторка посібників «Етика у сфері соціальних комунікацій (професійні стандарти у журналістиці, рекламі та PR)», «Цифрові інструменти для медіааналітика», монографії «Цифровізація політики в контексті трансформації сучасного світопорядку».

Сфера наукових інтересів: комп'ютерний аналіз медіа, журналістика новин, пропаганда, цифрова журналістика.

Авторка більш ніж ста наукових статей та аналітичних публікацій для міжнародних та українських наукових видань, а також українських сайтів: Детектор Медіа, газета День, Радіо Свобода, сайту Медіалаб, ІДПО, Journalism Teachers Academy та ін.

Ірина Авраменко

Медіаекспертка Інституту демократії імені Пилипа Орлика.

Асистентка кафедри журналістики Університету митної справи та фінансів, медіатренерка.

Сфера наукових інтересів: журналістський текст у сучасних медіа, нові технології медіавиробництва, пропаганда, аналіз медіаконтенту, візуальна комунікація.

Авторка наукових статей, тез конференцій. Співавторка монографії «Соціальні комунікації та медіатехнології у контексті міждисциплінарних досліджень».

Впродовж 14 років була головною редакторкою суспільно-політичної газети Дніпропетровщини «Дніпро вечірній». Переможець Першого регіонального конкурсу для журналістів «PRESSзвання». Членкиня Національного союзу журналістів, членкиня правління Дніпропетровської обласної організації НСЖУ.

ІНСТИТУТ ДЕМОКРАТІЇ ІМЕНІ ПИЛИПА ОРЛИКА

Недержавний аналітичний центр в Україні. **Заснований у Києві 1991 року** за ініціативою Фундації «Україна — США» (U.S.-Ukraine Foundation (USUF)) для проведення політичних досліджень і надання молодим демократичним силам, щойно представленим тоді у Верховній Раді УРСР, актуальної інформації щодо зміцнення демократії і розвитку ринкової економіки. Інститут був офіційно зареєстрований у 1993 році.

За цей час було реалізовано серію проектів з реформування уряду, Верховної Ради, активізації участі громадян, особливо молоді, у виборах, становлення громадянського суспільства і місцевого самоврядування, проблем

корінних народів Криму, зміцнення незалежних медіа і свободи слова, підтримки біженців і волонтерів.

За останні 10 років ІДПО вдалося сформувати високопрофесійну команду однодумців, до якої належать, зокрема, і регіональні експерти. **В Інституті працює вісім експертних груп у регіонах.**

У 2013 році експерти ІДПО першими серед медіа організацій почали досліджувати регіональні ЗМІ з метою покращення якості їхнього контенту. За ці десять років експерти Інституту досліджували авторитетні впливові медіа майже в усіх регіонах. Окремо проводився моніторинг роздержавле-

них регіональних ЗМІ. Експерти ІДПО вивчали їхні проблеми, якість інформації, яку вони надають громадянам у перехідний період, та допомагали стати кращими, сильнішими. За результатами моніторингу за 10 років було написано й оприлюднено **сотні звітів і аналітичних статей**, розміщених на сайті ІДПО і партнерських організацій.

Експерти Інституту провели **більше 300 тренінгів** зі стандартів журналістики, журналістської етики, фандрейзингу (залучення коштів), налагодження співпраці між владою, громадою і ЗМІ, медіаграмотності. Близько **70 тренінгів з протидії дезінформації** для вчителів, бібліотекарів, суддів, прокурорів, журналістів, студентів, представників влади було проведено з початком війни.

Інститут надає великого значення підвищенню медіаграмотності громадян, покращенню рівня критичного мислення. Експерти дістаються у малі міста й містечка, де не так багато громадських організацій, і де люди особливо потребують нових знань у час війни. **Понад 1500 людей** різного віку, сфер діяльності й зацікавлень взяли участь у тренінгах ІДПО.

4 книги в друкованому та онлайн варіанті, а також аналітичну доповідь було видано тільки за чотири передвоєнні роки Інститутом демократії ім. Пилипа Орлика. Це дві збірки нарисів «Знедолені? Нездоланні! Успішні історії переселенців» (2016 і 2017); «Місцева преса. Посібник для ЗМІ. Як регіональним журналістам працювати у часи нових медіа та кризи демократії» (2019); «Кримські татари як корінний народ» (2016). Наталія Беліцер, одна з найдосвідченіших експерток з проблем корінних народів, взяла участь у написанні аналітичної доповіді «Переосмислення деокупаційної політики України в рамках гібридної війни Росії проти України».

Інститут демократії запровадив програму «Екстернат ІДПО» (координаторки Олена Самойленко і Тетяна

У Дніпрі вчилися протидіяти прихованим впливам російської пропаганди (2024 рік)

Усеукраїнський круглий стіл «Ситуація в реформованих регіональних медіа: як покращити інформування громадян?» (2019 рік)

Круглий стіл «Інтеграція переселенців у місцевих громадах: приклад Бердянська. Психологічні проблеми адаптації та як їх вирішувати»

Під час круглого столу було презентовано книгу «Знедолені? Нездоланні!» (2017 рік)

Строй), яка покликана підвищити стійкість регіональних медіа, покращити якість інформації, візуальне оформлення видань, розширити платформи подання інформації. За два роки навчання в «Естернаті ІДПО» пройшли 15 редакцій і 45 журналістів. 10 найкращих отримали фінансову підтримку.

З початком великої війни, після 24 лютого 2022 року Інститут започаткував новий напрям — навчання фіксерів. Протягом двох років проведено **16 майстер-класів**, в яких взяли участь **понад 200 осіб**.

Інститут демократії ім. Пилипа Орлика організував **серію всеукраїнських круглих столів** з проблем регіональних медіа, а також **конференції на підтримку переселенців з окупованих територій і анексованого Криму**. До заходів залучалися представники влади, провідні експерти, регіональні редактори й журналісти, партнерські громадські організації.

Понад **30 медіа дискусій** у регіонах на теми журналістики, захисту інформаційного простору, протидії російській пропаганді за участю представників влади, редакторів, журналістів, лідерів громадянського суспільства було проведено експертами Інституту.

Майстер-клас для фіксерів.
Одеса (2024 рік)

Держслужбовці навчаються медіаграмотності
(2017 рік)

Науково-популярне видання

Наталія Стеблина

Ірина Авраменко

Деконструктори правди.

Як російські опозиційні медіа висвітлюють
велику війну Росії проти України.

Дизайн та верстка: Олексій Камінський

Редакторка: Світлана Бондар

На обкладинці фотомонтаж:

фото Костянтин Родигін, Наталія Довбиш /
Інтент